

Intervju: Čedomir Antić
Bezosećajnost i laži Er Srbije

Predsednik Srbije, tekstopisac
Čitate li Vučića

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF **cena 200 RSD**

01305

9 770353 802002

VREME

broj
1389

17. avgust 2017.

Portret savremenika:
MAKS WEBER

MUSTRA
ZA SRBINA
BUDUĆNOSTI

AKCIJA

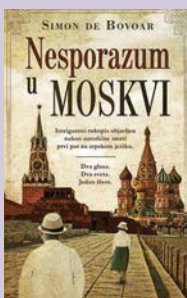
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 22. jula do 25. avgusta 2017.

Simon de Boyoar:
NESPORAZUM U MOSKVI

Za vreme putovanja u Moskvu braćni par profesora u penziji prolazi kroz bračnu krizu i krizu identiteta. Knjiga koju Simon de Boyoar nije želela da objavi za života zbog očiglednih aluzija na njen privatni život sa Sartrom.

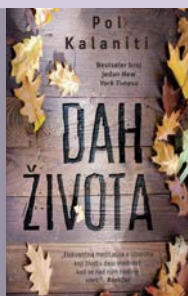
Elmor Lenard:
GIVENSOVA PRAVDA

Roman najvećeg američkog pisca krimića sa šerifom Rejlenom Givensom u glavnoj ulozi. Napeta, crnohumorna priča o trgovini ljudskim organima, puna rafalnih dijaloga po kojima je Elmor Lenard postao slavan.

Majkl Šejbon:
TELEGRAFSKA AVENIJA

U boemskoj Telegrafskoj aveniji, koja spaja oronuli centar Ouklanda i Univerzitet u Berkliju, dva prijatelja drže prodavnicu ploča koja je pred bankrotom. Dirljiv roman o prijateljstvu i rasnim odnosima, o generaciji čiji je svet utemeljen u pop kulturi sedamdesetih, vinilnim LP izdanjima, džezu i soulu.

Pol Kalaniti:
DAH ŽIVOTA

Ispovest trideset-šestogodišnjeg lekara obolelog od neizlečivog raka pluća, koji sumira životni put i svoje iskustvo neposrednog suočavanja sa smrću.

Šejh Nežzavi:
**MIRISNI VRT
LJUBAVNE SLASTI**

Slavni arapski erotski priručnik iz XV veka koji objašnjava kakve osobine žena i muškarac treba da poseduju da bi bili privlačni i šta je potrebno za ljubavno umeće i seksualno zdravlje.

Gabrijele Zevin:
**SABRANA DELA
EJ DŽEJ FIKRIJA**

On je namćorasti vlasnik knjižare, ona strastveni čitalac. Jednog jutra pred vratima knjižare on zatiče korpu sa bebom i pisamcetom. Sledi ljubavna priča u koju će se zaljubiti svi ljubitelji književnosti.

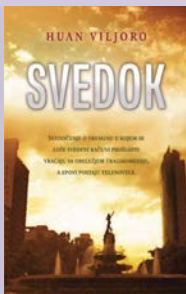
Viržini Depent:
KING KONG TEORIJA

Francuska spisateljica poznata po kontroverznom romanu i filmu Kresni me, u ovoj knjizi otvoreno piše o sopstvenom iskustvu silovane devojke, prostitutke i autorke pornografskog filma.

Denis Kuljiš:
HRVATSKI BOG MERKUR

Roman poznatog hrvatskog novinara koji se bavi političkom scenom u Hrvatskoj, ministrima, tajkunima, kriminalcima, multinacionalnim korporacijama, medijima i sukobima unutar korumpiranog establišmenta.

Huan Viljoro:
SVEDOK

Savremeni latinoamerički roman-freska na tragu starih majstora, o sablastima istorije, politike i ljubavi, u Meksiku kojim vladaju organizovani kriminal, korumpirani mediji i politički spletkaroši, i gde se istorijski računi vraćaju u obeležjima tragikomedije, a epika se pretvara u telenovelu.

Dž. L. Armentraut:
NA IVICI SEĆANJA

Triler sa vrhova svetskih bestseler lista o devojci koja jedne noći misteriozno nestaje sa svojom prijateljicom, gubi pamćenje, a zatim pokušava da rekonstruiše predašnji i započne nov život i iznova stvori identitet. Ali noć u kojoj je doživela amneziju krije strašnu tajnu.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara „Momo Kapor“, Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara „Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara „SKC“, Kralja Mihajla br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara „Borislav Pekić“, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara „Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara „Dobrica Ćosić“, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara „Vuk Karadžić“, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara „Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara „Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara „TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara „Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara „Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara „Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Delfi knjižara „TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara „Miloš Crnjanski“, Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara „TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara „Borča“, Zrenjaninski put bb, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd
Delfi knjižara „TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad

Delfi knjižara „Jovan Jovanović Zmaj“, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara „TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara „TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara „TC Aviv park Zrenjanin Ul. Baglaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara „Vasko Popa“, Trg Sv. Teodora Vršackog br. 5, Vršac
Delfi knjižara „Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara „TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara „Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara „TC Kalča, Iam. E. Iok. 11, Niš
Delfi knjižara „Stop Shop, Bulevar Medijana 21g, Niš
Delfi knjižara „Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara „Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara „Branko Ćopić“, Omladinska br. 37, Kraljevo
Delfi knjižara „Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara „Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara „Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara „Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara „TC VIVO shopping PARK, Lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara „Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Jovana Prešić

redakcija

Dejan Anastasijević,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,

Radoslav Čebić, Sonja Čirić (kultura),

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Tatjana Jovanović, Zoran Majdin,

Radmilo Marković, Saša Marković,

Ivana Milanović Hrašovec,

Milovan Milenković (foto), Milan Milošević,

Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,

Tanja Topić, Biljana Vasić,

Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Ivana Smolović,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028,

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Ikea u Srbiji:

Simbol normalnosti ili ropstva

07 Nuspojave:

Komesari, arijevc, rodoljupci

08 Portret savremenika: Maks Veber

12 Predsednik Republike, tekstopisac:

Čitate li Vučića?

16 Uz broj 1389: Unutrašnji monolog

18 Intervju: Čedomir Antić, otac

22 Er Srbija i Etihad:

Zajmovi, štednja, i ko je tu lud

26 Privatizacija:

Imovina vojna, posao privatni

30 Poljoprivreda:

Plodovi spržene zemlje

KULTURA

32 Premijere:

Doručak šampiona

34 Sećanje na veliku glumicu:

Moje predstave sa Mirom Stupicom

36 Izložba: Potencijal nasleđa

39 Strip: Istraživač noćnih mora

41 Film: Slava

42 Izložba:

Savremeno detinjstvo na slici

43 TV Manijak:

Ni na istok, ni na zapad

SVET

44 Turska: Čistke na Bosforu

48 SAD vs. Severna Koreja:

Zveckanje oružjem

50 Spor oko Južnokineskog mora:

Peking Boga ne moli

MOZAIK

54 Kultura sećanja:

Crveni orkestar svira za Staljina

59 Navigator: Razum i osećajnost

60 Strip: Stari pijanac

62 Vreme uživanja: Šampanj-tetka

Kada se podvuče crta, za samo tri godine Srbija je subvencijama i otpisima dugova Er Srbije prema Aerodromu pomogla "nacionalnog avio-prevoznika" sa ukupno 194,12 miliona evra. Ukupna neto "dobit", ako je uopšte vredni pominjati, za ove tri godine bila je 7,4 miliona evra. U prevodu, da država nije "iskeširala" Er Srbiju, ona bi za ove tri godine ubeležila neto gubitak od oko 62 miliona evra – godišnje

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Intrigantna i upečatljiva predstava Teatra Ulysses i Bitef teatra inspirisana je životom legendarnog Mate Parlova, mada je iz pravnih razloga njegovo ime u izvođenju moralo da izostane

PIŠE: NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Početkom pedesetih godina bio sam prvi put posle rata u Nemačkoj. Nije mi bilo žao do temelja razrušenih gradova, osećao sam se kao pobednik, ali nisam likovao. Upoznao sam tada mnoge nemačke pisce, između ostalog i Gintera Vajzenborna koji je bio član sovjetske špijunske organizacije u Berlinu, koju je Gestapo nazivao "Crveni orkestar".

PIŠE: IVAN IVANJI

Crtež na naslovnoj strani: Hart Nibbrig

SIMBOL NORMALNOSTI ILI ROPSTVA

Najčitanija štampana stvar ovih dana u Beogradu i okolini nije kupljena u trafici ili knjižari, već je stigla sama, direktno u poštansko sanduče većine građana srpske prestonice i zove se Ikea katalog. Ta publikacija je poznata i po tome da se godišnje štampa u većem broju primeraka od Biblije, čime je dodatno zacementirala kult ovog švedskog proizvođača i prodavca nameštaja.

U kući potpisnika ovog teksta taj katalog je svečano dočekan i sa radošću je prelistavan: sve ono što već postoji na internet stranicama ove kompanije, kao i na aplikaciji za mobilne telefone, nalazi se i u štampanoj verziji, samo je nekako lepše i preglednije. Uglavnom, taj knjižurak je stigao u ruke potrošača nekoliko dana pošto je, na desetak kilometara od centra Beograda, pored auto-puta Beograd–Niš, otvorena robna kuća Ikea.

DOKAZ STILA

Veliki plavi hangar sa okolnim prostranim parkingom izgleda kao i bilo koja druga prodavnica ovog preduzeća u svetu i, kažu, nudi iste stvari kao i svaka njihova radnja: dakle, kupac iz Železnika ili Jajinaca može danas da pазari u svom gradu isto što i onaj u Čikagu, Londonu ili Šangaju.

Srbija je, po tom pokazatelju, zaista postala deo sveta, ušla u jedno novo područje u kome nije bila, a najveći ljubitelji ove robne marke vele da je to znak i da će ovde biti mir, da smo na stabilnom putu razvoja, jer ne dolaze oni ako osećate da će nešto ružno da se desi. Pozivaju se na početak devedesetih kada je u Beogradu postojao neki surogat Ikeine robne kuće, koji je ubrzo zbog rata zatvoren.

Od tog trenutka, srpski potrošač se dovijao na razne načine da nešto kupi u prodavnicama ove kompanije i s vremenom su njeni objekti u Grčkoj i Mađarskoj postali meka za kupce iz Srbije, čak je otvoreno i nekoliko radnji u Beogradu koje su prodavale "stvari iz Ikea". Ono što je nekad bio nameštaj preduzeća Simpo, ili Slovenijales za imućnije pripadnike srednje klase, postala je Ikea – neka vrsta prestiža i dokaz posedovanja stila u opremanju domaćinstva.

Swako od nas zna nekoga ko je kupio krevet ili trpezarijski sto i doterao ga sa letovanja u Grčkoj, ili je organizovao vikend u Mađarskoj uz obilazak Ikeine robne kuće. Pored toga, većina kuća u Srbiji ima bar neku sitnicu, ram, slanik ili lampu od

Foto: Tanjug

krep-papira, koju mu je neko poklonio, a da vodi poreklo iz švedskog giganta.

Zato je vlast, oličena u predsedniku Srbije Aleksandru Vučiću i gradonačelniku Beograda Siniši Malom, ispravno i oportuno procenila da se trenutak otvaranja robne kuće u Bujanju potoku kraj Beograda mora maksimalno iskoristiti za samopromociju, i da se uspesi vlasti moraju na neki način vezati za činjenicu da je ovako omiljena robna marka stigla u Srbiju i otvorila vrata srpskom kupcu.

S druge strane, deo javnosti je, iznerviran kampanjom vlasti, krenuo da traži argumente protiv gungule koja se dogo-

Otvaranje robne kuće najvećeg svetskog prodavca nameštaja i kućnih džidža-bidža poslužilo je vlasti za veliku reklamu sopstvenih dostignuća, a sa druge strane izazvalo odijum u delu javnosti koji bi se otvoreno radovao tom događaju do pre neku godinu. Za obične ljude to je još jedno mesto gde mogu da potroše neke pare, ako ih imaju, i da veruju da jesu "deo sveta"

NA ZELENOJ GRANI: Strani investitor u Srbiji

dila zbog otvaranja prodavnice nameštaja. Time je nesvesno pojačavao efekat, jer izgleda da se u Srbiji baš ništa drugo i ne dešava osim da su bukvalno svi obuzeti tim događajem, što sigurno i jeste bio cilj kampanje vlasti, a dobro je došlo i samoj kompaniji koja nije morala da se mnogo cima oko reklamiranja.

U toj galami ipak je moguće razabrati nekoliko glavnih tokova rasprave koju izaziva početak rada ipak samo jedne robne kuće: da li je Vučić svojim panegirikom Ikei koji je objavljen u tabloidu "Alo" preterao na način koji mu je svojstven, nipodaštavajući građane Srbije i veličajući poslovni kredito nekog preduzetnika iz Švedske, da li je dolazak ove kompanije na tržište

Srbije upalio crveni alarm za lokalne proizvođače nameštaja koji će sada morati da otpuštaju radnike i gase proizvodnju, da li je Srbija postala normalna zemlja jer Ikea donosi normalnost, i da li će ovaj događaj imati bilo kakve realne posledice po kvalitet života ljudi u Srbiji?

LOV NA BIRAČKO TELO

Ljudi koji ne poznaju situaciju u Srbiji, a zadesili su se ovde početkom avgusta 2017. godine i propratili šta se objavljuje u štampi i izveštava na televizijskim stanicama, mogli su možda da pomisle da je Ikea zaposlila predsednika Srbije na poziciju portparola kompanije u našoj zemlji. Toliko priče o jednoj robnoj kući od strane najuticajnijeg političara u državi, toliko pokušaja da se Srbiji objasne veličina i značaj dolaska velikog prodavca nameštaja i džidža-bidža za kuću zaista je neprimerno i nedolično. Čak bi moglo da se pomisli da tu nisu čista posla i da je dolasku Ikee kumovao neki interni dogovor predstavnika vlasti i kompanije, koji je ubrzao ono o čemu se govorilo godinama i što je najavljivao svako ko je bio na vlasti, osim Vojislava Koštunice. Međutim, kada se stvar posmatra iz ugla celokupnog delovanja Aleksandra Vučića od dolaska na vlast 2012. godine, jasno je da se on kao čovek vešt u kampanjama i usmeren samo na kampanje i rejting, ispravno "vezao" za priču koja je dobra i pozitivna i koja mu omogućava da proširi svoj uticaj među biračkim telom.

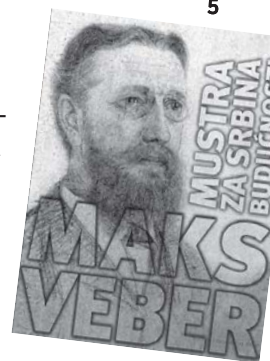
Brz pregled kataloga pokazaće vam da stvari koje nudi Ikea nisu za prosečnog birača SNS-a (izuzimajući članstvo zaposleno u javnom sektoru i javnim preduzećima), već za neke građane koji su malo "imućniji". Naravno, svako može da iskoristi novouvedenu liniju gradskog prevoza, ode u robnu kuću, napaja se gledanjem onoga što mu je potrebno (ili nije), a nedostižno mu je, i da na kraju od svoje penzije od dvesta evra kupi, recimo, plastičnu činiju za 300 dinara, ali Ikea je za klasu koja je već bila spremna da se lomi po okolnim zemljama i dovozi sve što može da doveze, da bi svoj životni prostor ispuni- la jednostavnošću i funkcionalnošću Ikea dizajna.

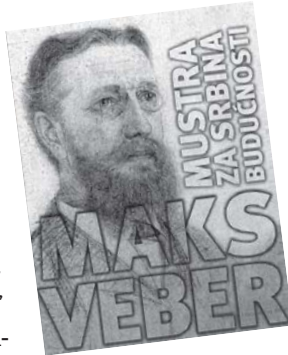
U tom smislu, kada i ako Vučić na jesen bude otvorio prve radnje trgovinskog lanca kompanije Lidl, dodatno će osvojiti srca ljudi koji mu sada možda još nisu naklonjeni i obezbediti da se biračko telo barem obnavlja ako ne i uvećava. Imaćete Ikeu, imaćete Lidl – za veliki broj onih koji letuju, na primer, u Grčkoj (a to je skoro milion ljudi godišnje), to je možda dovoljan razlog da se promeni destinacija ili u tu zemlju i ne ode, jer sve što im je potrebno ima i u Srbiji.

Vučić je pravilno izračunao i prepoznao tu potrebu ljudi i sada radi na tome da je zadovolji. Ako nije uspeo sa Er Srbijom, "Beogradom na vodi" ili izgradnjom deonice auto-puta (što je sve bilo usmereno ka onima koji nisu njegovi tipični glasači), možda će uspeti hraneći ovu potrebu za kupovinom u trgovinskim lancima koji su čežnja mnogih u Srbiji i koji zaista ljudima predstavljaju dokaz da žive "kao sav normalan svet".

SRBIJA KAO NORMALNA DRŽAVA

Normalnost je nešto što se ističe u prvi plan kada se govori o simboličkom potencijalu koji se zida iz činjenice da je pored

Beograda otvorena prodavnica nameštaja. To nije prvi put, izgleda da su odlike malih, zatvorenih sredina koje ne uspevaju da izgrade institucije koje omogućavaju i garantuju "normalan" život, da zamenu nalaze u mogućnosti da kupuju u Ikea ili jedu u Mekdonaldsu.

O tome da će ovo biti normalno društvo naslušali smo se u poslednjih 17 godina, da ne idemo dalje u prošlost. Od obećanja Vojislava Koštunice "Srbija će biti dosadna zemlja", u smislu da će sve biti uređeno na nivou vladavine zakona, do sadašnjih tvrdnji da postojanje jedne robne kuće simbolički može da proizvede osećanje kod građana da žive u uređenoj državi. Valjda je logika onih koji to govore da pokušaju da ubede ljude da ako je tako velika firma odlučila da dođe i uloži ovde, baš ovde a ne na nekom drugom mestu (Ikea inače ima prodavnice u četrdesetak država u svetu), ako je njima dobro i ako smo im mi bili dobri, onda je to dobro i za ljude koji žive ovde.

Stvarnost je, razume se, drugačija, jer je Srbija u poslednjih 17 godina od države u kojoj su putarina i cene smeštaja u hotelima bile različite za strance i domaće, postala zemlja u kojoj samo stranci imaju sva prava i za njih se pravi "ambijent", dok se domicilno stanovništvo snalazi kako zna i ume. Slogan "Ikea jednako normalna država" naivan je koliko i onaj da će "strane banke pomoći oživljavanje srpske privrede" (paradigma koje smo se takođe naslušali).

Međutim, Vučić je uspeo, uz pomoć medija koji su mu više nego naklonjeni, da napravi atmosferu velikog očekivanja, velike promene i verovatno bi se, kada bi takav merač postojao, pokazalo da se većina građana osećala bolje u danima posle otvaranja Ikeine robne kuće, samo zato što im je preko uticajnih medija objašnjeno da se sada osećaju bolje, jer će moći da troše crkavicu u toj robnoj kući.

SMRT ILI RAST DOMAĆE PRIVREDE

Iako ne postoji studija koja bi potvrdila da je otvaranje robne kuće švedskog giganta poboljšalo poslovni ambijent u nekoj državi Trećeg sveta, a kamoli da se svest jednog naroda promenila posle čitanja poslovnog kreda vlasnika Ikee (kao što nas uverava Vučić), nema ni značajnih potvrda da je lokalna privreda u oblasti prerade drveta ili proizvodnje nameštaja kolabirala zbog otvaranja jedne robe kuće.

Deo građana koji se informiše na društvenim mrežama mogao je da zaključi da će Ikea da satire i pokosi znamenite srpske proizvođače nameštaja i prerade drveta. Istina je da su neka merenja u Hrvatskoj (u koju je Ikea stigla 2014. godine) pokazala da prodaja nameštaja opadne u nekom trenutku, ali je takođe činjenica i da srpski proizvođači više prodaju u inostranstvu

nego kod kuće i da su na taj način i obezbedili da industrija proizvodnje nameštaja bude jedna od retkih u kojima je Srbija u plusu, odnosno da se više izvozi nego što se uvozi.

Podaci koje ima Privredna komora Srbije pokazuju da u Srbiji nameštaj pravi oko 13.000 ljudi u nešto više od 670 preduzeća, a da se preradom drveta bavi oko 10.000 ljudi u oko 1500 firmi. U zbiru, 23.000 ljudi u nešto više od 2100 preduzeća pravi oko 1,4 ukupnog nacionalnog BDP-a, i ima udeo u ukupnom izvozu od skoro 6 procenata.

Zanimljiv je podatak da je u Srbiju prethodnih godina došlo nekoliko velikih kompanija koje se bave proizvodnjom iverice, ali da je i dalje to jedina oblast u drvenoj industriji u kojoj je

zabeležen manjak, jer se mesečno uveze iverice u vrednosti od oko osam miliona dolara (prema dostupnim statističkim podacima). To bi moglo da znači da u Srbiji i sada postoji veliki prostor za ulaganja u ovoj oblasti, tim pre što se šumski fond iz godine u godinu uvećava (opet prema zvaničnim podacima).

Ostalo je nejasno na koji način je Srbija pomogla kompaniji Ikea da uredi prostor za otvaranje svoje robne kuće, da li je država investirala na tom mestu (koje nije tipična industrijska zona, ali će možda to da postane) i koliko smo zaista zaradili od te investicije. Ako ništa drugo, kada je, na primer, OMV otvarao sada već čuvene pumpe kod Lapova, rečeno je da je to investicija od sto miliona evra, pa je moguće unazad rekonstruisati sve i utvrditi da li se to dogodilo ili ne.

ŠTA MI IMAMO OD TOGA

S obzirom na to da je kompanija Ikea fokusirana na profit i da nije poznata kao preduzeće koje se diči svojim aktivnostima unutar zajednice u kojoj posluje,

izgleda da je za većinu građana ovo prilika da pazare nešto za šta su ranije išli u inostranstvo. Vrlo brzo će se pokazati da li je srpska "srednja klasa" već ranije zadovoljila svoje potrebe za proizvodima koje nudi ova firma, ili će se tek pokazati kolika je glad za onim stvarima koje sada viđamo kod rođaka ili u kaficima.

Iz perspektive potrošača, uvek je dobro da postoji još jedno mesto gde može da se bira, a oni koji su konkurencija sada će morati još više da se angažuju da bi došli do kupaca. Po pravilu, veća konkurencija je dobra za kupca, a videćemo kako će reagovati tržište.

S vremenom, izbledeće i sećanje na kampanju predsednika Srbije i na sve ono što je u njoj izgovoreno. Ostaće samo kupci sa katalogom u rukama i pred velikim izazovima, kako da dođu do omiljenog komada nameštaja i da li da promene sudoperu u kuhinji. I sve to će moći da promisle uz Ikea čufte i Ikea kobasice, dok se deca igraju u Ikea igraonici. Uživancija.¶

SLOBODAN GEORGIJEV

■ **Ljudi koji ne poznaju situaciju u Srbiji, a zadesili su se ovde početkom avgusta 2017. godine i propratili šta se objavljuje u štampi i izveštava na televizijskim stanicama, mogli su možda da pomisle da je Ikea zaposlila predsednika Srbije na poziciju portparola kompanije u našoj zemlji**

Komesari, arijevc, rodoljupci

Matica srpska je samo jedan od primera prisvojenih i monopolisanih institucija, odavno otetih od glavnine srpskog društva

Recimo da je ova kolumna nastavak serijala “znam šta ste radili ovog leta”, tj. dok sam ja bio na (pre)kratkom (od)moru. Elem, moje odsustvo je, kako čitam, zloupotrebila i ugledna Matica srpska, tako što je u svoje velebne, slabo provetравane odaje pripustila dvojicu, hm, kontroverznih likova nemačkog porekla: Geca Kubičeka i Marka Jongena. Obojica su politički mislioci – ali i praktičari – opšte prakse, insajderi ili pak veoma bliski desničarskoj Alternativi za Nemačku (AfD), koja je uznastojala da Nemačkoj bude ono što je Francuskoj Nacionalni front. Bar jedan od njih (Kubiček) je, po mnogo čemu, bogme, i desnije od AfD. Obojica su, jedan krajem jula, drugi početkom avgusta, održali predavanja (čuj – predavanja!) u odajama MS, što je poneki cinik prokomentarisao i kao svojevrsni “povratak na mesto zločina”, jer su poslednji put tipovi ove provincijencije švrljali po Neusatzu još negde u oktobru 1944, s tim da ni tada nisu išli tako daleko da bi baš držali predavanja u Matici. A niko im bogme ne bi ni došao, manji ako ga silom privedu. Sada se, kažu, našla šačica dobrovoljaca da čuje koju mudru arijevsku reč i misao na onoj pripeci.

Nekoliko vojvođanskih nevladinih organizacija tim je povodom oštro protestovalo, optuživši vodstvo Matice srpske da pruža gostoprimstvo ideolozima “neonacizma i ksenofobije”. Možda je opis ove dvojice kao neonacista preteran, ili bi barem zahtevao bolje obrazloženje, ali da se radi o ideolozima radikalne desnice i ultrakonzervativizma, teško da može biti ozbiljnog spora. Suorganizator i svojevrsni “pokrovitelj” ovog gostovanja bio je famozni dr Miša Đurković, sociolog iz Beograda (okej, filozof, ali kako se jako iznervirao kad sam ga jedared nesmotreno nazvao sociologom, prosto ne mogu da odolim), i njihov (Gecov i Majerov, ups, pardon, Gecov i Markov) ideološki sabrat, najistaknutiji mislilac ono malo karakušljivog srpskog neokonzervativizma.

E sad, gde je zaplet? Građanin Stanić Dragan, predsednik Matice srpske, upustio se u serijsko polemisanje – uglavnom na stranicama “Danasa” – sa onima koji su Matici osporili moralno pravo na njen “uređivački” potez. Valja pažljivo iščitati taj Stanićev polemički serijal, naročito njegovu ranu, slatko-rečiviju fazu (valjda dok se nije zdravo najedio). Naime, predsednik MS rešio je da kritičarima oponira tako što će ih optužiti za nedostatak demokratičnosti i smisla za pluralizam, za sklonost “komesarskom” određivanju ko sme, a ko ne sme da govori u Matici, i tome slično. Pa dobro, nije da su to baš mnogo ubedljive invektive, ali nema veze, trpi polemičarski ža(n)r i mnogo gore od toga. Ono gde Stanić pada i duboko propada jeste njegovo dirljivo nastojanje da se upravo Matica prikaže kao uzorni primer suprotnih, demokratskih i pluralističkih

tendencija: mada se MS, veli Stanić, načelno “ne bavi politikom”, u njoj ima mesta i za leve i za desne i za srednje i sve ostale, ona je skoro pa etalon duhovne širine i intelektualnog poštenja, u njoj su dobrodošli reč i misao svake moguće provenijencije, samo li su “u uljudnoj i racionalnoj formi” izrečene, pošto Stanić i druga glavata gospoda iz MS iznad svega uvek drže do toga da sve bude mikofo.

Pa to je divno, gde se nalazi ta i takva Matica, idem odmah da se učlanim, ako treba i retroaktivno!? Avaj, ona jedina Matica koja postoji u stvarnosti, ona sa sedištem tamo u lepuškastoj zgradi vizavi parkića kod novosadske Akademije umetnosti, nije ama baš ništa od toga, ni za Stanićevog predsednikovanja, a ni pre, u najmanju ruku u poslednjih četvrt veka. Nikakvog tu “pluralizma” nema niti se pamti da ga je bilo, osim ako se pod tim ne podrazumeva suptilna podela na nacionaliste i ultranacionaliste, konzervativce i turbokonzervativce, umereno tvrde desničare i neumereno tvrde desničare ili nešto slično.

Može se to reći i ovako: Maticu su, najkasnije pred kraj osamdesetih, uzaptile, prisvojile i monopolisale pristalice tadašnjeg populističkog i nacionalističkog pokreta, i od tada je nisu ni za tren ispustile iz ruku. Tokom devedesetih bili su strateški saveznici Miloševićevog režima (po pitanju Vojvodine, Kosova, “zapadnih srpskih zemalja” etc.), u “dosmanlijskoj” dekadi su bili tiha, dotirana opozicija, mada koketirajuća s desnim krilom tadašnjih nomenklatura (Koštunica & co.), dok su se kunktatorske pokrajinske vlasti bojale i da ih popreko pogledaju, a sada su opet “među svojim” i baš im je lepo, što i nama žele (baš kao i tzv. novosadski ogranak SANU, recimo). I nikada, baš nikada za sve to vreme – to barem Novosađani dobro znaju, ako se drugima i može prodavati rog za sveću – nije Matica ni za trenutak bila ili pokazala makar mrvičak inicijative da bude bilo kakvo mesto relevantnog i slobodnog dijaloga svih (dobro)mislećih ljudi jedne složene zajednice, nikada nije bila ni senka ni skica mesta produktivnog i pluralističkog dijaloga, mesta uistinu otvorenog za sve žive, propulzivne tokove srpske kulture (u najširem smislu srpske, i u najširem smislu kulture!) što bi po svom položaju privilegovane i društveno izdržavane nacionalne institucije uistinu morala da bude – jer ako to nije, šta je onda? Paraprivatna prćija napornog i štetotinskog serkla sterijanskih Rodoljubaca? Može i to, ali o vlastitom trošku.

Utoliko bi za Stanića bilo bolje da je kritike naprosto očutao. Progovorivši, samo nas je podsetio na to da se nalazi na čelu jedne (suštinski, ne “paragrafski”) uzurpatorske družine koja je uzaptila instituciju koja bi trebalo da pripada svima. A ne da propada svima.

MUSTR ZA SRBINA BUDUĆNOSTI

Nikad nije loše ponovo čitati Maksa Vebera. No, uvek je loše čitati ga na preskok ili bez razumevanja, a čini se da ga predsednik Srbije Aleksandar Vučić upravo tako čita. Iznenadjuće za jednog pravnika...

Nekada davno, čak 2012. godine, dok je još postojala emisija "Utisak nedelje", novopridošlica u sam vrh srpske vlasti Aleksandar Vučić gostovao je kod Olje Bečković zajedno sa Zoranom Panovićem, tada glavnim urednikom "Danasa", i Nebojšom Krstićem, marketinškim stručnjakom opšte prakse. Tada je Vučić prvi put pomenuo Maksa Vebera kao svog uzora. Od tada je prošlo, evo, pet godina, nekoliko izbornih ciklusa, i čini se – skoro ceo jedan život, a Vučić i dalje svako malo pominje Vebera. Najnovije "veberovanje" stiglo nam je 8. avgusta, uoči otvaranja prve prodavnice trgovinskog lanca "Ikea" u Srbiji. Tim povodom, predsednik Vučić napisao je autorski tekst za dnevni list "Alo". Pa kaže: "Njegov (Ingvara Kamprada, osnivača lanca Ikea, prim. nov.) Testament prodavca nameštaja, štivo na samo nekih devet strana, svojevrsni je katehizis protestantskog duha, jer je Ingvar uspeo da oživi i živi Maksa Vebera u prodavnici nameštaja, u jednom zanatu, kao osnovi bilo kog posla, ali i najbolje moguće uputstvo za izgradnju velike, uspešne kompanije i velikog, uspešnog društva, društva koje stalno ide napred."

Dobro, šta tačno znači "oživeti Maksa Vebera" kada to izgovori Vučić? Prema onome što citira i na šta se poziva, možemo zaključiti da je predsednik izvesno pročitao "Protestantsku etiku i duh kapitalizma", te Veberov čuveni govor "Politika kao poziv". Za "Privredu i društvo" ne možemo da budemo sigurni, golema je to, dvotomna knjiga, ali možda je Vučić u pauzama državičkih dužnosti marljivo iščitava. Pa dobro, hajde da vidimo šta je taj prote-

stantski duh i protestantska etika, termin koji je skovao Veber lično. I da vidimo šta to Vučić nije dobro ukapirao.

BOG I BUDELAR

Pišući o protestantskoj radnoj etici, Veber misli pre svega na kalvinizam. Otuda se ona još naziva i kalvinističkom ili puritanskom radnom etikom. Nasuprot katolicizmu, gde se većina životnih nevolja rešava molitvom odlaskom na misu i ispovešću, puritanska etika propoveda spasenje kroz samopregoran rad i to ne bilo kakav, već onaj za koji je čovek predodređen. Što će reći: ne vredi da budeš drvodelja, ako te bog stvorio za računovođu. Istina jeste da Veber korene protestantske radne etike nalazi u Holandiji, u rodnoj Nemačkoj (preciznije, Pruskoj), te u skandinavskim zemljama, poput Švedske u kojoj je nastala Ikea. Međutim, nisu ga ekonomski uspesi tih zemalja inspirisali da napiše "Protestantsku etiku i duh kapitalizma", nego poseta Sjedinjenim Američkim Državama 1904. godine. Stoga, kad nam Vučić u isto vreme poturi pod nos Vebera i severno evropske i zapadnoevropske ekonomske sile kao uzor, on suštinski greši i pokazuje neznanje o pročitanoj. Tačnije bi bilo da pokaže prstom na SAD, ali ko je lud da to čini u današnje vreme, sa sve Donaldom Trampom na čelu. No, hajde da pogledamo šta je to Veber video u Americi što ga je inspirisalo da poveže protestantsku etiku i kapitalizam.

Pre svega, on insistira na tome da je priroda kapitalizma mnogo više od proizvodnje i razmene dobara pod određenim uslovima (tržište) u odgovarajućem institucional-

nom okviru (zakoni). Veber duboko veruje da je kapitalizam stanje uma: pogled na svet koji, između ostalog, uključuje potiskivanje emocija, običaje, tradiciju, folklor i odbacivanje mita o radu kao načinu dolaženja do sredstava. Reč je o radu radi rada, radu kao spasenju, radu kao pokušaju da se dođe do "carstva nebeskog". No, rmbačenje i rintanje nisu dovoljni za spas duše, prema kalvinizmu, videćemo kasnije i zašto.

Veberovo oduševljenje kapitalizmom na američki način potiče od činjenice da su prvi doseljenici na severnoamerički kontinent bili upravo puritanci, ljudi kojima su, uglavnom duhovni i drugi lideri među njima, usadili verovanje da treba da izbegavaju površne hobije, igre i zabavu. Umesto toga, kao dobri hrišćani, treba da se posvete isključivo pozivu koji im je Bog namenio. Veber je verovao da su ovi, puritanski i kalvinistički pravci protestantizma, a naročito ova doktrina o predodređenosti, pomogli u razvoju radne discipline koja je ključna za tržišne ekonomije. Međutim, ovi asketski orijentisani protestanti nisu verovali da će ih samo težak rad dovesti u rajsko nasele. Kao što rekosmo: ili si odabran, ili nisi. E sad, kako će čovek znati da li mu se gospod smilovao ili ne? Tu stižemo do ključne veze između kalvinizma i kapitalizma: Veber tumači Kalvina sugerišući da postoji način da čovek sazna je li među odabranima – treba samo da vidi koliko je bogatstva stekao. Gomilanje bogatstva, po Veberovom tumačenju, ohrabrialo je ljude da sebe vide kao odabrane za spasenje. Ujedno, to je motivisalo vernike da jače zapnu i zarađuju još više.

SRBI PURITANCI

Ostavimo sada po strani kritiku ovog Veberovog tumačenja kalvinizma, kao i činjenicu da se mnogo oslanjao i na anglikanski protestantizam u kom ni rad ni bogatstvo nikako ne utiču na spasenje. Nego, da vidimo koliko smo mi tu dobri. Od ključne je važnosti da imamo na umu činjenicu da se Veber pre svega oslanjao na primer SAD. A šta tamo imamo krajem 16. i početkom 17. veka kad prvi puritanci i, generalno, protestanti stižu? Nekultivisanu prirodu, potpunu divljinu i nikakvu društvenu organizaciju. Naravno da su prve kolonije bile organizovane u protestantskom duhu, koji su doseljenici poneli sa sobom. I naravno da su imali svest o tome da su došli s namerom da ostanu i da sve što grade, grade za buduće generacije. Ali kakve to veze ima sa današnjom Srbijom, koja je već više od dva veka, makar po formi, moderna država? Za razliku od prvih doseljenika, mi ne počinjemo od nule i koliko god nam se ne činilo tako, kakav-takav civilizacijski napredak smo postigli. Nije Veber kriv, ali kad slušamo Vučića, zaista se čini da on Srbiju vidi kao potpunu divljinu u kojoj treba zavoditi red, rad i disciplinu od nule. Tu spada i Vučićevo stalno lamentiranje nad promenom svesti, mentaliteta, verbalno maltretiranje građana kako su lenštine, neradnici i kako bi samo da spavaju, a BDP da pada s neba. Iz tog izvora dolaze i neprekidni napadi samohvale o buđenju u pola pet ujutru i radnom danu koji traje 24 sata. Otuda neosetljivost za položaj radnika u Srbiji koji rade za crkavicu, pa se usuđuju da štrajkuju. Jer, moramo da promenimo mentalitet: ne radi se zbog para, nego zbog rada. Moramo da postanemo puritanci koji preziru sve što pruža ovozemaljsko zadovoljstvo. Ništa ne sme da nam bude smešno, pa se i sam predsednik retko smeje. U protestantskom duhu, smeh nije bogougodan.

U "dolini plača" patnja i suze podrazumevaju. Samo, nije baš normalno (kao što ni puritanci nisu bili baš sasvim "u vinklu") da nam to u sekularnoj državi propoveda predsednik. Da je neki verski vođa, pa i da razumemo, ali predsednik, a pre toga premijer, a pre toga potpredsednik Vlade, nije duhovni vođa i njegov posao nije da menja svest i mentalitet, nego da ispunjava očekivanja građana koji su ga na tu funkciju doveli. Mi nismo prvi doseljenici na novu teritoriju, niti se prvi put susrećemo sa činjenicom da

Kompletna IT rešenja na jednom mestu

INTERNET • TELEFONIJA • CLOUD • HOSTING

Nudimo vam različite internet i hosting usluge, kao i napredne servise za uspešno poslovanje.

- Cloud Linux i Windows serveri
- Zakup profesionalnih namenskih servera
- Brojne cloud aplikacije (SaaS)
- Cloud inženjering
- Web hosting
- Usluge Tier 3 Data centra
- BIZ Smart paketi
- Optički internet
- Managed servisi
- Poslovna fiksna telefonija

je rad važan. Ovde smo sve vreme i sve vreme radimo, samo, majku mu, to bogatstvo nikako da se uveća, pa mora biti da nismo od boga odabrani za carstvo nebesko. Ili makar većina nije, dok mala klasa privilegovanih čije se bogatstvo žestoko uvećalo za ovih pet godina, može da očekuje rajske plodove i na onom svetu.

Evo, na primer, Siniša Mali, gradonačelnik Beograda, toliko je bogougodan da ne može ni da dokaže poreklo sve imovine koju poseduje. Ako je po kalvinizmu, i ako je meriti po stečenom bogatstvu, Mali bi trebalo da bude u najmanju ruku – anđeo. A on je samo jedan od mnogih, većini ne znamo ni ime ni lice. A ruku na srce, ni sam Veber nije za sobom ostavio veliki imetak. Naprotiv, oženio se Marijanom Šnitger, aktivistkinjom za prava žena, i živio od njenog porodičnog bogatstva. Ima indicija i da je taj brak bio iz čistog interesa: Veberu je trebalo novac, a Marijana je bila zaljubljena u njegove ideje.

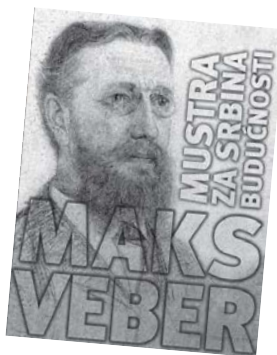
Jednom prilikom, Aleksandar Vučić je rekao: "Voleo bih kada bismo mi, čuvajući našu pravoslavnu veru, prihvatili bar deo one evropske protestantske etike o kojoj je govorio Veber, a koja je nosilac kapitalističkog sistema. Na toj etici počiva uspon Nemačke, koja je bila do temelja srušena, ali nečije znanje i nečija marljivost su tu zemlju podigli. Nije, dakle, bitno odakle krećemo, već s koliko snage, znanja i energije krećete."

Čuvajući našu pravoslavnu veru? Niti smo svi pravoslavni, niti je u 21. veku realno očekivati da radna etika proističe iz bilo koje religije. Za protestantizam u 15. i 17. veku to se podrazumevalo, sve je vuklo korene iz religije, pa čak i najstrašniji pokolji. Uostalom, legendarni slučaj spaljivanja veštica u Salemu nije ništa drugo do direktna posledica puritansko-protestantskog verskog fanatizma i magijskog mišljenja. Da paradoks bude još veći, u isto to vreme, katolički deo Evrope se čupa iz kandži mračnog Srednjeg veka, emancipuje se od crkve i okreće ka čoveku, i stiže nam renesansa, jedan od najplodnijih i za razvoj umetnosti i nauke najznačajnijih perioda u istoriji Evrope. Ali, to je, valjda, našem predsedniku nebitno, jer dolazi sa juga Evrope, a vidimo danas kako su ekonomski prošli svi ti Italijani, Španci i Portugalci. Iako je pitanje kad bi i kako, upravo bez njih, severnoevropski svet saznao da postoji neki novi kontinent. Dakle, ne samo da Vučić nije do

kraja shvatio Vebera, nego ne razume ni aktuelni istorijski trenutak u kom se ova zemlja nalazi. Uostalom, šta očekivati od čoveka koji je, po sopstvenom priznanju, tek 2012. shvatio istorijski značaj pada Berlinskog zida?

MOĆNI RENDŽERI

Pošto smo raščistili sa tim da Veberova "Protestantska etika i duh kapitalizma" nemaju toliko veze sa njegovom rodnom, a Vučiću beskrajno dragom Nemačkom, možemo da pređemo na drugi spis na koji se naš predsednik, izgleda, referira, jer iako su mu usta puna Veberovog imena, još nije pomenuo nijedno njegovo delo, pa možemo samo da nagađamo kako je u pitanju "Politika kao poziv". Reč je, zapravo, o govoru koji je Veber održao 1919. godine u jednoj minhenskoj knjižari, a koji je na srpski jezik preveo – Zoran Đinđić. Iako je reč o govoru, ovo je ključno za razumeva-

je zaviriti u "Privredu i društvo", a tamo nas čeka koncept koji danas, u 21. veku nailazi na snažan front protivnika. Pod političkom zajednicom, to jest državom, Veber misli na zajednicu koja svojim delanjem ispoljava spremnost

na upotrebu fizičke, pa i oružane sile da bi regulisanoj vladavini svojih učesnika potčinila jednu teritoriju i ponašanje ljudi koji se trajno ili privremeno nalaze na njoj.

To nas opet dovodi do pojma moći, i kad pročitamo ovaj deo iz "Privrede i društva" jasno je zašto se Vučić, pobornik vladavine čvrstom rukom, identifikovao sa Veberom. Problem je, opet, u istorijskom trenutku. Da nije bilo čvrste ruke i političke moći, teško da bi se Nemačka ujedinila za Veberovog života. Danas taj koncept više ne radi, ili bar ne bi trebalo da radi. Mada, možda doživljava vaskrsenje sada kad su nam se dogodili Orban, Erdogan, Tramp, Vučić...

No, osim moći, kada govori o vlasti, Veber jednaku važnost pridaje – odgovor-

■ Veber misli na zajednicu koja svojim delanjem ispoljava spremnost na upotrebu fizičke, pa i oružane sile da bi regulisanoj vladavini svojih učesnika potčinila jednu teritoriju i ponašanje ljudi koji se trajno ili privremeno nalaze na njoj. Jasno je zašto se Vučić, pobornik vladavine čvrstom rukom, identifikovao sa Veberom

nje Veberovog shvatanja politike. Većina poznavalaca Veberovog dela složice se da je za njegovo shvatanje politike i sociologije vlasti najznačajniji pojam – moć. Veber je, naime, mnogo vere polagao u jake, premada od naroda izabrane vođe.

U "Politici kao pozivu", Veber politiku definiše kao "vođenje ili uticaj na vođenje neke političke organizacije, a u našem slučaju – države", te dodaje: "Politika će, dakle, za nas da znači težnju ka učestvovanju u moći ili uticaju na raspodelu moći bilo između država, bilo između grupa ljudi u državi u kojoj žive." Prema Veberovoj koncepciji, ko god se bavi politikom, teži moći, bilo kao sredstvu u službi drugih ciljeva (idealna ili egoističkih ciljeva), bilo kao moći radi nje same, "da bi se uživalo u osećanju prestiža koji ona pruža". E sad, da bi se razumelo kako Veber vidi državu, neophodno

nosti. To je onaj deo gde Vučić najozbiljnije škripi i možda mu ne bi škodilo da još jednom pročita "Politiku kao poziv", jer tamo će naći i ovo: "Postoje samo dva tipa smrtnog greha u polju politike: neprofesionalnost i – često, ali ne uvek, identično sa tim – neodgovornost." I još: "Sujeta, potreba za tim da se što više istakne vlastita ličnost, najpre vodi političara u iskušenje da učini jednu od te dve greške, ili obe istovremeno. Utoliko više što je demagog prisiljen da računa jedino na 'efekat' svog delovanja. Stoga se on neprekidno nalazi u opasnosti da postane glumac, a samim tim i u opasnosti da olako shvati odgovornost za posledice svog delovanja."

Ako zaista misli dobro Srbiji, Vučić bi ovo poslednje trebalo da podvuče markerom i nauči naizust.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Čitate li Vučića?

Opus Aleksandra Vučića podseća na zakasnelu potrebu čoveka bez radne biografije izvan političke karijere da ostavi trag o sebi kao prosvetitelju, misionaru, filozofu, ocu nacije, lajf kouču, modernizatoru, neshvaćenom i usamljenom reformatoru koji kritikuje one koje najviše voli – svoje sunarodnike, sve u želji da ih konačno izvede iz vekova tame, poduči da odustanu od zatucane prošlosti i nazadovanja i pođu u vek napretka, civilizacije, rada, upornosti, marljivosti i neodustajanja do svetle budućnosti. I sve bi bilo u redu kad bi to što je napisano imalo i naznake sličnosti sa petogodišnjom stvarnošću u Srbiji pod njegovom vlašću. Zato od svega ovoga što piše – ništa nije u redu

Nema tog ozbiljnog kolumniste koji svoje kolumne neće ukoričiti. Uglavnom se svi pravdaju isto: "Ma naterashe me ovi moji, kažu, bolje da sve bude na jednom mestu." I autorski tekstovi Aleksandra Vučića, sva je prilika, mogli bi u nekom trenutku da se nađu između korica knjige i postanu – njegovi dnevnički zapisi. Predsednik Vučić bi tako imao priliku da dođe na otvaranje beogradskog Sajma knjiga, zatim da malo posedi na štandu svog izdavača, koliko mu gusti predsednički raspored dozvoljava, a najupornijima i najbržima stigao bi i knjige da potpiše, beogradska štampa bi bružala o fantastičnom broju posetilaca koji su došli iz cele Srbije zbog predsednika i njegove knjige...

Dakle, zašto Aleksandar Vučić piše za novine? Čovek je predsednik države, doskorašnji premijer, najvažniji čovek u zemlji koji ima mesta u medijima koliko želi, ionako je već prozivan da je glavni i odgovorni urednik gotovo svih medija u zemlji. Šta će mu to onda? Ako mu je stalo da se ukoriči, to bi mogao očas posla, naučio je od dr Vojislava Šešelja kako se elegantno štancuju knjige, za taj posao

nisu mu potrebne kolumne na musavnom papiru.

Ali, novine su čudan jedan poriv, posve ljudski, pa se predsednik Vučić u tome ne razlikuje mnogo od drugih koje je nagon obuzeo. Kome je jednom objavljeno pismo čitalaca, pa makar i u "Politikinom zabavniku" pre 30 godina, taj dobro zna da je potpis ispod teksta u novinama – đavolska stvar. Mnoge je taj đavo namamio u novinarstvo, pa se sad grizu za uši što nisu poslušali roditelje i izučili neki "sigurniji" zanat, dok ih društvo ziheraša koje im je juče zavidelo danas – sažaljeva. Neki drugi su na vreme izbačeni na obalu – pokazalo se da im ne ide "udaranje u tastaturu", ali su im novine ostale "tiha patnja".

Ubedljivo najteža kategorija hronično opsednutih štampom kao takvom, jesu ljudi bez profesije. Stručnjaci opšte prakse kojima su fakultetske diplome ostale u rangu znački na reveru, ali su po kafićima i kafanama vazda važili za erudite – natprosečno načitanane i inteligentne, one što o svemu drže banku. Takvi se takmiče u broju pročitanih knjiga nedeljno, razbacuju se pikanterijama iz zapadne

štampe, znaju napamet bar četiri tuceta citata umnih ljudi i dvaput više narodnih izreka, ali od toga ne žive već od partijskih i burazerskih veza. Ova sorta zvanično prezire novinare, ali voli da gurne neki svoj tekst u štampu. Čak i u ovu današnju. Kad takve erudite apdejtuju svoje tanušne biografije zbog iskrslе sinekure, obavezno napišu ovako: "pisao/la za..." pa navedu dva nedeljnika i jedan do dva dnevnika. Naprave sebi ceo jedan red u biografiji i to na osnovu dva i po ukuca-na članka u životu.

OTAC NACIJE

Ko će ga znati, Aleksandar Vučić je jednom davno pokušao da se bavi novinarstvom, na Palama, početkom devedesetih. Prisećajući se tih svojih novinarskih početaka na Kanalu S na Palama 1992/93. gde je radio na pripremanju vesti na engleskom jeziku, rekao je: "Zanimljiv je to posao, ali sam ispravno procenio da to nije za mene, da ima vas koji ste mnogo bolji" ("Press", 6. 9. 2010). Od svog novinarstva upamtio je "brzu partiju šaha s Ratkom Mladićem" i intervju s Radovanom Karadžićem. Bilo mu je 23 godine kada je

U POTRAZI ZA CITATIMA: A. Vučić

Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

ušao u Srpsku radikalnu stranku i započeo političku karijeru, čijem smo zenitu valjda svedoci poslednjih godina. Pokazao se i kao ministar informisanja u vladi Mirka Marjanovića za Miloševićevog vakta, a svoj prezir prema novinama i novinarima ne sputava ni danas – redovno ih ponižava u TV emisijama i na konferencijama za štampu.

Ne bi se moglo reći da je Aleksandra Vučića ikada zanimalo novinarstvo kao takvo, pre će biti da su mu mediji koristili u disciplini za koju mu treba skinuti kapu – samopromociji. I sve to nije nimalo neuobičajeno za predsednike i premijere država, "obraćanja naciji" u pisanoj i svakoj drugoj formi mogu biti deo državičkog rasporeda.

Nevolja je kada tekstopisac pomisli da je otac nacije, da izađemo na sredinu. A to je s Vučićem izgleda počelo da se događa. Svaki njegov tekst pisan visokoparnim, emfatičnim stilom, s visine, eks katedra, u kojem dominiraju kritika i pouka upućene građanima Srbije, hoće da eksplodira u egocentrizmu i nametanju vrhovnog autoriteta – sebe. On najbolje poznaje svoj narod i jedini ima rešenje

za evropsku budućnost, od njega počinje novo doba za Srbe i, što je najvažnije, od njega će se rađati novi Srbi – oslobođeni mitova i legendi, oslobođeni ratova i nacionalizama, moderni, vredni i napredni ljudi – ibermenš Srbi.

Tako, otac nacije, poput jedinog mero-davnog analitičara srpske prošlosti i sadašnjosti ali i projekanta budućnosti, prekoreva i podučava svoje sunarodnike i kad piše o otvaranju prodavnice nameštaja Ikea u Bujanju potoku (autorski tekst predsednika Srbije Aleksandra Vučića "Ne greši samo onaj ko spava", "Alo", 8. avgust) i kad poziva na unutrašnji dijalog o Kosovu (autorski tekst predsednika Srbije A. Vučića "Zašto nam je potreban unutrašnji dijalog o Kosovu", "Blic", 24. jul).

"Ikea menja način razmišljanja. Svakog pojedinca i čitavog društva. I, po meni, ona je, uz Zakon o radu, najznačajniji

'udar' na zastarele i prevaziđene delove mentaliteta, na kolektivnu lenjost i nepomerljivost, kao i na onu životnu filozofiju koja nam je, stalno, ponavljala da treba da čekamo da neko drugi sve završi umesto nas samih", piše predsednik države povodom povratka švedske kompanije Ikea u Srbiju.

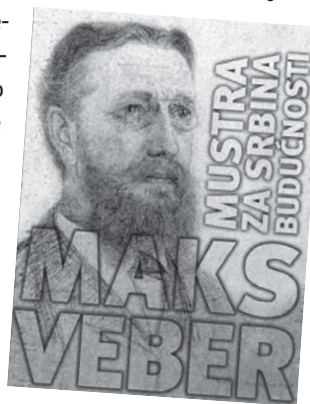
U tekstu o Kosovu predsednik postavlja zagonetku kao Sfinga iz grčkog mita, mada u svom opusu i te kako insistira na demitologizaciji Srba: "Vreme je da kao narod prestanemo kao noj da zabijamo glavu u pesak, da pokušamo da budemo realni, da ne dopustimo sebi da izgubimo ili nekome predamo ono što imamo, ali i da ne čekamo da će nam u ruke doći i ono što smo odavno izgubili."

Umesto da bez citata i stilskih figura ponudi svoje rešenje, on insistira da zagonetku rešimo mi, uvlačeći nas sve dublje u meandre svojih misli bez kraja i konca: "Pronalaženje rešenja zahteva glavu vruću od stalnog razmišljanja, srce koje je hladno na preterane emocije, i ruke uprljane kompromisima. I naše i albanske. Zahteva, ponovo, po receptu Šimona Peresa, da mi, kojima istorija nije do sada dala ništa osim krvi i ratova, konačno uposlimo svoj najveći resurs, svoju glavu, i nađemo rešenje. Zahteva rad, svih, jasnu svest o tome da je to što radimo dugačak, zamršen i često bolan proces, ali najpre onu vrstu promene u našoj, kolektivnoj svesti, koja je često svaki dogovor doživljavala kao poraz. To jednostavno nije tačno. Nismo mi

ništa tako veliko dobili u ratovima, što smo gubili u miru. Zato što smo, sve što smo dobili, i izgubili, ratujući, platili najtežom mogućom cenom, onom koja ne može da se nadoknadi. Našim životima, i životima naše dece. I to mora da prestane. Vreme je da Srbija radi, razmišlja, i dobija, pobeđuje, bez sukoba. I ja sam ubeđen da smo, već danas, u

stanju da to uradimo."

Jedan čitalac je u svom komentaru na "Blicovom" sajtu ispod teksta Aleksandra Vučića napisao: "Poštovani predsedniče Aleksandre Vučiću! Ovim mojim komentaram nadam se da će vam biti sve jasno

■ **Sve te stilske figure
anadiploza, anafora
i epifora (tzv.
lirski paralelizmi),
nabrajanja,
gradacije i
hiperbole,
deluju prilično
neuravnoteženo,
neozbiljno i, da
kažemo,
mladalački**

SLABO PAZIO NA ČASU: Nada Ajkula i njen đak u predizbornoj spodu

s obzirom da vašim autorskim tekstom meni ništa nije jasno! Pomislio bih da ste filozof da ne znam da ste pravnik. Ja sam iz Orahovca ništa nisam prodao niti ću prodavati! Molim vas kao Srbin Srbina brat brata nemojte ni u ludilu priznavati Kosovo i Metohiju! Tamo su kosti i znoj svih mojih predaka! Zaboravimo li pretke istoriju zaboravićemo i sebe i svoju decu! Zapamtite to."

KONKURS ZA LEKTORA

U slučaju da stvarno odluči da ukorići svoje misli, Vučiću bi bio potreban jedan savestan lektor da počisti nepotrebnu kišu zareza zbog kojih se otežano prolazi kroz tekst, smanji pubertetska velika slova ("Veličanstvena Budućnost", u tekstu o Ikei), prekroji nervozne eliptične rečenice, tj. stavi zareze umesto tačaka, a zareze kako rekospo izbaci gde god može. U školi se uči da se rečenica ne počinje s "koji", ali i da je u rečenici upotreba zamenice "koji" dva ili – Bože sačuvaj tri puta – nedopustiva. Ova čitateljka Vučićevih pisanija reda po red ulovila je i "koji, koji" konstrukciju i to u baš jednom lepom pokušaju pisanja dugačke, smirene rečenice. Reč je ponovo o Vučićevom omiljenom pozivanju na Lutera i Vebera i protestantsku radnu etiku u *ekskluzivnom*, novogodišnjem autorskom tekstu za "Novosti", pa u tom kontekstu piše: "I to je jedina prošlost koja nam je potrebna. Ona u kojoj je, na primer, Đovani Piko dela Mirandela, koji je u petnaestom veku objavio traktat 'O dostojanstvu čoveka', svojevrtni manifest renesanse, u kojem je rekao da nas je Bog stvorio da

bismo nešto sami sa sobom uradili" ("Srbija ulazi u novi vek rada bez čarobnih štapića i rata", "Večernje novosti" 31. decembar, 2015). *Kojoj, koji, kojem*, tri puta u istoj rečenici. Ovakav ispad, urednici i lektori nekadašnje ugledne škole "Novosti" ne bi dopustili ni Josipu Brozu u autorskom tekstu. Dakle, da se pogrešno ne razume, to što je predsednik zabrljao rečenicu, nije strašno, dešava se, *ne greši samo onaj ko spava*, zgodan citat para vredi, ali greh ide na dušu redakciji koja mu je pustila takvu rečenicu, jer valjda: ko sme Vučića da lektoriše? Elem, u istom tekstu ubrzo nastavlja kratkim, nepotpunim rečenicama, nervozno i užurbano: "Zato i neću da se ljutim na kritičare. Probaću da ih razumem. I da im ponudim novo rešenje, ono koje najbolje znam. Radiću. I, sledeće godine, to ću početi 1. januara. U sedam ujutru. I znam da će mi se pridružiti svako ko sanja istu Srbiju kao i ja. Onu koja je moguća. Koja je preskočila ambis i pronašla budućnost. I koju smo sami izgradili."

Ovako Vučić počinje još jedan ekskluzivni tekst, ovog puta za portal "Telegraf" povodom otvaranja prvih poglavlja u pregovorima sa EU:

"Beograd, večer, dan uoči četrnaestog decembra. Pakujem se, krećem za Brisel. Nosim gomilu papira i niz nepovezanih misli o tome šta se danas događa. Onda, polako, počinjem da ih slažem. I znam, šta hoću da kažem..." ("Danas je najrevolucionarniji dan u srpskoj istoriji", "Telegraf", 14. decembar 2015). U ovom tekstu, dosta *čosićevski intoniranom*, nalik njegovim dnevničkim zabeleškama, A.

Vučić pored svojih omiljenih Konfučija, Andrića, Vebera, Martina Lutera, Šekspira, Đokovića i Majkla Džordana, ovde citira Dejvida Lendisa, profesora istorije i ekonomije na Harvardu, u tumačenju reči "revolucija", pa kaže: "Ako reči 'revolucija' damo značenje kakvo joj daje Dejvid Lendis – velika promena ili pomeranje u aktivnosti ili određenoj stvari – i ako akcenat stavimo na dubinu, a ne na brzinu promene, onda, za 14. decembar 2015. godine, možemo mirno da kažemo da je važan i možda najrevolucionarniji datum u novijoj srpskoj istoriji." A onda ponovo slede kratke i nepotpune, nervozne i uzbuđene rečenice-misli, presečene tačkama i zarecima: "Evropa je, upravo tog dana, prestala, u Srbiji, da bude san. Postala je izjava. Jasna i nedvosmislena. O kraju jednog puta, koji je, u našem slučaju, trajao punih dve stotine godina. O ponovnom pronalasku nečeg davnog izgubljenog. O Kadmu koji se, za razliku od mita, sastao sa svojom sestrom. O Srbiji, tamo gde joj i jeste mesto. U Evropi. Gledajući, sada, unazad, mnoge stvari izgledaju jasnije. I nisu mogle da budu kraće."

Naime, nepotpune rečenice u književnom tekstu mogu doprineti estetičnim i ekspresivnim izrazima, tome dakako i služe, no ovde otežavaju razumevanje novinskog članka, jer ova predsednička pisanija to i jesu, pa bi se uz pesničku slobodu na koju svi imaju pravo, pa i predsednik, uvek valjalo držati bar osnovnih dobrih običaja pisanja članka za novine. Ali predsednik to nekako stalno smeće s uma insistirajući na poetičnosti, razbarušenosti, digresijama, retoričkim

■ **U slučaju da stvarno odluči da ukoriči svoje misli, Vučiću bi bio potreban jedan savestan lektor da počisti nepotrebnu kišu zarezazbog kojih se otežano prolazi kroz tekst, smanji pubertetska velika slova, prekroji nervozne eliptične rečenice, tj. stavi zareze umesto tačaka, a zareze kako rekosmo izbacigde god može. U školi se uči da se rečenica ne počinje s “koji”, ali i da je u rečenici upotreba zamenice “koji” dva ili – Bože sačuvaj tri puta – nedopustiva**

pitanjima. Jedno od osnovnih pravila dobre škole novinarstva je: Nemoj mučiti čitaoca. Pusti ga da lako prođe kroz tekst, kao nožem kroz puter, drži ga za ruku i vodi kroz tekst u jednom dahu. To su novine, a ne memoari. Memoare daj rodbini pa nek ih drže na polici. U novinskom članku, sve te tačke i zarezi gde im mesto nije, stilske figure anadiploza, anafora i epifora (tzv. lirski paralelizmi), nabiranja, gradacije i hiperbole, deluju prilično neuravnoteženo, neozbiljno i, da kažemo, mladalački. Eto da se i potpisnica ovih redova posluži citatom: kad su jednom prilikom Zuki Džumhuru doneli svesku poezije jedne beogradske gimnazijalke, za kafanskim stolom je, prelistavajući stihove, rekao: “Ako nije pubertet, biće od nje velika pesnikinja.” Bio je pubertet. Vučićevi tekstovi su, ruku na srce, otprilike to. Biće možda od njega pisac, ako nije pubertet.

LAJF KOUČ

Nego, mesto oca nacije u Srbiji je upražnjeno, otkako Dobrica Ćosić više nije među nama. Čitajući Vučićeve tekstove, uopšte ne bi bilo cinično pomisliti da je predsednik Srbije rešio da se kandiduje i na to mesto. Da se poslužimo njegovim jezikom, on *mentalitetski* dobro stoji s Ćosićem. E sad, nekome to izgleda kao mana, a nekom drugom – kao vrlina, pa se svetu ne može ugoditi. Ipak, trebalo bi i Vučiću priznati nešto. Za razliku od Miloševića, Zorana Đinđića i Borisa Tadića koji su imali prilike da čuju šta Ćosić, otac nacije, misli o Kosovu, Evropi, Srbima i Albancima, mentalitetu i ostalim bakračima, Aleksandar Vučić je prirodom stvari uskraćen za tako nešto. I šta može drugo nego da, u nedostatku Ćosića, razgovara sa samim sobom, i usput to i zapiše. Njemu je

bar najmanji problem da to objavi u kojim god hoće novinama.

Ipak, najveća prepreka s kojom se sreće čitalac ovih tekstova, nije kako je nešto napisano, nisu ni stilske figure ni citati ni zarezi, nego šta ima u tekstu. A nema gotovo ništa što je u vezi sa stvarnošću. Eto, izuzev onih simpatičnih saveta kao iz nekakve lajf kouč edukacije u tekstu “Ustaćemo posle svih naših raspeća i muka” (“Novosti”, 11. april 2015), kada objašnjava kako je važno ne odustati posle poraza i podseća na Majkla Džordana, najvećeg košarkaša svih vremena, koji je u karijeri promašio više od 9000 šuteva.

Tu je najsvežiji u pamćenju ovaj poslednji, već citirani PR tekst za Ikeu, u kojem predsednik Vučić tvrdi da je osni-

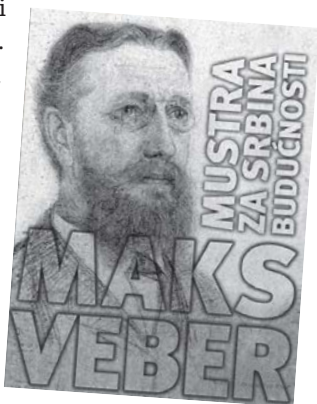
vač Ikee Ingvar Kamprad “uspeo da oživi i živi Maksa Vebera u prodavnici nameštaja”, te da je njegov “Testament prodavca nameštaja” – “katehizis protestantskog duha (...) najbolje moguće uputstvo za izgradnju velike, uspešne kompanije i velikog, uspešnog društva, društva koje stalno ide napred”. To što Vučić

izjednačava društvo s kompanijom, nije novost, više puta je uostalom za ovih pet godina dokazao da državu tretira kao svoje privatno preduzeće, a građane kao svoje radnike. Od tih tekstova Vučićevih o radu, mentalitetu, korenitim promenama i napretku Srbije možda je najbolji “Moj odgovor Njima” (“Blic”, 2. mart, 2015) u kojem on proziva intelektualnu elitu koja neće da ga podrži, pa su on i njegova tadašnja vlada bili osuđeni da budućnost “sanjaju sami”. U tom tekstu Vučić tačno pita: “...kako da ljude, vekovima ubeđivane, i ubeđene, u uspavljujući

fatalizam, ljude koji misle da od njih ništa ne zavisi, i da je rad robija, a ne način da se nešto postigne, kako, dakle, njih da promenimo i naučimo da je rad dobar, da donosi rezultat, ako ne stalnim pomnjanjem tog rada, i sopstvenim primerom.” Toj se rečenici nema šta zameriti, bila bi ohrabrujuća i prosvetiteljska ako hoćete, samo kad bi imala bar i najmanju potporu u stvarnosti. Nažalost, Vučićev primer je takav da je njegova kompanija-država ogrezla u partokratiji i korupciji, sa svojim institucijama poput kadije koji i tuži i sudi, a od čoveka koji nije sa njima, tom novom naprednjačkom ibermenš klasom, od njega zaista ništa ne zavisi koliko god da radi i gde god da radi. I njegov rad jeste – robija. Vučić je tako delimično u pravu, on jeste poput osnivača Ikee osnovao novu državu svojih naprednih sledbenika. Mi ostali smo građani drugog reda.

Pojednostavljeno, opus Aleksandra Vučića podseća na zakasnelu potrebu čoveka bez radne biografije izvan političke karijere da ostavi trag o sebi kao prosvetitelju, misionaru, filozofu, ocu nacije, lajf kouču, modernizatoru, neshvaćenom i usamljenom reformatoru koji kritikuje one koje najviše voli – svoje sunarodnike, sve u želji da ih konačno izvede iz vekova tame, poduči da odustanu od zatucane prošlosti i nazadovanja i pođu u vek napretka, civilizacije, rada, upornosti, marljivosti i neodustajanja do svetle budućnosti. I sve bi bilo u redu kad bi to što je napisano imalo i naznake sličnosti sa petogodišnjom stvarnošću u Srbiji pod njegovom vlašću. Zato od svega ovoga što piše – ništa nije u redu. Apsurd njegovih tekstova jeste u tome što oni koji bi se složili u načelu sa onim što on piše ne glasaju za njega, a oni koji se ne slažu sa onim što predsednik Srbije piše, oni pak glasaju za njega. Zato ga ne čitaju ni jedni ni drugi.

ZORA DRČELIĆ

Unutrašnji monolog

Poziv predsednika Vučića na unutrašnji dijalog o Kosovu zasad daje mršave rezultate

Više od šesto godina od bitke u kojoj ga je izgubila, sto pet godina nakon što ga je povratila i osamnaest godina nakon što ga je ponovo izgubila, Srbija u stvari još ne zna šta bi sa Kosovom. Ovakav bi se zaključak mogao izvesti tri nedelje nakon što je predsednik Aleksandar Vučić javno pozvao sve učesnike u javnom životu – političke stranke, nevladine organizacije, Srpsku pravoslavnu crkvu i Akademiju nauka i umetnosti – da se uključe u debatu o trajnom rešenju kosovskog problema. Dobar deo opozicije izrazio je osnovanu sumnju u iskrenost tog poziva, iz inostranstva stižu uglavnom skeptične reakcije, kosovski Albanci jedva da su ga primetili, dok kosovski Srbi na celu priču gledaju sa zebnjom, sumnjajući sa dosta razloga da će im se na kraju sve to obiti o glavu.

NIJE ZA SVAKOG

Kada je o strankama reč, Demokratska stranka i većina njenih izdanaka ocenile su da je reč o Vučićevom pokušaju da obezbedi sebi alibi za odluku koju je verovatno već doneo i odbile su da se uključe u dijalog. Predsednik DS-a Dragan Šutanovac je, doduše, izrazio želju da razgovara o predstojećim promenama Ustava (u čijoj je preambuli i Kosovo), ali su ga iz Vučićeve Srpske napredne stranke odmah "poklopili" saopštenjem u kome se kaže da "Šutanovac nema potrebe da se brine za Ustav, za pregovore sa EU, za potrebe srpskog naroda na Kosovu i Metohiji, niti za bilo koju temu od važnosti za državu i narod". Slično je prošao i lider pokreta "Slobodni građani Srbije" Saša Janković kad se usudio da kaže da ne vidi zašto se Srbija protivi ulasku Kosova u Interpol jer je borba protiv kriminala u opštem interesu – i odmah zaredio etiketu izdajnika. Vučićev poziv na dijalog očigledno nije upućen baš svima.

Ni takozvana patriotska opozicija nije poverovala Vučiću, pa je njegov poziv odmah odbačen kao "ujdurma" (Vojislav Šešelj, Srpska radikalna stranka), odnosno "eufemizam za kapitulaciju i puno

priznanje kosovske nezavisnosti, u zame-nu za ništa, ili, eventualno, u zamenu za par otvorenih-zatvorenih poglavlja u pregovorima sa EU" (Đorđe Vukadinović, pokret "Za spas Srbije"). Sa političke margine, dramaturg Dušan Kovačević među prvim je podržao Vučićevu inicijativu pod obrazloženjem da "Srbija posle stradanja u šest ratova u 20. veku više nema naroda i dece za sedmi rat, jer bi taj novi rat bio kraj ove zemlje", pa je stoga neophodno što pre se sporazumeti sa Albancima. Njegov prezimenjak Siniša Kovačević, takođe dramaturg, oglasio se preko Tvitera. "Malo si se kurčio u kafani. Odlučivao šta se peva i kome, kome čorba, kome ćevapi, kome pivo, kome vinjaci. Sad bi da delimo račun. Teško, rođače", poručio je Vučiću.

Iz vladajuće koalicije javio se Ivica Dačić, ministar spoljnih poslova, sa već više puta ponovljenom idejom o podeli Kosova na srpski i albanski deo, s tim što bi crkve i manastiri, koji su uglavnom južno od Ibra, po njemu trebalo da imaju eksteritorijalni status, kao Sveta gora u Grčkoj. Dačić je verovatno svestan da taj predlog, dosad više puta odbačen, nema mnogo šanse da prođe, pa je na kraju autorskog teksta za "Večernje novosti" poručio: "Moj predlog je jedino realan, jedino u interesu i Srba i Albanaca, i jedino brzo ostvariv. Ne znači da će biti i prihvaćen, ali moja je obaveza da o tome govorim dok je to još moguće. Jer danas samo u sećanjima govorimo o više od dvesta hiljada prognanih Srba sa Kosova i više stotina hiljada Srba iz Hrvatske. Nemojte da se, tako, mog predloga nekada samo sećamo kao propuštene prilike."

OSEĆAJ ZA BOL

Na samom Kosovu, albanski političari su uglavnom ignorisali inicijativu, zauzeti pregovorima o formiranju nove vlade, koji su zapali u ćorsokak, kao i o pripremama za lokalne izbore. Jedina zvanična reakcija stigla je od Envera Hodžaja, ministra spoljnih poslova, koji je svom kolegi Dačiću poručio da su "ideje o promeni granica opasne i neprihvatljive", te

da će bilo koji ishod unutarsrpskog dijaloga za Prištinu "biti neprihvatljiv ukoliko se ne završi priznanjem nezavisnosti i državnosti Kosova". "Ako Srbija stalno vodi kampanju protiv članstva Kosova u međunarodnim organizacijama, o kakvoj normalizaciji mi pričamo?", poručio je Hodžaj.

Jedini albanski političar koji je Vučićevu inicijativu dočeka sa entuzijazmom nije sa Kosova nego iz Albanije. Reč je, naravno, o albanskom premijeru Ediju Rami, koji je po svemu sudeći shvatio poziv na unutrašnji dijalog kao uvod u priznanje Kosova. On je u intervjuu za beogradski "Blic" rekao da je u Vučićevom autorskom tekstu u kome je pozvao na unutrašnji dijalog o Kosovu "mogao da oseti istinski bol i istovremeno impresivnu rešenost" i dodao da je posle tog prvog koraka Vučić "nastavio razvijajući veoma hrabro viziju budućnosti Srbije i Kosova". Sa druge strane, Dačićevu ideju o podeli Kosova i prekrajaju granica ocenio je kao "nepraktičnu i kontraproduktivnu".

Kada je reč o Kosovu severno od Ibra, lideri Srpske liste Goran Rakić i Igor Simić su javno podržali dijalog, što nije ni malo čudno jer se funkcioneri ove stranke javno predstavljaju kao "glas i lice Aleksandra Vučića na Kosovu". Sa druge strane, nekadašnji funkcioner Demokratske stranke Srbije, a danas vođa pokreta "Otadžbina" Marko Jakšić je u otvorenom pismu optužio Vučića da se sprema da se odrekne Kosova. "Predsedniče, imajte u vidu, ako danas date Kosovo i Metohiju, sutra će Vam tražiti da uvedete sankcije Rusiji, pa da uvedete Srbiju u NATO pakt, i na kraju će opet da Vas smene jer ćete za njih biti istrošen i islužen političar", poručio je Vučiću.

SEDAM TAČAKA BUNDESTAGA

U međunarodnoj javnosti, Vučićev predlog nije ostavio praktično nikakav trag. Nijedan političar od formata nije reagovao, a malobrojni komentatori su se o dijalogu izrazili sa priličnom dozom

SEĆATE LI SE – DA LI STE BILI NA GAZIMESTANU: Slobodan Milošević

Foto: Draško Gagović

skepe. I zvanična Moskva je ostala nema, ali je analitičar Nikita Bondarjev preko državnog televizijskog kanala "RT" ocenio da je "očigledno da se ni Aleksandar Vučić, ni brojni srpski politički i kulturni delatnici koji mu terciraju, ne obraćaju kosovskim Albancima, pa čak ni stanovnicima Srbije, kojima je poziv na dijalog formalno upućen. Ako pažljivo pogledamo, videćemo da je celi Vučićev tekst samo parafraza takozvanih 'Sedam tačaka Bundestaga' – sedam uslova koje Srbija treba da ispuni da bi je primili u EU... Jedino je pitanje šta je on sve spreman da učini da taj cilj ostvari. Kako stvari stoje – izgleda da je spreman praktično na sve, uključujući tu i osudu dedova i pradedova savremenih Srba, koji su svoju krv prolivali za Kosovo."

Sve u svemu, ne može se reći da je Vučićeva inicijativa pala na plodno tle, ni kod kuće ni u inostranstvu. Kad je o

domaćem terenu reč, pokazalo se, po ko zna koji put, da opozicija, kao i u doba Slobodana Miloševića, ima samo maglovitu ideju o Kosovu i ništa ozbiljno da kaže o tome kako bi se taj problem mogao rešiti. Tokom devedesetih su čekali da se Milošević sam oklizne na tom pitanju, pa da ga zbace. Ni kad su 5. oktobra preuzeli vlast, nisu se mnogo time bavili, osim kroz floskule "Više od autonomije, manje od nezavisnosti" (Vojislav Koštunica) i "I Kosovo i EU" (Boris Tadić). Zoran Đinđić je navodno imao neke ideje, ali je ubijen pre nego što je stigao da ih razradi. Što se zapadnih zemalja tiče, one su većinom priznale Kosovo u postojećim granicama i za njih je ta priča završena, dok je za Rusiju Kosovo omiljeni kontraargument kad im Zapad zvoca što su pripojili Krim i ušli u delove Gruzije. Trajnim rešenjem kosovskog problema izgubili bi mogućnost da kažu: "A kad ste vi ono..."

ALFA I OMEGA

Na kraju, valjalo bi obratiti pažnju na nedavnu Vučićevu izjavu, nakon susreta sa izvišćem Evropskog parlamenta Dejvidom Mekalisterom, da je za EU pitanje Kosova važnije od vladavine prava u Srbiji (nešto slično je ranije rekao na temu Kosova i poštovanja ljudskih prava). To je verovatno tačno, ali Vučić je sigurno svestan da bi bacanjem kosovske karte na sto ova "drugorazredna pitanja" izbila u prvi plan, pa mu nije u interesu da se tog aduta prebrzo odrekne. Trajno rešenje kosovskog pitanja u vidu "pravno obavezujućeg dokumenta" odavno je zacrtano u okviru Briselskog sporazuma i dijaloga o normalizaciji, taj proces teče svojim tempom i povremeno zastajkuje, ali svi znaju šta će mu biti ishod.

Srbija je od 1912. godine, kada su srpske trupe trijumfalno ušle na Kosovo, na razne načine pokušavala da se suoči sa činjenicom da tamo već tada Srbi nisu bili u većini. Odonda pa do danas, isprobavane su razne strategije: vojna uprava (za vreme Kraljevine SHS), prinudno iseljavanje u Tursku i kolonizacija Srbima i Crnogorcima iz drugih krajeva (za vreme kralja Aleksandra), ponovo vojna uprava (za vreme SFRJ), praćena ustupcima koji su bili na štetu Srba (takođe SFRJ), vanredno stanje (nakon demonstracija 1981), aparthejd (za vreme Slobodana Miloševića), novi pokušaj kolonizacije (posle pada Krajine), odmazde nad civilima nakon pojave UČK i, konačno, masovno proterivanje Albana u Albaniju i Makedoniju (za vreme bombardovanja NATO-a). Jedino za vreme SFRJ (i to ne sve vreme), Albanci su bili tretirani kao punopravni građani, ali tada Kosovo, formalno pokrajina u sastavu Srbije, nije u stvari bilo srpsko nego jugoslovensko.

Koča Popović, narodni heroj, pesnik i još štošta, uputio je pred kraj života i pred raspad Jugoslavije kratko pismo "Vremenu", koje je tad tek počelo da izlazi. Sastojalo se od jedne rečenice, koja glasi ovako: "Od Albanaca su se, uz velike napore, možda mogli napraviti dobri Jugosloveni, ali se od njih ni uz kakve napore ne mogu napraviti dobri Srbi." Ta rečenica bi trebalo da bude alfa i omega svakog razgovora o Kosovu.

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

BEZOSEĆAJNOST

“Vid ne razume baš mnogo, on tako, povremeno ponovi: ‘Ideš na more, ideš na more...’ On voli da se kupava, mada više u bazenu nego u moru. Da su nekom detetu od pet godina koje ima neometan razvoj uskratili letovanje, to bi bila tragedija. Ovako, mi odrasli shvatamo šta su učinili. Vid ponovi par puta da ide na more, a onda odemo u park, najveće je dete tamo, ima 11 godina, sedne na ljljašku i ljlja se, pevajući sat vremena

Već deset dana mediji se bave slučajem Vida Antića, jedanaestogodišnjeg dečaka sa autizmom, kome Er Srbija nije dozvolila da 6. avgusta leti za Tivat jer je plakao i bio uznemiren. Njegov otac Čedomir Antić, javnosti poznat kao jedan od vođa studentskog protesta ‘96/’97, političar, istoričar, kritičar skoro svih vlasti u poslednjih 20 godina, o problemima i borbi svoje porodice govori mirno, staloženo, svestan svih ograničenja, nerazumevanja i empatije kojima su izložene osobe sa posebnim potrebama. Njegov široki osmeh su dva, tri puta zamenili, verovatno prateći reakcije sagovornika, kratko ćutanje, skupljena usta i pogled okrenut u stranu. Antić je najavio da će tužiti Aerodrom “Nikola Tesla” i nacionalnog avio-prevoznika Er Srbiju. Aerodrom je, brže-bolje, izdao saopštenje da oni nemaju veze sa ukrcava-

njem putnika i da je to obaveza avio-kompanija; iz Er Srbije su prvo rekli da su u Vidovom slučaju sve međunarodne procedure poštovane, zatim su njihovi pravnici upozorili Antićevog advokata da odustanu od tužbe jer nemaju “kejs” (slučaj, odnosno povod za utuženje); na kraju se oglašio i Direktorat civilnog vazduhoplovstva Srbije rečima “da je avio-prevoznik poštovao odredbe procedura navedenih u priručniku, kao i da nije bilo povrede Zakona o vazdušnom saobraćaju i Zakona o obligacionim i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju”. Svejedno, Čedomir Antić je odlučan da istera pravdu na sudu. Iako ima negativnih komentara na društvenim mrežama, stiće se utisak, analizirajući sve što je o ovom slučaju izašlo u medijima, da je javnost u potpunosti na strani porodice Antić.

“VREME”: Čini se da i vaši najžešći politički protivnici imaju za vas razumevanja?

ČEDOMIR ANTIĆ: Postoji jedna empatija i solidarnost koja mene raduje. To mi je drago. To je ljudski jer to nije politika. Prosto, u pitanju su ljudska prava, nije reč samo o mom sinu. Da je u pitanju jedino moj sin, to bi bio samo problem moje porodice. Međutim, u Beogradu postoji između 30.000 i 60.000 osoba sa autizmom, a u ostatku Srbije dva do tri puta više. To u odnosu na procenat stanovništva nije mnogo, ali veliki je to broj jer su u pitanju ljudi koji, uglavnom, imaju potpuni invaliditet. S druge strane, velike su promene u odnosu prema osobama sa posebnim potrebama, ne samo u Srbiji već i u celom svetu. Recimo, kada sam ja pre više od 20 godina studirao na Filozofskom fakultetu nije bilo nijednog studenta sa posebnim potre-

I LAŽ ER SRBIJE

Fotografije: Milovan Milenković

bama, a danas, kada sam docent na istom fakultetu, imamo po tri, četiri u svakoj generaciji. Da ne govorimo da u ono vreme nije bilo studenata sa mentalnim problemima, a sada ih ima. Ja i iz ličnih razloga imam posebno osećanje prema njima, ali vidim da ni ostale kolege nimalo ne zaoštaju. Nekada su to problemi koji su teško rešivi – imao sam studenta koji veoma otežano govori i ne može da piše, a može da uči. Veliko je pitanje kako njega kasnije integrisati u društvo da nešto radi, ali on ima želju da uči i mi smo sve učinili da on te četiri godine provede kao i svi drugi studenti. Njemu je već teško da sve to postigne, da pročita knjige, nekako napiše zahtevane seminarske radove... Pomažu mu roditelji, pomažu mu kolege, ali njegov napor je gigantski.

On može da ispuni program koji se zahteva od studenata?

Pa, ispit je trajao sat i po vremena umesto 30 minuta. Ja sam se trudio da nikoga ne oštetim, ni njega ni njegove kolege. Primenujem iste standarde, ali sam bio spreman da ga strpljivo i uporno slušam i da pokušam da razaberem šta govori. Hteo sam da sve bude fer. Nisam ja tu jedini, ja imam takvo osećanje zbog svog deteta, koje, nažalost, ne može ni tako kao pomenuti student, ali mislim da je dobro što danas svi imaju razumevanja – i profesori i studenti. Pre dvadeset godina tolerancija nije bila na probi pošto takvih studenata uglavnom nije bilo. Ovaj problem ima nekoliko segmenata, jedan je bolest, a drugo je čitav sistem, odnosno odnos prema osobama sa posebnim potrebama.

Pre tri godine vi ste prvi put javno predstavili problem svog sina tekstem u "Politici". Taj tekst ste izvršili prilično optimistično, a danas posle zabrane Er Srbije da vaš sin sa porodicom leti u Tivat vi poručujete da ćete goniti ustanove i pojedince do kraja: "Do Vrhovnog suda, do Strazbura, do poslednjeg dinara koji posedujem."

Šta se to tako drastično promenilo za ove tri godine?

Sve promene na bolje su spore, nešto može da se uništi brzo, a da se izgradi treba mnogo vremena. Najteže se menjaju ljudi. Moj omiljeni citat je misao Vuka Karadžića: "Narodu možeš na silu uzeti sve, ali mu ništa na silu ne možeš dati." Ja ne želim bilo kome da se svetim, da bilo ko izgubi posao ili 10 posto plate, ali moraju da prihvate jednakost svih građana. Ovde nije samo problem diskriminacije jedne bolesne osobe, u pitanju je diskriminacija čitave jedne kategorije građana, a to su skoro svi oni koji nemaju neku političku vezu ili strani pasoš. Mi smo tek došli na aerodrom, nismo ni

čekirali torbe, mom sinu je odmah presuđeno – gospođa koja je pitala šta je s njim, čim je čula da ima autizam rekla je: "Ja ću vas skinuti sa leta." Većina ljudi na to reaguje pomirljivo, koliko god da je jedno društvo napredno, da ne govorimo o Srbiji, spomenimo, recimo, Švajcarsku. Svako ko ima taj problem zna koliko on ima muka, unutar porodice i u društvu. Neka dešavanja u većini porodica su banalna, a nama proizvode mnogo muka. Prirodno je da društvo želi da ima empatiju prema nama, ali i mi imamo empatiju prema društvu. Pa, ne želimo mi da budemo ljudima na smetnji, da gde god da dođemo vriska deteta pokvari ljudima dan jer čekaju u redu ili su došli negde da se odmore ili su zaspali na susednom spratu. Neprirodno bi bilo da kažemo: "Mi imamo problem kao porodica, pa nek imaju svi drugi problem zbog nas."

Vid ima druga iz odeljenja u školi za osobe sa autizmom i ometenošću u razvoju koji je sa majkom došao iz unutrašnjosti

da živi u Beogradu jer u njihovoj opštini nema specijalne škole. Njegova majka se stalno izvinjava, gde god da dođe. Trebalo je vremena da joj u školi objasne kako nema za šta da se uvek i odmah, unapred izvinjava. Obično se ljudi u takvim situacijama povuku.

Moja supruga i Vidova baka su počele da plaču, ja sam

se (možda zahvaljujući još uvek neugašenom političkom nervu) smesta pobunio. Smesta sam počeo da pretim tužbom jer sam razumeo da jedino to može da nam pomogne. Poziv na humanost, na neke procedure, očigledno nije imao efekat, to nikoga nije brinulo. Odveli su me do lekara koji je Vida pogledao u hodniku i on je smesta doneo presudu. U njegovom nalogu piše: "Rekli su mi da boluje od autiz-

■ **"Ovde nije samo problem diskriminacije jedne bolesne osobe, u pitanju je diskriminacija čitave jedne kategorije građana, a to su skoro svi oni koji nemaju neku političku vezu ili strani pasoš"**

ma." Ono što je mene tu jako potreslo jeste to da tu nisu vidljive bilo kakve procedure. Advokat mi je savetovao da tražim da kontaktiraju sa pilotom, oni nisu hteli. Zatim, nema predstavljanja. To je takođe besmisleno. Bilo je logično da priđu, da pitaju da li ima nekih problema, pa da onda ponude da se bolesno dete čekira preko reda, a nije bio tako veliki red. Mogli su da nas odvedu u neku prostoriju sa erkondišnom, pa da mu daju priliku da se umiri. Imali su oni vremena, mi smo došli dva sata ranije, pa da nam pet minuta pred let kažu: "Izvinite, mi ne možemo da dozvolimo da se ukrca na avion, ali, vaša prava su sledeća, možete pravnu pomoć da dobijete tu, evo vam vizitkarte, mi smo ti i ti." Ja sam se osećao kao da sam pokušao da u avion unesem 20 kilograma pokvarenog krompira. Uhvate me sa smrdljivim džakom, međutim ja ostajem uporan u bezobrazluku: "Ali, ja moram!" A oni se nasmeju: "Čoveče, stvarno, nema smisla. Ili bacite krompir ili nemojte da letite s nama."

Kakve su bile reakcije drugih putnika?

Nažalost, nije bilo nikakve reakcije, posebno ne u smislu solidarnosti. Čak su iz Er Srbije u svom sramotnom saopštenju napisali da je dete bilo agresivno. Moja advokatica je tražila da budu dostavljeni snimci nadzornih kamera na aerodromu pa da vidimo da li je to slučaj. Uopšte, autistična deca nisu agresivna. Ona su uznemirujuća, pogotovo za ljude koji ih ne poznaju, ali nisu agresivna. Ja to mogu da potvrdim. Moj sin je lečen od svoje prve godine. Dakle, sve terapije je prošao, i psihijatrijske i defektološke, što je još važnije. Imao je pet godina privatnog terapeuta, deset godina državnog, pa se bavi nekim sportom, ima svog trenera, vežba plivanje od svoje pete godine. Nije on neko dete koje je bilo zaključano u nekom podrumu, pa smo mi sad odlučili da ga izvedemo. Putovao je avionom tri puta, sve tri destinacije su bile četiri, pet puta udaljenije od Tivta. Bili smo u Egiptu 2012. kada su na vlasti bila Muslimanska braća, autoritarna, religiozna politička grupa, koja istina, koliko ja znam, ima razumevanja za osobe sa posebnim potrebama. I nismo imali problema.

A da li je na tim letovima plakao ili bio uznemiren?

Ne sećam se ničeg posebnog. Uobičaje-

no... Možda je uoči jednog leta kratko plakao, pa je prestao.

Nikome to tada nije smetalo?

Niko se nikada nije žalio. Dobro, ja mislim da ljudi imaju jednu toleranciju prema takvoj deci. Međutim, u ovom slučaju na Aerodromu "Nikola Tesla" to je bila samo odluka jedne službenice. Nismo mi toliko dugo bili u tom redu – čekali smo desetak minuta, on je šest, sedam minuta plakao. Rekao sam joj da ima autizam misleći da će ona imati razumevanje, da će nam dati prostora, a ona je smesta rekla da će ga "skinuti sa leta". Reakcija je meni tu čudna. Osim tog nalaza lekara, nema druge reakcije i nemate mogućnost da se požalite. Nije tu problem jednog deteta ili jedne porodice, to bi bilo lako da je tako. Postoje desetine hiljada ljudi sa autizmom i svi oni su sada ugroženi. Mi smo kao društvo prihvatili da su osobe sa posebnim potrebama, bilo da imaju mentalne teškoće ili da ne mogu da hodaju ili da obavljaju bilo koju drugu funkciju, ravnopravne. I počeli smo da gradimo rampe da takve osobe imaju nesmetan pristup. Ali, koliko naše ustanove to prihvataju? Ja sam sa Er Srbijom imao utisak kao da sam se vratio u prošlost. To je jedna bezimena vlast koja crpe autoritet iz uniforme i građanin treba da razmisli zašto je došao u poziciju da uniforma ima s njim posla.

Ja sam hteo da Vid ide u običan vrtić, autizam se dijagnostifikuje sa četiri, pet godina, a on je dobio konačan nalaz sa šest godina. Do tada postoji nada, iako svako ozbiljan, koliko god bio emotivno opterećen, vidi da su stvari loše i da to nažalost nije disfazija (poremećaj u razvoju koji bi terapijskim radom mogao da bude ispravljen, da će uspeti da progovori i da će sve biti dobro). Ima takve dece, hvala Bogu, za koju kad odrastu govore da su imala takve probleme u detinjstvu, pa se okolina čudi, kako je moguće da su ti ljudi odrasli bez problema, završili najviše škole, osamostalili se, osnovali porodice... Vid, nažalost, nije imao disfaziju. Nije mogao da se prilagodi, nije hteo da ide u vrtić, pelene je nosio do šeste godine. Veliko smo razumevanje imali. Nije bilo mesta u državnom vrtiću, pa je išao u privatni, ali taj odlični vrtić nije se razlikovao od

■ **"Ja sam sa Er Srbijom imao utisak kao da sam se vratio u prošlost. To je jedna bezimena vlast koja crpe autoritet iz uniforme i građanin treba da razmisli zašto je došao u poziciju da uniforma ima s njim posla"**

idealnog državnog: struktura dece je bila slična, samo što ima više vaspitačica, a jedna je čak bila diplomirana defektološkinja. Tokom šestogodišnjeg pohađanja obdaništa sa Vidom nismo nikada imali nikakav incident, nikad nije bio agresivan. Dešavalo se da ga neko dete nekad udari ili ujede, ali to je život... Mi se nismo nikada žalili, ali smo uvek pitali da li je uzvratilo. Nikad se to nije desilo. Jednom je jedna devojčica rekla da ju je gurnuo, ali joj čak ni njena majka nije poverovala. Vidova terapeutkinja sa 40 godina iskustva rekla je da to nije moguće. To se ne dešava. Osobe sa autizmom nisu agresivne, osim ako se vikanje i plakanje ne percipira kao agresija.

A kad u saopštenju Er Srbije napišu da je bio agresivan i da su se ljudi žalili, to onda znači da ih je napao, a to se nije desilo. Prosto, pitam se da li je moguće da se nisu zabrinuli za ugled kompanije. Ja sam im nagovestio da ću moliti medije da reaguju, da ću ih tužiti. Oni uopšte nisu pokazali nikakvo interesovanje za to. Zaista, jedna kafkijanska atmosfera. Ono što je lepo u svim pravnim državama to je što imate prostora za žalbu, a ovde – sve je rešeno i završeno na licu mesta. Šta je njima smetalo da odlože svoju odluku, da vide kakav je Vid? Šta je smetalo da puste kapetana da odluči, pošto on ima pravo na to? Mi smo, maltene, optuženi da mi njega ne lečimo. Da li je trebalo da ga umrtvimo, da mu damo nekakve sedative? To je kratak let, od svega 40 minuta, mogli su da mu pruže šansu. Pa on je putovao za Tunis sa godinu i po dana, kada je bio u mnogo težem stanju nego danas. Niko nam nije

pravio problem. Zatim je 2009. putovao za Tursku, kad je imao nepune tri godine. Nikakav problem. Sa šest i po godina išao je u Egipat, bez problema. On ima periode od pet minuta kad plače i viče, posle se umiri. Kad uđe u avion, dâ mu se nešto da se igra i on je miran. Ja ne mislim da moj sin treba da bude nagrađen što je bolestan, ne mislim da treba da ima neka posebna prava. Pružite mu samo malo razumevanja, kao što biste dali svakom detetu koje plače ili povraća.

Da li ste imali sličnih problema na nekom drugom mestu?

Moram da kažem da nismo. Valjda sam ja očekivao da će biti loše. Međutim, u prevozu nam ustupaju mesto i to, zanimljivo, najčešće ustaju žene. Veliki broj ljudi razume roditelje dece sa posebnim potrebama, pa pokazuju naklonost. Moja supruga je dva puta imala problema u saobraćaju, možda nije dobro reagovala kad su ljudi počeli da se žale. Bilo je nepristojnih dobacivanja, ali to su oni koji bi ionako dobacivali bilo kome. To su ljudi koji su takvi. Moja majka, koja s njim provodi mnogo vremena, imala je problem sa dve gospođe koje su mislile da ona maltretira dete koje plače, pa su zapretile da će zvati policiju. Ona nije dobro reagovala jer se odmah rasplakala, a gospođe su zato još više krenule na nju. Ali to je bio jedan neprijatan nesporazum. Vid je veoma lepo primljen u školi "Anton Skala" i u vrtiću "Adrijana". Mnogo je teže ljudima u unutrašnjosti. Inkluzija je veoma dobra ideja, svi to žele, ali za to treba mnogo uslova, priprema i vremena, a naravno,

kod nas se sve radi za juče. Ja znam majku iz unutrašnjosti koja mora da sedi sa sinom u školskoj klupi. Najteže joj je bilo kada je učiteljica, koja pripada staroj gardi prosvetara, prvo vikala na njenog sina, a posle polako počela da viče samo na nju, pošto dečak, prirodno, ne reaguje. Recimo da u Srbiji ima oko 20.000 dece školskog uzrasta sa autizmom, to je ogroman broj, recimo dva posto u odnosu na svu decu koja se školuju. Za to se treba pripremiti. Ne možemo učiteljici sa istom platom i uslovima ubaciti još dvoje-troje dece u odeljenje koje je već veliko i da ona to sve pokuša nekako da reši, uz pomoć detetovog asistenta koji ima platu od 15.000 dinara i koji najčešće mora to dete da izvede napolje i čeka da se umiri. Ideja je dobra, ali od ideje do ostvarenja treba vremena, znanja, uslova.

Moja supruga i ja smo bili vrlo čvrsti u odluci da Vida upišemo u takozvanu specijalnu školu, to je škola za obrazovanje dece sa autizmom i smetnjama u razvoju. Bilo nam je interesantno kad smo bili na jednoj od resornih komisija gde smo bili pod pritiskom da dete ide u redovnu školu. Meni je to dirljivo i drago mi je, samo ne želim da iko pretera ni u kom pravcu, to nije dobro. Ja kao roditelj treba da za svoje dete činim sve najbolje, i mi smo pet, šest godina pokušavali da ga šaljemo u redovan vrtić, da ide na sve rođendane, da pokuša da se uključi u društvo, a onda smo shvatili da on to nikako ne želi. Prvi put kad smo ga vodili u Institut u Palmotićevoj ulici u "dnevnu bolnicu", 15 dana pre škole, tamo je bilo mnogo dece sa različitim problemima, a mene to, bez obzira na moje iskustvo, uvek gane. A on je bio tako srećan. Tada sam rekao: "Pa, šta sad? Što bih ja njemu to branio? Što bih ga terao negde gde ne pripada?"

To mi je bio neki signal da ne treba da insistiram da ide u redovnu školu. Zna te, mi smo njega u velikoj meri osposobili – on je progovorio, on ume da zadovolji svoje osnovne potrebe, da nema tih povremenih kriza koje imaju svoj razlog, on bi naizgled bio sličan mnogoj deci. Nije to njegova obest, oni reaguju na razne draži potpuno drugačije. Jedan poznati psihijatar je govorio da osobe sa autizmom žive u svetu dinosaurus. Njihov svet je potpuno drugačiji, to je svet jakih osećanja, vatre, klaustrofobije, teškoća koje mi ne mo-

žemo ni da zamislimo zato što mi instinktivno rešavamo stvari potpuno drugačije kad se nađemo u anksioznosti.

U vašem tekstu od pre tri godine pomenuli ste da je nada čudo. Dokle su roditelji spremni da idu da bi pomogli svom detetu?

U nekim situacijama morate da ostanete s obe noge na zemlji. Autizam je, za sada, neizlečiva bolest. To je svojevremeno bila i tuberkuloza. Tuberkuloza se nekad na fakultetima predavala četiri semestra. Od trenutka kad je nađen lek, za samo jednu godinu, tekst o tuberkulozi je u knjigama sveden na četvrtinu jedne stranice. To će se, nadam se, jednog dana desiti i sa autizmom. Biće to sreća za neke druge generacije i druge ljude. Razume se, tada će postojati neke druge teške bolesti i drugačiji problemi. Ja imam poznanike, veoma dobre ljude, koji mi stalno šalju linkove za sajtove koji garantuju stopostotno izlecenje. Ja sam imao prilike da vidim kako to ide: vi krenete, prvo dobijete besplatno, pa platite 10 dolara, pa 100 dolara, čuo sam za ljude koji su potrošili 30.000–40.000 evra za neke testove krvi u Americi, za neke dijetetske lekove. Meni su, kada je taj tekst objavljen u "Politici", nudili neke soli samo da napišem da ih koristim, a oni će mi ih dati besplatno. Išao sam u jedan poluprivatni institut u centru grada koji ima neki alternativni metod lečenja autizma i sećam se kad su povećali cenu tako što su promenili trajanje i dinamiku terapija, jer im je država smanjila davanja. Roditelji su na tom sastanku plakali. Ja spadam među skeptike, i kad je sve to sa Vidom počelo shvatio sam da to neće biti dobro. Ali nada je čudo i, u krajnjoj liniji, ta nada čini da se ljudski rod pokreće.

Da li Vid zna da javnost već deset dana bruji o tome kako on nije otišao na more?

Ne. Vid ne razume baš mnogo, on tako, povremeno ponovi: "Ideš na more, ideš na more..." On voli da se kupi, mada više u bazenu nego u moru. Da su nekom detetu od pet godina koje ima neometan razvoj uskratili letovanje, to bi bila tragedija. Ovako, mi odrasli shvatamo šta su učinili. Vid ponovi par puta da ide na more, a onda odemo u park, najveće je dete tamo, ima 11 godina, sedne na ljuljašku i ljulja se, pevajući sat vremena.

RADOSLAV ČEBIĆ

Zajmovi, štednja, i ko je tu lud

Kada se podvuče crta, za samo tri godine Srbija je subvencijama i otpisima dugova Er Srbije prema Aerodromu pomogla "nacionalnog avio-prevoznika" sa ukupno 194,12 miliona evra. Ukupna neto "dobit", ako je uopšte vredí pominjati, za ove tri godine bila je 7,4 miliona evra. U prevodu, da država nije "iskeširala" Er Srbiju, ona bi za ove tri godine ubeležila neto gubitak od oko 62 miliona evra – godišnje. Ali to nije sve. Kada se saberu svi troškovi, država je u ovo, do sada, "uletela" sa cirka pola milijarde evra, u zamenu za 51 odsto kompanije. Etihad je dao zajam od 40 miliona dolara i know how za 49 odsto

"Država nastavlja da podržava Er Srbiju, uprkos razornim finansijskim gubicima", rekla je Džil Zakmen (*Jill Zuckman*), glavni portparol "Partnerstva za otvoreno i fer nebo". "Bez godišnjih dodataka od vlade, Er Srbija ne bi mogla da postoji. Ovakvim subvencijama, koje krše pravila, oni remete međunarodno avio-tržište i lete neprofitabilnim rutama koje jednostavno nemaju nikakvog smisla", dodala je nekadašnji pomoćnik sekretara i direktor za odnose s javnošću u Ministarstvu saobraćaja SAD (*Department of Transportation*).

U doba "lažnih vesti" i "post istine", možda je i prikladno tekst početi ovakvom – lažnom – vešću. Naime, Džil Zakmen jeste rekla sve ovo, ali je to rekla o Etihadu i Ujedinjenim Arapskim Emiratima, i načinima na koje posluje manjinski vlasnik Er Srbije. Međutim, sve rečeno apsolutno je primenjivo i na Er Srbiju i Vladu Republike Srbije.

Negde krajem jula, predsednik Nadzornog odbora (NO) Er Srbije Siniša Mali izjavio je da je tačna vest o tome da Er Srbija otpušta radnike zbog racionalizacije troškova poslovanja i povećanja profita. Usledila je vest i da Er Srbija zatvara sve poslovnice van Beograda, a nešto pre toga saopšteno je kako kompanija uvodi nova, tanja sedišta u deset aviona, kako bi povećala kapacitet vazduhoplova. Takođe, poznato je da je već neko vreme znatno smanjen kvalitet usluge na letovima Er Srbije. A onda je, dan pre objavljivanja finansijskog izveštaja za 2016. godinu, kompanija saopštila da je treću godinu

zaredom zabeležila neto profit, ovoga puta od 900 hiljada evra, kao i "značajan operativni rast u 2016. godini, uprkos izazovima u industriji koja se ubrzano menja".

"Uvek imate poslovni plan koji podrazumeva dodatno povećanje profitabilnosti i ponašate se kao svaka tržišna kompanija. Ne znam da li je reč o 30 ljudi, ali neka ste u pravu, verovatno će se smanjiti za 30 ljudi. To je sve deo normalnog procesa da smanjite troškove, a povećate prihode", objasnio je Siniša Mali novinarima problematiku preduzeća. Predsednik NO Er Srbije je tom prilikom bio siguran da Er Srbija nema nikakvu pomoć od države Srbije, ali nije bio siguran da li takvo stanje traje od februara 2016. ili još od februara 2015. godine.

Da pomognemo gradonačelniku i predsedniku Nadzornog odbora: takvo stanje nije ni od februara 2015. ni od februara 2016, s obzirom na to da je država u 2016. dala subvenciju od više desetina miliona evra Er Srbiji. Štaviše, kako ćemo videti, takvo stanje – da Er Srbija može samostalno da posluje na tržištu i da preživi bez državne pomoći – nije dosegнуto ni u 2017. godini.

GOVOR BROJKI

Šta kaže najnoviji finansijski izveštaj, završen, i od revizora pregledan još u februaru, ali objavljen tek u avgustu ove godine? Ukratko: država Srbija je dala Er Srbiji donaciju od 40,1 milion evra, e da bi "nacionalni avio-prevoznik" mogao da se pohvali "neto dobiti" od 857.180 evra. Ovo bi, ujedno, trebalo da bude poslednja pomoć države toj kompaniji (Siniša

Mali to voli da zove "investicijom"), pošto je krajem 2016. istekao rok predviđen za njeno restrukturiranje. Ili, kako piše u rešenju Komisije za kontrolu državne pomoći iz februara 2014, kojim se dozvoljava državna pomoć Er Srbiji: "Subvencije za finansiranje poslovanja nisu potrebne u periodu nakon 2016. godine, kada se očekuje ostvarivanje dobiti."

Međutim – kvragu – deluje da restrukturiranje baš i nije bilo uspešno, i da će kompaniji biti potrebno da od države dobije još "restrukturiranja". Kako stoji u finansijskom izveštaju za 2016, originalni plan restrukturiranja odnosi se na period 2014–2016: "Društvo je u postupku pripreme i podnošenja revidiranog plana restrukturiranja za period nakon 2016. godine, a u skladu sa strategijom Društva. Na dan ovih finansijskih izveštaja, proces sa relevantnim Državnim institucijama je još uvek u toku. Rukovodstvo očekuje da će revidirani plan restrukturiranja biti definisan u skorije vreme." U prevodu, taman fino da vlada uplanira dodatno "restrukturiranje" prilikom pravljenja državnog budžeta za 2018. godinu.

Kada se gleda čime je sve država Srbija "izrestrukturirala" Er Srbiju u poslednje tri godine, uvek treba imati na umu da se Etihad, kao manjinski partner, ugovorom obavezao da će ceo poduhvat finansirati "do sto miliona dolara", pri čemu to nisu sve investicije, već i krediti: tako je krajem 2013, Etihad dao kredit Er Srbiji od 40 miliona dolara, uz kamatu od tri odsto godišnje. Takođe, treba imati na umu i uveravanja Siniše Malog da država i Eti-

had ulažu podjednako – dakle, 100 miliona dolara oni, 100 miliona dolara Srbija.

A evo šta je Srbija od 2014. do kraja 2016. uložila u zajedničku kompaniju, samo kroz subvencije i kroz “čerupanje” Aerodroma “Nikola Tesla”, još jedne kompanije u državnom vlasništvu: u 2014. Er Srbija je od države dobila 69,32 miliona evra subvencije, a Aerodrom ostao “kratak” za još 16,79 miliona evra, da bi kompanija ostvarila “dobit” od 2,65 miliona evra.

Sledeće, 2015, država je dala još 48,68 miliona evra, Aerodrom se odrekao još 19,26 miliona evra u korist Er Srbije, kako bi “nacionalni avio-prevoznik” imao dobit od 3,89 miliona evra. Napokon, stiže i pomenutih 40,07 miliona evra donacije države, zarad “dobiti” od 187.180 evra.

Prema finansijskom izveštaju Aerodroma za prošlu godinu, vidi se da nije bilo ovako ogromnih otpisa i “ispravljanja” dugova – Aerodrom je otpisao ukupno 162 miliona dinara potraživanja, odnosno 1,31 milion evra, ali, za razliku od prethodnih izveštaja, nije napisano kome je sve ova suma otpisana. Uprkos zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja koji je Aerodromu poslat pre više od dva meseca – da razjasne kome su otpisali ovaj dug – Aerodrom još uvek nije ništa odgovorio.

Dakle, kad se podvuče crta, za samo tri godine Srbija je subvencijama i otpisima dugova Er Srbije prema Aerodromu pomogla “nacionalnog avio-prevoznika” sa ukupno 194,12 miliona evra. Ukupna neto “dobit”, ako je uopšte vredni pomi-

SKUPA LJUBAV: Er Srbija, “nacionalni avio-prevoznik”

Foto: Dimitrije Goll / Tanjug

njati, za ove tri godine bila je 7,4 miliona evra. U prevodu, da država nije “iskeširala” Er Srbiju, ona bi za ove tri godine ubeležila neto gubitak od 186,72 miliona evra, odnosno malo više od 62 miliona evra – godišnje.

Ovde se valja prisetiti reči Siniše Malog, kako je stari JAT gubio tridesetak miliona evra godišnje, i da se – ne baš tim rečima, ali sa tom suštinom – to više nije moglo podneti. Takođe, da ne bude zabune – ovo nipošto nisu svi troškovi države vezani za Er Srbiju: ona se obavezala da očisti stare dugove JAT-a (“Zakon o preuzimanju obaveza privrednog društva Air Serbia a.d. Beograd prema prav-

nim i fizičkim licima po osnovu izvršenih usluga i isporučenih roba i pretvaranju tih obaveza u javni dug Republike Srbije). Prilikom objavljivanja ugovora, BIRN je pisao o sumi većoj od 230 miliona dolara; Siniša Mali je u intervjuu portalu Tango Six iz marta 2016. govorio o sumi od "oko 300 miliona dolara". Takođe, ugovorom su predviđene još mnogobrojne olakšice, poput popusta od 50 odsto na aerodromske takse ili eventualnog popusta "do 50 odsto" na gorivo NIS-a.

Prema tome, država je u ovo, do sada, "uletela" sa cirka pola milijarde evra, u zamenu za 51 odsto kompanije. Etihad je dao zajam od 40 miliona dolara i *know how* za 49 odsto.

Otužno deluju izvodi iz ugovora sa Etihadom, koji još uvek stoje na sajtu Er Srbije, u kojima piše da će "Etihad ervejs i Vlada Republike Srbije uložiti po 40 miliona američkih dolara", te da će "Etihad ervejs i Vlada Republike Srbije obezbediti dodatna sredstva u maksimalnom iznosu od po 60 miliona dolara". Još otužnije deluje izjava Aleksandra Vučića iz januara 2016, kada je na pitanje novinara da li Vlada Srbije nanosi štetu Aerodromu, odgovorio: "Kakvu štetu mogu da nanesu? To su oba naša preduzeća. Mi ne dajemo više nikakav novac – ni jednima, ni drugima."

Daleko od toga da je samo iznos subvencije zanimljiv u finansijskom izveštaju Er Srbije. Tako, možemo saznati da su troškovi "intelektualnih i konsalting usluga" više nego duplirani u odnosu na prethodnu godinu, i da su u 2016. iznosili 5,69 miliona evra. Možemo saznati i da su troškovi održavanja softvera i licenci porasli sa 715 hiljada na 2,71 milion evra – pretpostavka je da je ovde, između ostalog, reč o uvođenju i implementaciji rezervacionog sistema SABRE, na kojem je insistirao menadžment. SABRE se ne nalazi samo pod "održavanjem softvera" – pod stavkom "nematerijalna ulaganja", koja su sa 2,8 miliona evra u 2015. porasli na 5,14 miliona u 2016, stoji da se ova ulaganja "najvećim delom odnose na softverske licence za letачku operativu i novi rezervacioni sistem". Takođe, broj zaposlenih je uvećan za 12,5 odsto (182 radnika više u 2016), ama je ukupan trošak za zarade porastao za 31,9 odsto, a pojavila se i nepotvrđena informacija da se Er Srbija seli iz zakupljenih prostora u Belvilu, na

■ Otuzno deluju izvodi iz ugovora sa Etihadom, koji još uvek stoje na sajtu Er Srbije, u kojima piše da će "Etihad ervejs i Vlada Republike Srbije uložiti po 40 miliona američkih dolara", te da će "Etihad ervejs i Vlada Republike Srbije obezbediti dodatna sredstva u maksimalnom iznosu od po 60 miliona dolara". Još otužnije deluje izjava Aleksandra Vučića iz januara 2016, kada je na pitanje da li Vlada Srbije nanosi štetu Aerodromu, odgovorio: "Kakvu štetu mogu da nanesu? To su oba naša preduzeća. Mi ne dajemo više nikakav novac – ni jednima, ni drugima"

koje je u poslednje dve godine dala više od 560.000 evra....

NAPLATA RAČUNA TEK DOLAZI

No, zbilja spektakularni podaci tek dolaze. Kao što je "Vreme" pisalo prošle godine ("Troškovi vaši, zarada naša", broj 1335), Er Srbija je 15. septembra 2015. zaključila ugovor o dugoročnom kreditu sa Etihadom. Kredit je bio 54,54 miliona dolara, rok dospeća je 2020. godina (sve se plaća odjednom), uz izuzetno loše uslove – kamatnu stopu od čak 6,96 odsto godišnje, koja se uvećava za 0,1725 odsto na kvartalnom nivou. Ovo je posledica činjenice da je Etihad izdao obveznice u septembru 2015. od 700 miliona dolara, po kamatnoj stopi od 6,87 odsto, pa onda dao kredit Er Srbiji "po divljačkim kamatama" (copyright by Dušan Vujošević). Neko je za ovu transakciju, a na ime transakcijskih troškova, uzeo 3,7 miliona dolara.

Tu negde sredinom 2016, Evropska komisija je završila svoju istragu o vlasničkoj strukturi Er Srbije i utvrdila da Vlada Srbije drži upravljačka prava nad srpskim avio-prevoznikom. To bi eventualno mogla da bude otežavajuća okolnost po članove te vlade u budućnosti – jer je potvrdila da je ona svojevlasno uzela takav kredit u 2015, a onda to isto uradila i u 2016: Er Srbija je 20. maja te godine uzela još jedan kredit od Etihada, od

63 miliona dolara, sa kamatnom stopom od 6,95 odsto godišnje, koja se uvećava za 0,17225 odsto na kvartalnom nivou. Za ovu transakciju, neko je na ime transakcijskih troškova uzeo još 4,13 miliona dolara. Ovo, naravno, povezujemo sa činjenicom da je u maju 2016. Etihad izdao obveznice za još 500 miliona dolara "za kapitalnu potrošnju, investicije u avione i refinansiranje dugova", sa kamatnom stopom od 6,75 odsto.

Prema tome, Er Srbija je 2015. i 2016. uzela ukupno 117,54 miliona dolara kredita i za to platila "transakcijske troškove" 7,83 miliona dolara. Za te kredite će, čak i bez onog kvartalnog uvećanja stope, ukupno platiti oko 50 miliona dolara kamate, kada krediti dospeju 2020. i 2021. godine. Međutim, iz finansijskog izveštaja čitamo sledeće: da je Er Srbija u nekom trenutku u 2016. godini *oročila* 79,2 miliona dolara kod komercijalnih banaka u zemlji, pod kamatom od 0,4 do 2,2 odsto, do juna 2017. godine, uz mogućnost pre vremena razročenja.

Dakle, uzmeš kredit po stopi od 7 odsto koja se stalno uvećava – i staviš u banku da bi dobio 0,4 do 2,2 odsto kamate godišnje. Zvuči kao dobar posao. Ne za Er Srbiju, doduše, ali za nekoga sigurno jeste dobar posao – svakako će znati o čemu je reč predsednik Nadzornog odbora Siniša Mali, ali i članica NO Suza-

Foto: Milovan Milenković

na Vasiljević, oboje bliski saradnici predsednika Aleksandra Vučića.

Da vlast podržava ovakav način poslovanja Er Srbije, svedoči i podatak da je ta kompanija u januaru 2017. dobila kredit od Fonda za razvoj Republike Srbije od 14 miliona evra, na 18 meseci, sa 3,5 odsto kamate godišnje. Uzimajući u obzir količinu kamatnu stopu zaračunava drugi partner u kompaniji, Etihad, ovo se bez svake sumnje može nazvati državnom pomoći za Er Srbiju: zašto država Srbija da daje kredit po 3,5 odsto, a da Etihadova početna kamata bude 7 odsto?

A ŠTA VI RADITE

Tu je i pitanje poslovanja manjinskog partnera iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, Etihad ervejza. Na dan kada nastaje ovaj tekst, stigla je vest da je nemački avio-prevoznik Er Berlin podneo zahtev za bankrot nakon što je najveći akcionar, kompanija Etihad, navela da će obustaviti finansiranje. Etihad je saopštio i da je prvi put nakon nekoliko godina imao gubitak u 2016, i to od 1,87 milijardi dolara. Međutim, postoje indicije da je Etihad godinama unazad "šminkao" svoje finansijske izveštaje.

Na početku pomenuto "Partnerstvo za otvoreno i fer nebo" (*Partnership for Open & Fair Skies*), koje zastupa interese tri američka avio-prevoznika (*American Airlines*,

Delta Airlines i *United Airlines*), saopštilo je krajem jula da su njihove forenzičke računovođe utvrdile da je Etihad, uprkos tvrdnji kompanije da je imala 103 miliona dolara profita, u 2015. imao 2,06 milijardi dolara operativnog gubitka, uprkos subvenciji vlade UAE od 1,7 milijardi dolara. Takođe, otkriveno je da je operativni gubitak Etihada u 2014. iznosio 1,4 milijarde dolara, uprkos davanju UAE od 2,5 milijardi dolara. Takođe, kaže se u saopštenju, Etihad je dobio beskamatni zajam od vlade od 270 miliona, bez obaveza da ga plati u doglednoj budućnosti, kao i "prihod" od 1,9 milijardi dolara od 'prodaje' programa lojalnosti povezanoj strani, a da do 31. decembra 2015. nije dobio nikakav novac za te transakcije". Ovo, kažu iz ove organizacije, "demonstrira kontinuirani obrazac znatnih gubitaka, koji bi nesubvencionisanog avio-prevoznika izbacio iz posla". Zvuči poznato?

No, postoje nedoumice i u vezi sa poslovanjem Etihada u Srbiji. Naime, s obzirom na to da Er Srbija nije nova kompanija, već se nastavlja na prethodni Jat ervejz, u bilansima firme su ostali akumulirani gubici iz prethodnih godina. Prema Zakonu o privrednim društvima (član 270), neto dobit prvo ide na pokriće gubitaka iz prethodnih godina.

I zbilja, na kraju svake od poslednje tri fiskalne godine (2014, 2015. i 2016), Er

Srbija donosi Odluku o raspodeli dobiti, u kojoj piše: "Dobit utvrđena redovnim godišnjim izveštajem raspoređuje se za pokriće gubitaka iz ranijih godina." Dakle, umesto da svu onu pomenutu "dobit" od 7,4 miliona evra država Srbija i Etihad "bratski" podele po pola, to je odlazilo na pokriće gubitaka Jataa. Država se jeste zakonom obavezala da vrati dugove Jataa, i to je i učinila, ali poslovni gubici su ostali u bilansima – ima ih nešto manje od 30 milijardi dinara. Ovim tempom, kada prosečna neto dobit u periodu 2014–2016. iznosi 300 miliona dinara godišnje, ti gubici će biti pokriveni za otprilike 100 godina.

S tim u vezi, a pošto je osnovni cilj svake firme profit, "Vreme" je Etihadu poslalo sledeća pitanja: Koji je cilj Etihada na srpskom tržištu, s obzirom na to da mu nije uplaćena nikakva dobit od zajedničke kompanije? Pošto je sva neto dobit odlazila na pokrivanje gubitaka Jata, postoje li neki drugi načini putem kojih Etihad zarađuje na srpskom tržištu?

Do zatvaranja broja, Etihad nije poslao odgovore. No, zlonamerni bi rekli: kome treba da deli dobit od 857.180 evra, kada postoji mogućnost da se preko kamate na kredit izvuče 50 miliona dolara, a preko transakcionih troškova za kredit dobije još 7,83 miliona?

RADMILO MARKOVIĆ

Imovina vojna, posao privatni

Rezervni delovi i oprema za vojne helikoptere gazele koji se nalaze u fabrici "21. maj" stavljeni su van upotrebe nakon što je lanac drogerija Lilly privatizovao fabriku 2012. godine. Vrednost opreme je označena kao "poverljiva", a u međuvremenu je fabrika prešla u ruke preduzeća Treća petoletka. Vlasnik oba preduzeća je narodni poslanik Mladen Grujić

U fabrici "21. maj" u beogradskom naselju Rakovica nalaze se oprema i alati za proizvodnju mehaničkih komponenti i rezervnih delova za vojne helikoptere gazele, ali Vojska Srbije ne može da ih koristi otkako je država fabriku prodala lancu drogerija Lilly.

Prodaja se dogodila u julu 2012, a Ministarstvo odbrane i Lilly su od oktobra te godine bez uspeha pokušavali da se dogovore kako da reše status sporne vojne imovine.

U Ministarstvu navode da bi upotrebom ove opreme i alata, odnosno, remontom gazela u zemlji umesto kod inostranih ponuđača, moglo znatno da se uštedi.

O problemu sa rezervnim delovima za borbene helikoptere, među kojima su i gazele, govorio je polovinom 2016. godine i sadašnji predsednik Srbije, tada premijer Aleksandar Vučić.

Ministarstvo odbrane je više puta ukazivalo Agenciji da je privatizacija u odnosu na vojnu imovinu sporna, "odnosno da do promene statusa tih sredstava, kao i njihovog otuđenja nije moglo da dođe" bez saglasnosti Ministarstva. Agenciji su novembra 2015. godine predložili da raskine privatizaciju.

To se ipak nije desilo, uprkos kontrolama Ministarstva privrede i Saveta za borbu protiv korupcije, kao i policijskoj istrazi.

U međuvremenu je "21. maj" prešao u vlasništvo firme Treća petoletka, čija je delatnost iznajmljivanje i upravljanje nekretninama. Njen vlasnik je Mladen Grujić, koji je ujedno i jedan od suvlasnika drogerija Lilly. Grujić je samostalni poslanik u Skupštini Srbije, a u sazivu od aprila 2014. godine bio je poslanik Nove Srbije Velimira Ilića.

Grujić nije pristao na razgovor niti je odgovorio na većinu pitanja koja mu je Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS) poslao, uz objašnjenje da je Ministarstvo odbrane najveći broj dokumenata koji se odnose na privatizaciju označilo tajnim, zbog čega je njegov stav da se ceo postupak pregovora tretira kao takav. Dodao je da bi pristao na razgovor ukoliko Ministarstvo odbrane ukloni oznake "službena tajna" i "poverljivo".

Sudski spor koji je Grujićeva kompanija Lilly pokrenula protiv Agencije za privatizaciju, zbog odbijanja Agencije da im izda potvrdu o ispunjenosti ugovornih obaveza posle privatizacije, okončan je 20. jula 2017. godine. Grujić je povukao tužbu u oktobru 2016, a Privredni apelacioni sud je prekorredno rešavanje spora pokrenuo nakon što je dobio CINS-ov zahtev za pristup informacijama o ovom slučaju.

Ministarstvo odbrane nije odgovorilo

na najveći broj pitanja CINS-a poslatih marta ove godine, uz objašnjenje da je reč o poverljivim informacijama. U odgovoru CINS-u ovo Ministarstvo navodi da je stupilo u kontakt sa Trećom petoletkom, kao novim vlasnikom "21. maja", kako bi rešili sporna pitanja, ali do objavljivanja ovog teksta nisu zvanično potvrdili da li se u međuvremenu nešto promenilo.

Uprkos zahtevu novinara CINS-a, Ministarstvo odbrane im nije obezbedilo ni razgovor sa tadašnjim državnim sekretarom, a kasnije i resornim ministrom Zoranom Đorđevićem, koji je bio uključen u pregovore o rešavanju ovog pitanja.

OPREMA MOŽDA I SKUPLJA OD SPORNE PRIVATIZACIJE

Osnovna delatnost Fabrike turbomotora i transmisija "21. maj", prema podacima Agencije za privredne registre, jeste proizvodnja ostalih delova i dodatne opreme za motorna vozila. Preduzeće je osnovano 1948. godine i nalazi se u beogradskom naselju Rakovica.

Fabrika je pravila motore za avione i helikoptere, a sredinom osamdesetih počinju da proizvode i remontuju motore, kvačila i transmisije za helikoptere gazele za Jugoslovensku narodnu armiju, po licenci francuskog proizvođača Aerospatiale. Za te potrebe instalirani su

Fotografije: Marija Janković

■ **Nakon nekoliko neuspelih aukcija preduzeće “21. maj” (desno) prodato je lancu drogerija Lilly (levo) 2012. godine za 1,4 miliona evra, iako je procenjena vrednost prema kupoprodajnom ugovoru bila skoro šest puta veća – oko 8,26 miliona evra**

oprema i specijalni alati koji se i danas nalaze u fabrici.

Fabrika je sve do privatizacije bila zadužena za remontovanje gazela Vojske Srbije.

Nakon nekoliko neuspelih aukcija preduzeće “21. maj” prodato je lancu drogerija Lilly 2012. godine za 1,4 miliona evra, iako je procenjena vrednost prema kupoprodajnom ugovoru bila skoro šest puta veća – oko 8,26 miliona evra.

Kupovinom fabrike “21. maj”, Lilly je došao u posed opreme i specijalnih alata za remont kvačila i transmisije helikoptera gazela.

Mešovita komisija iz Ministarstva odbrane i Vojske Srbije je tokom 2014. i 2015. godine izvršila uvid u spiskove delova i opreme u skladištima fabrike i “identifikovala konačan spisak mašina, alata, opreme i rezervnih delova, nakon čega je utvrđeno da oprema nakon privatizacije nije korišćena ni otuđena od strane novog vlasnika”.

Kolika je vrednost opreme koja se

nalazi u fabrici, novinari CINS-a nisu uspeali da utvrde. Na pitanja o tome iz Ministarstva su odbili da odgovore, rekavši da su ti podaci “poverljivi”. Sa istim obrazloženjem je i vlasnik drogerije Lilly, Mladen Grujić, odbio da odgovori na pitanje o vrednosti opreme. Ipak, podatak o tome je izneo na jednom od sastanaka sa tadašnjim državnim sekretarom, a kasnije ministrom odbrane, Zoranom Đorđevićem, sredinom 2013. godine.

Grujić je tada rekao da rezervni delovi po knjigama vrede 7,2 miliona evra kao i da će svim zakonskim sredstvima pokušati da spreči poništenje privatizacije.

Ministarstvo odbrane i Lilly su od 2012. godine u više navrata pregovarali o rešavanju statusa ove imovine, ali nisu postigli nikakav dogovor.

U junu 2014. godine Vojska i Vazduhoplovni zavod “Moma Stanojlović”, koji je takođe remontovalao gazele, pre i posle privatizacije, od “21. maja” su kupili deo rezervnih delova, po ceni od nešto više od 50 hiljada evra. Posle nešto više od mesec

dana, Lilly je Ministarstvu odbrane ponudio da imovinu iz “21. maja” za koju je Ministarstvo zainteresovano otkupi po ceni starog gvožđa, za 10.000 evra. Ministarstvo je ovu ponudu odbilo uz objašnjenje da bi to značilo da otkupljuje sopstvenu imovinu.

Nikada nije realizovan ni pokušaj dogovora iz marta 2015. godine, kada je Ministarstvo odbrane predložilo da izvrši uvid u dokumentaciju svoje imovine nakon čega bi zaključilo spisak rezervnih delova, opreme, alata i rezervnih delova. Ta imovina bi bez naknade bila ustupljena Ministarstvu, a ono bi zauzvrat izdalo potvrdu da nema drugih potraživanja od preduzeća 21 maj.

**USLOVI IZ UGOVORA ISPUJENI
– PREGOVORI U TOKU**

Navodeći da je oprema u fabrici “21. maj” od posebne važnosti za sistem odbrane, Ministarstvo odbrane se u dopisu Agenciji za privatizaciju poziva na odredbe Zakona o proizvodnji

Foto: Salinger Igor / Aermedia.com

Remont helikoptera

Ministarstvo odbrane i Ministarstvo unutrašnjih poslova su krajem 2016. godine sa kompanijom Airbus Helicopters potpisali Ugovor o nabavci devet helikoptera H145M sa rezervnim delovima, od kojih je šest namenjeno za Vojsku. Ugovor obuhvata i opremanje, obuku i sertifikaciju Vazduhoplovnog zavoda "Moma Stanojlović", koji bi time trebalo da postane i regionalni centar za održavanje gazela. Iz Ministarstva odbrane nisu odgovorili na CINS-ov upit o vrednosti ugovora, navodeći da su svi podaci iz ugovora poslovna tajna.

i prometu naoružanja i vojne opreme po kojima preduzeće koje se bavi tom proizvodnjom treba kontinuirano da radi, a promena delatnosti može da se izvrši samo uz saglasnost Ministarstva. U slučaju "21. maja", Ministarstvo nije dalo bilo kakvu saglasnost, niti im je ona tražena.

Ministarstvo je 2014. godine tražilo od Agencije za privatizaciju da joj se oprema i specijalni alati za remont transmisija i kvačila što hitnije vrata. Takođe, pod oznakom hitno, naveli su da će predložiti čak i poništenje privatizacije, a pre toga i da sumnjaju da je fabrika privatizovana protivzakonito, za šta su tvrdili da imaju dokaze. U jednom od dopisa Agenciji kao rešenje pominju i raskid ugovora, a razlog za to su videli u upotrebnoj vrednosti vojne imovine, zaštiti državnog interesa i uštedi novca koju bi omogućio remont gazela u zemlji umesto u inostranstvu.

Agencija je u julu 2014. sprovela kontrolu ugovornih obaveza kompanije Lilly za drugu godinu poslovanja u 21. maju, nakon koje je zaključila da ne može da zauzme stav jer joj iz ove firme tom prilikom nisu dostavili kompletnu dokumentaciju.

Ugovor o prodaji "21. maja" predviđao je da Lilly mora da otpočne pregovore sa Ministarstvom odbrane o rešavanju pitanja sporne imovine, ali nigde se ne navodi da je za okončavanje privatizacije nužno da do dogovora i dođe.

Uprkos tome što su pregovori otpočeli u roku, Agencija je odbila da kompaniji Lilly izda potvrdu da su ispunjeni svi uslovi iz ugovora, uključujući i taj oko koga je spor nastao.

U aprilu 2015. godine, Lilly je zbog toga tužio Agenciju Privrednom sudu. Sud je odbacio tužbu u septembru iste godine, a slučaj se nakon žalbe našao pred Privrednim apelacionim sudom. U februaru prošle godine postupak po žalbi je

prekinut jer se u međuvremenu Agencija za privatizaciju ugasila.

Agencija za vođenje sporova u postupku privatizacije, predložila je nastavak postupka sredinom oktobra 2016. godine, ali je dve nedelje nakon toga Lilly povukao tužbu. U odgovoru Ministarstva privrede CINS-u stoji da je Komisija za kontrolu izvršenja ugovornih obaveza kupaca usvojila mišljenje revizorske kuće KPMG iz 2014. godine, koje Agencija za privatizaciju nije želela da usvoji u celosti, a kojim je zaključeno da je Lilly ispunio i tu ugovornu obavezu. Od tada Ministarstvo privrede ne kontroliše poštovanje ugovora u slučaju ove privatizacije.

ISTRAGE O PRIVATIZACIJI BEZ REZULTATA

Prema rečima nekadašnjeg ministra privrede Saše Radulovića, zbog sumnje da je došlo do korupcije, istragu nad radom Agencije za privatizaciju pokrenulo je i Ministarstvo privrede u januaru 2014. godine, na osnovu dopisa Ministarstva odbrane.

"Ja nisam učestvovao u pregovorima, ali mislim da je stanovište Ministarstva odbrane, koje je podržalo Ministarstvo privrede, bilo da ta oprema nije ni bila predmet privatizacije jer nije bila procenjena, dakle nije bila deo prospekta nego je otišla kao staro gvožđe, te da kupac nema pravo na tu opremu", kaže Radulović.

Nadzor je obustavljen početkom avgusta 2016. jer je pre toga donet zakon kojim je Agencija ugašena. Privatizacijom se jedno vreme bavio i Savet za borbu protiv korupcije, koji novinarima nije obezbedio sagovornika na ovu temu, iako im je tražen intervju.

Istragu o slučaju privatizacije "21. maja" vodila je i policija. Oni su aprila 2015. godine svu dokumentaciju koju su prikupili tokom istrage dostavili Prvom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu na dalje postupanje.

Iz ovog tužilaštva navode da je na osnovu predatih spisa formiran predmet o eventualnim nepravilnostima u poslovanju preduzeća Lilly Drogerie, Fap Famos i "21. maj", kao i da je, u vezi s njim, u toku predistražni postupak.

DINA ĐORĐEVIĆ

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

ČEKAMO VAS NA
SUNČANOJ STRANI

BAŠTA RESTORANA **PRIME**
SAVRŠEN RUČAK NA OTVORENOM

T. + 381 11 2204 030
A. Vladimira Popovića 10. 11070 Beograd
PRIMERESTAURANT.RS

PRIME
out

Plodovi spržene zemlje

Kukuruzna polja se žute i suvo šušte kao da je kraj oktobra, naročito ona gustog sklopa, na nekima se ponešto i zeleni, na nekima je dene-dene, a ima ih i sasvim lepih, onih neposredno uz reku ili kanal, ili sa nekim zalivnim sistemom. Suncokret sa cvetovima koji na dlan mogu da stanu već dve nedelje gleda u zemlju, u čaurama soje trči-trči pa zrno, voćnjake i povrtnjake, naročito posle ove poslednje tuče, tužno je i zamisliti, kamoli pogledati

Dvomesečna suša praćena tropskim temperaturama preplovala je ovogodišnji rod kukuruza i soje, suncokreta će da bude 40 odsto manje nego prosečnih godina, šećerne repe za trećinu manje. Voćke su prvo stradale od prolećnog mraza, potom od onog vlažnog aprilskog snega što je izlomio lastare, pa grad u dva navrata, pa suša, a ako je šta preteklo obrao je ovaj poslednji grad. Ništa bolje nije ni sa povrćem koje se uzgaja na otvorenom: mraz, pa sneg, pa grad, pa suša, pa opet grad. Srećom, ozimi usevi – pšenica, ječam, uljana repica su se provukli, tako da to delimično vadi bilans, ali da ne valja – ne valja: ako bude samo milijarda evra štete, dobro je.

ZVANIČNO, NIJE STRAŠNO

Po ministru poljoprivrede Branislavu Nedimoviću, ova suša nije tako strašna kako izgleda, kao što je bila ona iz 2012. koja je, za razliku od ove, bila ekstremna, te ne treba da brinemo jer će "ipak biti dovoljno kukuruza i drugih poljoprivrednih proizvoda za srpsko tržište", toliko da će i za izvoz da pretekne. Ministarstvo na čijem je čelu, kaže, svakodnevno prati situaciju na terenu, do kraja avgusta će proceniti koliko štetu je nanela suša i na vreme će izaći sa merama kako bi bili zaštićeni poljoprivredni proizvođači.

Dakle, ne treba da brinemo, nećemo pomreti gladni, ne treba ni poljoprivrednici da se brinu jer će ih njihova država zaštititi. Poljoprivrednici insistiraju bar na proglašenju elementarne nepogode, a Nedimović ponavlja da Ministarstvo već radi na proceni štete, kao i da se u medijima uglavnom iznose procene sa kojima ne bi licitirao dok se to precizno ne utvrdi.

Ministar Nedimović je svakako obavešteniji od novinara, ali njegova tvrdnja da je ekstremna suša bila samo na području

Foto: Tanjug

srednjeg Banata, kao i u atarima Žablja, Titela, Srbobrana i Bečeja ozbiljno se kosi sa onim šta je ovaj novinar svojim očima video u Sremu, Stigu, Negotinskoj krajini, Niškoj kotlini, Beogradskom ataru. Kukuruzna polja se žute i suvo šušte kao da je kraj oktobra, naročito ona gustog sklopa, na nekima se ponešto i zeleni, na nekima je dene-dene, a ima ih i sasvim lepih, onih neposredno uz reku ili kanal ili sa nekim zalivnim sistemom; zajednički imenitelj za skoro sva polja su mali i krezubi klipovi sa raspuklim komušinama, što je pri ovim temperaturama i vlažnosti vazduha idealno za razvijanja gljive *Aspergillus flavus*, poznate po aflatoksinu; suncokret već dve nedelje gleda u zemlju, a cvetovi su da u dlan mogu da stanu, u čaurama soje trči-trči pa zrno; voćnjake i povrtnjake, naročito posle ove poslednje tuče, tužno je i zamisliti, kamoli pogledati. Baš ne valja.

Državni sekretar u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Velimir Stanojević potvrđuje da Ministarstvo prati situaciju i da priprema odgovarajuće mere s kojima će izaći pred Vladu. "Ne mogu da kažem ovog časa da li će

biti proglašena elementarna nepogoda, ali svakako, s obzirom na to da je suša zahvatila čitavu zemlju, pogotovo istočni i jugoistočni deo, Ministarstvo će pred Vladu izaći s odgovarajućim preporukama", rekao je Stanojević Tanjugu.

I sad, budi pametan: jedno ministarstvo, dve različite (pr)ocene: ministar kaže da su najviše pogođeni srednji Banat i nekoliko opština južne Bačke, državni sekretar govori o istočnoj i jugoistočnoj Srbiji. Ovoga puta istina nije negde između, nego je u zbiru: suša je pogodila celu Srbiju.

Mala opaska: iako ozbiljnih razmera i sa izvesno ozbiljnim posledicama, ispade da za ovdašnje medije suša i nije tema. Za dnevne novine, naročito za "one" dnevne novine, suša kao da se nije ni dogodila, tu i tamo se pomene u nekim televizijskim vestima, ali više kao uteha: jeste ponegde rod omanuo, jeste da ga ponegde i nema, ali ucelo gledano – stanje za malo pa redovno.

ISTA META, ISTO ODSTOJANJE

Prosta hronološka evidencija pokazuje da su dve od pet godina sušne, od

Ponavljajuća priča

U Institutu za kukuruz "Zemun Polje" kažu da su preduslovi uspešnog ratarenja jesenje oranje i đubrenje, prolećna priprema za setvu i opet đubrenje, setva i zaštita od bolesti i korova. Svaki od ovih koraka je važan, a najvažnija je setva: da bude na vreme, da se poseje adekvatno seme u adekvatnom "sklopu" – broju biljaka po jedinici površine. Greška načinjena u setvi, naglašavaju, ni na koji način kasnije ne može da se ispravi. Po njima, baš to je uzrok ovogodišnjih katastrofalnih rezultata: loš izbor semena i (pre)gust sklop.

Domaći proizvođači semena objašnjavaju da u skladu sa očekivanim klimatskim promenama duže od decenije razvijaju hibride sa izraženijom tolerancijom prema suši. Po njima, onaj ko je primenio sve agrotehničke mere, ko je porao i posejao na vreme, ne u (pre)gustom sklopu, pritom odabrao odgovarajuće seme i pođubrio koliko treba, uprkos ekstremnoj suši, može da očekuje pristojan rod, odnosno prihvatljiv podbačaj, za razliku od onih koji su posejali uvozno seme i to u sklopu od preko 70.000 stabljika po hektaru, kako na deklaracijama tih proizvođača i piše. A to je, u stvari, primenjivo na navodnjavanim površinama, dok na onima koje se sa neba navodnjavaju – nije. Nije logično, vele, da se "negde tamo" proizvede seme prilagođeno ovdašnjim mikro i makro klimatskim uslovima i ovdašnjem zemljištu, te da oni bolje znaju u kakvom sklopu setva treba da se obavi. ("VREME" BR. 1126, 2. AVGUST 2012)

kojih je jedna obavezno katastrofalno sušna, poput ove 2017; dve su sa viškom vode od kojih je jedna obavezno poplavna, nije nužno i katastrofalno poplavna poput one iz 2014, a tek jedna je berićetna, poput prošle, 2016. godine, ako je bude. I to je tako: to što je ova godina sušna, a neka sledeća će da bude plavna, nije ništa neobično, već je ustaljeni klimatski ritam koji će u budućnosti sigurno da promeni format, ali ne nabolje – ona berićetna lako može da izostane. Sa gradom ima još manje neizvesnosti, udara svake godine i to po više puta.

Svih ovih godina "Vreme" je redovno izveštavalo o tim događajima/pojavama – o suši i poplavama kao sporadičnim i gradu kao redovnoj pojavi. Svi ti raniji tekstovi bi mogli prosto da se preštampaju, ne bi izgubili na aktuelnosti jer sve je isto kao što je i onda bilo, samo je godina druga. Tako, za sušu/poplavu smo nesporni jer je zapuštena kanalska mreža, poljoprivrednici se ustežu da ulože novac u zalivne sisteme, ne primenjuju odgovarajuće agrotehničke mere, a sproću grada stalno nedostaje raketa.

Za onu sušu uz 2012. godine, kao i poplavu 2014, odnosno za katastrofalne posledice koje su izazvale, lako je bilo da se optuži prethodni lopovski režim koga je baš briga bilo za najvažniju srpsku privrednu granu – poljoprivredu, i umesto da su ulagali narodni novac u kanale za navodnjavanje/odvodnjavanje, zalivne sisteme i bujične brane, oni su ga trpali u svoje i džepove omiljenih tajkuna. Za razliku od njih, žutih lopova, ovi koji su tad uzjahali ima da pokažu kako to radi odgovorna vlast.

I pokazali su – ništa. Pet godina od poslednje suše kanalska mreža jedva da je pipnuta, a tri godine otkako je ciklon Tamara potopio Balkan, obnovljene su samo već postojeće bujične brane, izgrađen jedan nasip u Lučanima i na višu kotu se podiže kruna nasipa na desnoj obali Save uzvodno od Šapca, celih 15 kilometara.

PODI-STANI

Prema planu revitalizacije kanalske mreže, sačinjenom za vreme (kratkog) mandata Dušana Petrovića na mestu ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, za navodnjavanje (čak)

1.100.000 hektara, potrebno bi bilo (tek) stotinak, neka bude i čitavih 200 miliona evra. Naime, Srbija raspolaže kanalskom mrežom od 2200 kilometara, što operativnih, što zapuštenih kanala. Ako bi se navodnjavalo svega po 250 metara levo i desno od kanala, ukupan skor bi bio tih 1.100.000 navodnjavanih hektara kojima suša ne bi smetala, obaška što bi i inače prinosi bili znatno veći, recimo da bi se, bez obzira na to da li je i kolika suša, skidalo 10 umesto dosadašnjih 6 do 7 tona suvog zrna kukuruza, ne računajući ovakve godine. Ergo, ukupan prinos bi sa prošlogodišnjih rekordnih 7 miliona tona porastao na uobičajenih 10 pa i više miliona tona.

Međutim, ceo projekat je storniran, a da čestito nije ni započet, čim se vlast promenila. Istina, ove godine su bageri zagazili u kanale pored velikih poseda što bi, prema izjavi ministra Nedimovića od pre nekoliko meseci, do kraja ove godine obezbedilo navodnjavanje 30.000 hektara oranica. Nije nešto, ali nije ni ništa.

ŠTA DALJE

"Ako bismo za (sledećih) pet godina uspehli da izgradimo sistem za navodnjavanje za 300.000 do 500.000 hektara, to bi bio veliki iskorak, jer se sada zalivaju usevi na samo 100.000 hektara od oko dva miliona hektara ratarskih površina", kaže agroekonomista Milan Prostran.

Da bi se navodnjavalo svih 2 miliona hektara oranica, bilo bi potrebno čak 2,5 do 3 milijarde evra, jer to podrazumeva

izgradnju još oho-ho kilometara kanala, i na to, prosto, ne treba da se računa.

"Tog novca nema", objašnjava, "a i da ga ima, treba imati u vidu da se navodnjavanjem ispira zemljište i narušava njegova struktura, pa se mora đubriti stajskim đubrivom od goveda, a stočni fond je sa dva miliona smanjen na 800.000 komada, što nije dovoljno za proizvodnju đubriva."

Zbog očiglednih promena klime i štete koju nanosi suša, trebalo bi, kaže, organizovati stručnu raspravu kako bi se pronašla najbolja rešenja. "Zalažem se da se u jesen poseju sve kulture koje mogu da izdrže zimske uslove, pšenica, ječam, raž i uljana repica, a da prolećna setva počne sredinom marta i da se seju rani hibridi kukuruza, iako neki kasni daju veće prinose", obrazlaže Prostran i dodaje da bi usevi bili otporniji na sušu ako bi poljoprivredni proizvođači primenjivali punu agrotehniku – duboko oranje, đubrenje i primeren sklop.

"Ministarstvo će narednih godina sustinski rešavati te probleme, pre svega davanjem povoljnih subvencija i kredita za nabavku sistema za navodnjavanje, kao i drugim merama", najavljuje državni sekretar Velimir Stanojević. "Sada možemo lečiti samo posledice, a u budućnosti moramo biti bolje spremni za ovakve situacije." Isto to, možda drugim rečima, izjavio je 2012. godine u ovo doba tadašnji (novi) ministar poljoprivrede, sad samo privrede, Goran Knežević.

ZORAN MAJGIN

Živeo Mate, prezime

Intrigantna i upečatljiva predstava Teatra Ulysses i Bitef teatra inspirisana je životom legendarnog Mate Parlova, mada je iz pravnih razloga njegovo ime u izvođenju moralo da izostane

Za "Vreme" sa Briona

Predstava *Doručak šampiona* premijerno je izvedena prošle subote na Malom Brijunu, na tvrđavi Minor. Nastala je u koprodukciji naravno kazališta Ulysses, koje već 17 godina uspešno vode Lenka Udovički i Rade Šerbedžija, i beogradskog Bitef teatra. Ovoj premijeri prethodio je jedan pomalo neobičan pravni zaplet – naime, predstava je inspirisana čuvenim Matom Parlovom, jednim od najpoznatijih svetskih boksera i jednim u istoriji tog sporta koji je osvojio olimpijsku, evropsku i svetsku amatersku te evropsku i svetsku profesionalnu titulu. Svojim uspesima bez premca, ali i uvek uljudnim i skromnim ponašanjem, u istoriji jugoslovenskog sporta za života je još postao mit. I nakon kraja sportske karijere, kao i u tmurnim i smutnim vremenima rata i raspada zajedničke države, držao se uvek časno i gospodski. Čuvena je njegova izjava: "Bio sam prvak svijeta, pa kako bih onda mogao biti nacionalista?", koju su mnogi navodili kao primer trezvenog i zdravog rezonovanja u vremenima niskih strasti. Kamo sreće da su bezbrojni "vrhunski intelektualci" s naših prostora imali toliko prisebnosti, časti i duha u vremenima kada je to bilo najpotrebnije, koliko je imao jedan proslavljeni bokser.

Predstava je najavljena pod nazivom *Mate Parlov*, ali kada je porodica Parlov saznala za to, a posle njenih neuspešnih pregovora s producentima, došlo je do promene naziva predstave – udovica Laura Parlov je zaštitila delo i ime Mate Parlova, objasnio mi je producent Duško Ljuština, i nije dozvolila da se koristi Parlovljevo ime u naslovu predstave. "Mi nismo hteli da pravimo probleme i prome-

nili smo ime predstave", zaključuje Ljuština. Inače je porodica Parlov jedna od prvih na prostorima bivše Jugoslavije koja je brendirala svoje prezime.

U svakom slučaju, predstava menja naziv u *Doručak šampiona* i tokom njenog scenskog izvođenja se ni u jednom trenutku ne izgovara zajedno ime i prezime Mate Parlova.

Tokom premijerne večeri na tvrđavi Minor i vreme je u službi pozorišta: mada je najavljena oluja, noć je vedra, čak u jednom trenutku vidimo zvezdu padalicu (scenograf Davor Sanvičenti kaže nakon predstave da su za takav detalj u scenografiji potrebne posebne veze i bez sumnje je u pravu). Predstavu, autorski projekat, režirao je Aleksandar Švabić, a igraju: Slavko Štimac, Katarina Bistровić Darvaš, Lucija Šerbedžija, Dejan Dedić, Jerko Marčić.

Parlov je svakako mit, heroj, onaj koji se elegantno i odlučno bori do kraja, a svaki mit ostavlja prostor za mnoštvo asocijacija. Moj je doživljaj da je ova predstava pre svega ostavila taj prostor otvorenim upravo za bezbroj varijacija, za bezbroj pojedinačnih učitanja asocijacija.

Za svakog od aktera Parlov je pre svega simbol nečega – za Dejana Dedića to je susret sa snagom i riznicom života, kako mi kaže nakon predstave. Dedić to i donosi na scenu – mladog boksera, čistih motiva, punog snage i želje i za borbom i za životom. Za Slavka Štimca to je susret sa izvanrednom ličnošću. On igra Parlova iz velike tišine, koja je moćna, ne govori mnogo. Štimac hvata mnogoznačno boksersko ćutanje: oni nemaju potrebu da pričaju, jer svoje kažu u ringu, rukama... Gledalac ima utisak da je Štimac pronašao pravu frekvenciju sa herojem. Iz nje deluje na sceni pokazujući

osetljivost duše. Katarina Bistровić Darvaš igra koncentrisano, uznemireno, tano, za susret sa Parlovom kaže da je fascinirana njegovom gospodskom borbom i ogromnom mudrošću. Igra Lucije Šerbedžije je prirodna, ona jednostavno pripada priči, za nju je susret sa ovom temom susret sa prostorima čestitim i inteligentnim u čoveku, sa onim ljudskim, govori mi nakon predstave. Za Jerka Marčića ovaj proces je bio susret sa onim mističnim i kontradiktornim u čoveku, na scenu svojom igrom donosi vrstu zapitanosti i želje da se ide do kraja i u igri i životu.

Dramaturškinja predstave je Nataša Rajković, tekst je nastajao tokom procesa, dobro je strukturiran, funkcioniše po fragmentima, koji su tu da markiraju priču o simbolu šampiona u najširem smislu te reči, a polazeći od biografije i simboličke Parlova, i da u gledaocu pobude slike,

mu znate

lične motive, opservacije. Kroz tako otvorenu formu predstava zapravo postavlja mnoštvo pitanja. Kako se postavljamo prema životu? Koje borbe vodimo? Da li im se predajemo do kraja? Da li smo svesni da samo predajući se do kraja upoznamo sami sebe? Da li smo svesni da samo pošto upoznamo sebe možemo dopreti do drugog? – samo su neka od njih.

Tekst se bavi temom heroja, koja je sama po sebi velika i nosi u sebi jednu vrstu fragilnosti, koju je najteže materijalizovati na sceni, i utoliko je zahvalniji svaki uspeh te vrste.

U nastajanju teksta korišten je materijal o Parlovu, snimci borbi, intervjui, kao i lične priče aktera koje su na neki od načina povezane sa temom. Parlov je bio jedan od heroja bivše zemlje – obrazovan, vrlo posvećen, disciplinovan, prvi je uveo trening pesnicama baziran na ruskoj školi;

uvodi novo u boks, a zadržavaju vas njegovo poznavanje poezije i ljubav prema njoj, jer on poeziju uzima na pravi, malo "starijski" način: kao lek i okrepljenje.

Heroj u sportskom kontekstu, ne samo po ogromnom broju pobeda i veličanstvenom broju osvojenih titula nego po igri koja je imala i eleganciju i mudrost, poznat po tome da je bio vrstan taktičar, poznat po strpljenju u ringu i umeću da protivniku nađe slabu tačku i pobjedi ga.

U Pulu Mate Parlov dolazi iz sela kraj Imotskog i u školi se susreće sa vršnjacima nasiljem. Slutim da nedostaju jasnije slike iz tog perioda, u kojem se kod mladog Parlova zapravo javlja motiv da se bude najbolji. To je okruženje u kojem je dete izloženo takvoj vrsti provokacije da se ili povlači ili reaguje pesnicama.

Reditelj Aleksandar Švabić režira predstavu kao da pažljivo kreira esej u slika-

ma, na sceni vidimo zapravo kretanje unutrašnjosti čovekove kroz slike iz detinjstva, kroz pokret, vidimo pijetet i nežnost. Švabić pažljivo rukuje energetske potencijalima glumaca, tako da oni skladno kreiraju celinu.

Scenografija Davora Sanvičentija jedan je od aktera u predstavi – bele trake ivica ringa unutar kojeg se nalaze akteri, a koji je ring, naposljetku, u kojem smo svi, na jednoj strani flaše i jedna staklena boca igraju kafić u Puli koji je Parlov držao i u kojem je radio, sa druge strane uza zid boksaerska vreća. Na sceni unutar ringa stolice za aktere. U jednom trenutku na zidiću u dnu scene pojavljuje se bela silueta čoveka koji drži cigaretu u jednoj i ima boksaersku rukavicu na drugoj ruci. Posmatra sve i maše nam u jednom trenutku, kao da kaže: "Tu sam, samo napred." Sanvičenti nakon predstave kaže da je ta bela silueta nešto što on zove *udaljena intimnost*. Scenografija pažljivo obgrljuje ovu predstavu dajući joj nešto istovremeno intimno i trijumfalno. Tako je i muzika Damira Urbana tu da podrži, na pravi način, tišinu, kao vrstu aure koja sa scene dolazi u publiku.

Koreografija Staše Zurovca unosi posebnu vrstu osetljivosti i dostojanstva. Kostim Marie Marković podržava svojom jednostavnošću i toplinom samu priču – vide se iz njega i selo u kojem je rođen i Pula i odrastanje... On naglašava koliko je i heroj prosto čovek.

Na predstavu sam došla kao pozorišni kritičar, uvek to podrazumeva iskrenu znatiželju, a vratila sam se sa pričom koja u sebi na jedan nosi skromnost, nežnost i poštovanje, koji su našli način da dopru do nas u gledalištu, u ovom prebrzom vremenu koje živimo.

Sve se završava u tišini, a onda čujemo pesmu koju je komponovao Damir Urban, ima u njoj nečeg partizanski borbenog:

"Jednom siječe tortu svijeta, drugom siječe crni vjetar, i dok mase kliču Mate, jablan taj u njemu raste."

Nosite nakon toga dugo u tišini ono što ste dobili ovom predstavom.

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Moje predstave sa Mirom

Avgust je mesec u kome je Mira Stupica rođena i prošle godine preminula. Slobodan Unkovski, jedan od najrenomiranih jugoslovenskih pozorišnih reditelja, zabeležio je za "Vreme" svoje uspomene na Miru Stupicu, glumicu 20. veka

Nađem se u žiriju na MESS-u u Sarajevu, jednog proleća, valjda sredinom sedamdesetih godina prošlog veka. Bio sam mladi reditelj u usponu. A u žiriju i Mira Stupica. Nju, kao i Mariju Crnobori, niste mogli da oslovite kao drugaricu, ne zato što je neko odredio drugačije, već zato što su one bile gospođe po svemu, i to je bila činjenica. Verujem da je ona prva osoba koju sam oslovio kao

gospođu, zamišljajući pritom kako me sud partije kritikuje i izbacuje jer sam urušio ustanovljeni kodeks.

Ne znam koliko je tada Mira imala godina. Uostalom, nikad nisam znao koliko je godina imala i u nekim drugim prilikama kada smo se družili. Imala je neku unutar-nju energiju, neki kaos koji vapi za redom, bila je glumica ali pre toga, žena sa stavom, s teško prevodivim unutarnjim svetom.

Sreli smo se u Sarajevu, i dok sam stidljivo smišljao kako da joj predložim da uradimo zajedno predstavu, ona mi je odjednom saopštila, mi moramo da radimo zajedno. To mi je bilo kao orden, kao da je moja profesija reditelja overena i moj eventualni talenat potvrđen. Realni rad na predstavi je možda mogao samo da dovede u sumnju ovaj moj status...

Naše žiriranje rezultiralo je trijum-

Stupicom

ZAJEDNIČKI USPEH:

Iz predstave *Tetovirane duše*

Foto: Zvezdara teatar

fom makedonske predstave *Svadbata na Mara* (Marina svadba) bitoljskog NT – najviše zbog kvaliteta predstave, ali značajnim delom zbog Mirinog sentimenta za pozorište u provinciji koje je odlično razumevala. Negde na početku festivala, ode žiri na sastanak sa legendarnim direktorom MESS-a Lukom Pavlovićem. Na ulasku u upravu festivala, Mira me povuče u stranu i naredi mi (njene su kratke rečenice imale definitivnu formu): "Ti ćeš da pitaš o našem honoraru!" Nema prostora da išta kažem o tome, kako ja ne mogu, kako sam najmlađi u žiriju i sva ostala opravdanja. Konačno, zar mi umetnici uopšte treba da razgovaramo o parama?

Sastanak o raznim temama privodi se kraju, ja gledam u sto, i u razne druge pravce, samo ne u Miru... Onda Pavlović, više kurtoazno, upita ima li žiri neko pitanje. I dok sam se spremao da kažem ne, nemamo, Mira me udari laktom u rebra da sam poskočio. Luka Pavlović me pogleda iznenađeno i na njegovo upitno "Da?", ja nekako izustim zadato pitanje o tome koliko će biti naš honorar. Luka se neprijatno iznenadi: "Pa zar vi, Unkovski, ovde najmlađi, pitate o honoraru pored jedne Mire Stupice?" Tu se ja u sebi složim s njim, zaista je u pravu, i najrađe bih pobegao iz prostorije. Ali Mira skoči i reče: "Zašto, neka pita dete!" Luka tu ne može da dođe sebi od zaprepašćenja jer me Mira podržava, pa posle kratke pauze, izgovori, na primer, 300 (hiljada) brutto. Meni se to učini odličnom cenom. Pre nego uspeh odmah da pristanem, Mira me uhvati za ruku i izbacila iz kancelarije u hodnik, pa onda s vrata dobaci 600 (hiljada) neto i pare da budu na računu kada se vratimo sa MESS-a. Onda mi je možda čak i rekla napolju, kasnije, vidiš da nije bilo teško!

Celog života pregovaram s direktorima pozorišta i s producentima, kupio sam čak harvardsko izdanje *Priručnika za pregovaranje*, ali u stvari, sve sam o tome saznao tada na MESS-u od Mire Stupice:

potraži duplo od onoga što ti se čini prihvatljivo, imaj jasan stav i ne ostaj dugo u prostoriji za pregovore jer ćeš napraviti kompromis. Možda će neko reći da ovo nije važno za pozorište, mada se pozorište uglavnom sastoji od banalnih malih trenutaka koji artikuliraju veću temu.

Evo nas desetak godina kasnije, na prvom probi *Tetoviranih duša* Gorana Stefanovskog u Zvezdara teatru, jedne predstave koja će, posle *Mrešćenja šarana*, održati uspon ovog teatra. Podela savršena, jedino Gaga nije mogao da igra zbog nekih drugih obaveza. Pozvali smo Zijah Sokolovića da se pridruži ekipi snova: Pepi, Pljaka, Berček, Goca Gadžić, Željka Gortinski, Cvijeta Mesić, Zoran Cvijanović i drugi. Održim prvu probu, savršeno, sam se ježim dok slušam sebe kako sam pametan, kako znam sve, koliko sam se spremio za ovaj tekst. Od radosti što je Mira u podeli, trudim se i više nego što je potrebno. Ona sedi preko puta mene, za jednim dugačkim stolom, sa tamnim naočarima, ili ne, nisam sada sasvim siguran. Svejedno, sa tamnim, sa svetlim, Mira Stupica je u mojoj podeli.

Odem sa probe ko narodni heroj, vratim se sutradan s još boljim idejama i analizama, Mira sad sedi kraj mene. I dok govorim dugo i talentovano, vidim da joj je koleno u debelom zavoju. Odmah prekinem svoj nadahnuti govor, Mira izjavi da ima problema s kolonom duže vreme, bolove i, ako produži ovako da je muči, ne zna kako dalje. Užas! Iscuri tu po Zvezdari moj dugo pripremani koncept i eventualni talenat.

Nastavimo da probamo još 45 dana, dođemo skoro do premijere, vidimo da imamo predivnu predstavu, odemo na večeru svi zajedno. Mira sedi sa moje desne strane. I odjednom se ja setim njenih bolova u kolenu, zavoja... Mira mi na to kaže iznenađena: "Koje koleno? Ah to... Nije mi se dopalo kako si počeo na prvim probama, pa sam morala da izmislim adekvatan način da izađem iz podele a da te ne uvredim." Toliko o mom fantastičnom početku proba.

Lepo smo probali, iako smo bili veoma različiti u razumevanju materijala. Ona

je bila prisutna sasvim, posvećena, velika glumica u najboljem značenju te reči. Kako nismo umeli da rešimo njen odnos prema činjenici da jedni kažu da je Strezo umro a njena Altana tvrdi da je živ, evo Mire Stupice jednog dana sa rajfom za kosu na kome se njišu dve pingpong loptice na federima – tako da sve što njen lik izgovori ozbiljno, ove loptice dovedu u pitanje. To je bilo njeno odlično rešenje koje je stavilo kritiku na test za tumačenje.

Svejedno što nije više vezivala koleno, uvek je bila obazriva kako igra i jesu li moja tumačenja materijala tačna. Pojavi se njen brat Bora Todorović na predzadnjoj generalnoj probi. Mira dobije veliku tremu. Bora je veoma voleo neke moje predstave. Skupimo se svi oko njega, prvi gledalac sa strane. On kaže Unko – odlično, Berček fantastičan, Zike, Pepi – sve savršeno, Miro, ti nemaš veze. Koja si ti majka? I tako dalje. Ja krenem da je branim, ali ne mogu toliko da je odbranim koliko je Bora grdi. Svejedno i da je odbranim, vidim ona više veruje Bori nego meni. Sruši se u tren naše uverenje da imamo fantastičnu predstavu, jer ako Altana / Mira nije dobra, šta je dobro?

Mira potraži pauzu. Ja dam 15 minuta, njoj je potrebno 30. Uzela je jednu stolicu, otišla u ugao foajea. Nešto radi, ne znam šta tačno, očigledno prelazi tekst, ništa se ne čuje. To je potrajalo malo više od 30 minuta. Onda je ustala, okrenula nam se, i to je bila jedna druga Mira Stupica. Odigramo još jednom *Tetovirane duše*.

Imao sam priliku da radim sa mnogim od najznačajnijih glumica u regionu, sa Čeri Džons u Americi, u Rusiji, u Grčkoj, sa glumicama u Nemačkoj koje su došle iz slavnog Talija teatra, ali to što je uradila Mira video sam samo tada, na toj zadnjoj generalnoj probi, i nikad više u mojoj sada već 46 godina dugoj karijeri. Ona je preokrenula čitavu ulogu, bazirano na prethodnom radu, ali sa kompletno novim pristupom, sa novim karakterom, i sve to sprovedeno do najsitnijeg detalja, do stava tela, do geste, do boje glasa, do izmenjenog odnosa ka nekim od drugih likova, do rada sa rekvizitom, sve.

Onda je Bora došao na premijeru i

odobrio je. Svima nam je laknulo, Miri ponajviše.

Tetovirane duše su se odigrale preko 70 puta u jednoj i po sezoni. Igrale bi se i više da se pipci pripreme raspada Jugoslavije nisu uvukli u našu podelu.

Nismo se više sreli na probi neke nove predstave. Ali nekako mislim da smo uvek ostali u jednoj tajnoj vezi koja je meni bila značajna podrška u daljim izazovima koje imate stalno kad se bavite teatrom.

Pričao sam joj koliko mi je bilo značajno kada sam se upoznao sa čovekom njenog života, Bojanom Stupicom. Kako sam zamolio Belovića da me predstavi Bojanu, koji je tada bio upravnik JDP-a a ja student na drugoj godini FDU-u. On je ustao, zakopčao somotski sako iznad karirane košulje, i pogledao me u oči preko poluzatamnenih naočara.

Od tog trenutka imao sam potrebu da se takmičim, bar u svojoj glavi, sa Bojanom, ko će bolje da uradi ulogu sa Mirom, ali moja je šansa došla tek posle mnogo godina u *Tetoviranim dušama*, koje Bojan već nije mogao da vidi.

Pričao sam joj na probama kako sam bio kod Vave, proročice koja mi je sve pogodila, to joj se učinilo značajnim i interesantnim. Ne za predstavu, već za život.

I naravno, ovo moje sećanje na Miru Stupicu ne bi bilo kompletno iskreno ako ne otkrijem i bar jedan trenutak kad sam zabrljao – kad sam joj predložio da odemo na kafu u "Stupicu", mesto koje je tog trenutka bilo in. Kako da vam opišem njenu reakciju, kako da vam prepričam sve što mi nije rekla ali se videlo u njenom pogledu? Taj prezir prema zloupotrebi Bojanovog imena koje je bilo adekvatno za teatar koji je projektovao i izgradio, ali svakako ne i za kafić... Naravno da od kafe nije bilo ništa.

Video sam je zadnji put na TV-u u jednom intervjuu, u domu, čini mi se. Pušila je kao i uvek, narogušena pomalo kao i uvek, ali svoja kao retko ko.

Ponekad mislim da je mera uspeha u ovom poslu koji radim, pre svega, susret sa posebnim ljudima, u posebnim situacijama, gde ih samo ja mogu videti kako iz sebe prelaze u nekog drugog ili u nešto drugo. To drugo možemo da nazovemo karakter ili kreacija, kako vam zgodnije.

SLOBODAN UNKOVSKI

Potencijal nas

Kako i zašto je došlo do brisanja vrednosti društvene solidarnosti, i šta možemo da uradimo da ih ponovo uspostavimo na suštinski, a ne samo nominalan način – pitanja su koja otvara izložba "Tito u Africi"

U Muzeju Jugoslavije u toku je izložba "Tito u Africi: slike solidarnosti". Njen domaćin ističe da je nastala zahvaljujući saradnji stručnjaka okupljenih oko međunarodnog projekta "Socijalizam postaje globalan". Naime, Radina Vučetić, profesorka na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu, i Pol Bets, oksfordski profesor, predložili su da se u okviru projekta organizuje izložba koja će domačoj i međunarodnoj javnosti ponu-

điti još jedno čitanje foto arhive Muzeja Jugoslavije koja se odnosi na materijal iz šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka, snimljena tokom putovanja predsednika Jugoslavije Josipa Broza Tita i njegove supruge Jovanke Broz po zemljama Afrike, članicama Pokreta nesvrstanih.

Za izložbu "Tito u Africi: slike solidarnosti", kustoskinje Ana Sladojević i Mirjana Slavković odabrale su 130 fotografija, filmske zapise, poklone koje su

Abu Simbel

Predsednik Tito sa suprugom Jovankom, fotografisan na brodu ispred hrama u Abu Simbelu, Egipat 1962. Državničke posete odigravale su se u sklopu formalnih, protokolarnih procedura. Zemlja domaćin je bila zadužena za kreiranje programa posete, kroz koji su se predstavljali njeno kulturno nasleđe, politička samostalnost i stabilnost, ekonomski kapaciteti, tehnološki razvoj i dr. Mnoge fotografije iz fonda Muzeja Jugoslavije uglavnom beleže različite inscenirane segmente ovih poseta, sa retkim, ali ipak prisutnim momentima predaha, kao na ovoj fotografiji, u kojima je upečatljiva neposrednost koju Jovanka i Josip Broz ispoljavaju u susretu sa domaćinima.

leđa

primali Tito i Jovanka, izvode iz pisanja afričke štampe o ovim posetama, i razna dokumenta koja objašnjavaju kontekst vremena. I mada se najveći broj snimljenih aktivnosti odnosi na zvanična dešavanja koja domaćini priređuju za visokog gosta, brojne su i uzbudljive fotografije koje beleže slobodne, posebne trenutke u okviru tih poseta – obilazak arheoloških i istorijskih lokaliteta i muzeja, boravak u prirodi ili u lovu, susrete sa radnicima na radnim mestima ili običnim ljudima u svakodnevnom aktivnostima, na ulici, u selima...

Neda Knežević, direktorka Muzeja Jugoslavije ističe poklone, kao najlepši izraz Titovih kontakata sa liderima afričkih zemalja. S obzirom da su brojni, od njih su

stvorene muzejske kolekcije predmeta od slonovače, srebra, i odlikovanja. “Nema li broj tih poklona predstavlja deo nacionalnih baština zemalja iz kojih potiču, poput tri vaze od alabastera iz Džosero-ve piramide ili rimskog mozaika iz Tunisa, i oni su ujedno među najstarijim predmetima po vremenu nastanka u fondovima Muzeja Jugoslavije. Pored umetničke i materijalne vrednosti, oni danas imaju još jednu vrednosnu dimenziju – svedoci su zanimljivih i neponovljivih dešavanja iz druge polovine 20. veka, svedoci vremena u kome je jedna zemlja, iako i tada mala, imala veliku ulogu u svetskim previranjima.”

Dve su komponente ove izložbe: društvene vrednosti solidarnosti i antikolo-

nijalizma, i prezentacija međudržavnih susreta na najvišem nivou. Vrednosti o kojima je reč, bile su zajedničke zemljama Trećeg sveta sa kojima je Jugoslavija šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka delila uverenja i ciljeve. Ana Sladojević podseća da su “vrednosti antifašizma, ali i antikolonijalizma i solidarnosti, nestale iz našeg javnog diskursa kad i socijalistička Jugoslavija”. Ali, s obzirom da “se nasleđe stalno iz početka konstruiše i stvara, tako se i društvene vrednosti koje se kroz njega plasiraju, ili afirmišu ili padaju u zaborav. U tom smislu je moć, ali i odgovornost, institucija poput muzeja izuzetno velika, posebno zato što se muzejima – prema svim skorijim istraživanjima – i dalje veoma veruje. Plasira-

Predsednik Naser tokom krstarenja sa predsednikom Titom po Crvenom moru, Egipat 1962.

Foto: J. B. Tito

Odnos saradnje i međusobnog poverenja, koji se od pedesetih godina 20. veka gradio između Josipa Broza Tita i egipatskog predsednika Gamala Abdela Natera, na mnogo načina je obeležio slike o Africi koje su ostale zapamćene u jugoslovenskom javnom diskursu. Razmena iskustava, znanja i tehnologije dovela je brojne egipatske studente u Jugoslaviju, kao i jugoslovenske lekare i inženjere u Egipat. Ova vrsta saradnje postojala je i sa drugim zemljama, od kojih je prva bila Etiopija, u kojoj se već pedesetih godina 20. veka okuplja znatan broj Jugoslovena poslatih u sklopu tehničke razmene i pomoći u razvoju etiopske privrede i infrastrukture.

Scena sa puta za Konakri, Gvineja 1961.

Dva najduža i najbitnija boravka Josipa Broza Tita u zemljama Afrike odigrala su se 1961. i 1970. godine. Scena snimljena 1961. tokom Titove “afričke turneje” prikazuje ulične panoje u Gvineji. Jugoslavija je približena javnosti kroz fotografije posete gvinejskog predsednika Sekua Turea ovoj prijateljskoj zemlji, kao i fotografije demonstracija na ulicama jugoslovenskih gradova povodom ubistva Patrisa Lumumbe, prvog demokratski izabranog premijera DR Konga. Iste godine u septembru, nakon ovog opsežnog putovanja Josipa Broza Tita, u Beogradu je održana prva Konferencija Pokreta nesvrstanih.

njem određenih vrednosti, oni i doslovno modeluju jedno društvo.”

Izazov kustoskinja je bio, kaže Ana Sladojević, kako interpretirati fotografije iz muzejskog fonda. “Jer, kao što je poznato, naši posetioči, posebno mlađe populacije, često ne znaju ni ko je bio Josip Broz Tito, kakve su bile okolnosti blokovske podele sveta i Hladnog rata, niti da su brojne zemlje Afrike izvojevale nezavisnost od kolonijalne vlasti tek šezdesetih godina 20.

veka. Upravo uvidevši diskrepanciju između onoga što je vidljivo na ovim fotografijama i događaja koje su zabeležile a o kojima se ne zna, odlučile smo da izložbu koncipiramo na njihovom kontekstu. Ujedno, namjera nam je bila da izložbom ukažemo na potencijal nasleđa – sagledanog kroz predmete, kontekste i reprezentacije – što bi doprinelo prepoznavanju, reafirmaciji i redefinisanju društvenih vrednosti koje su nadnacionalne, anti-rasističke i koje se

bore protiv ksenofobije.” Otud i nedvosmislena pitanja njihove postavke: kako i zašto je došlo do brisanja ovih vrednosti? I šta možemo uraditi danas da ih ponovo učinimo svojim na suštinski, a ne samo nominalan način?

Izložba je otvorena do 3. septembra. Nakon toga je najavljena u Muzeju “Pit Rivers” u Oksfordu i u kalifornijskom Muzeju Vende.

SONJA ĆIRIĆ

Sa defilea vojske, omladine i pionira, prirednog u čast predsednika Tita u oblasti Kindija, Gvineja 1961.

Titove posete bile su veoma dobro medijski praćene, a njegova reputacija kao solidarnog državnika, na strani “malih zemalja”, donela mu je veliku popularnost u Africi. Tokom zvaničnih susreta, i domaćini i gosti trudili su se da ostave što bolji utisak, koristeći medijski publicitet da istaknu bliskost političkih stavova i obostranu podršku. Dočeci Josipa Broza Tita u zemljama Afrike, kao i dočeci nekih od lidera Pokreta nesvrstanih u Jugoslaviji, poput Hajla Selasija I, Gamala Abдела Nasera, Kvamea Nkrumah i drugih, obeležili su sećanje na ovaj period jugoslovenske spoljne politike.

Poseta Gani, 1961.

Ukoliko se oslonimo samo na vizuelnost državničke fotografije, koja često ponavlja već postojeće modele, postoji opasnost da nam promaknu njena brojna značenja, i čak da je protumačimo na sasvim pogrešan način u odnosu na njene izvorne motivacije. Na primer, u mnogim zemljama Afrike nakon dekolonizacije, tradicionalni simboli moći, poput tkanina koje prenose kompleksne poruke, oglašava ili – u ovom slučaju – kraljevskog suncobrana, postali su deo diplomatske i državničke razmene, nadilazeći svoju inicijalnu svrhu. Kvame Nkrumah je bio među prvim afričkim liderima koji je sa namerom koristio određene simbole koji potiču iz tradicije, sa dvora Ašanti (Gana). Upotreba kraljevskog suncobrana je u ovom kontekstu gest uvažavanja značaja samog gosta. Ukoliko, međutim, ne bismo poznavali njegovu svrhu, mogli bismo da fotografiju tumačimo kao kolonijalnu prema samoj njenoj koreografiji.

Istraživač noćnih mora

Trideset godina objavljivanja *Dilana Doga* u Srbiji povod je specijalnom izdanju Veselog četvrtka i ponovnom uživanju u avanturama ovog kod nas još uvek najpopularnijeg strip junaka

U subotu 15. avgusta 1986. godine na kioscima širom SFRJ pojavio se *Doktor Ksabar*, prvi broj serijala *Dilan Dog* italijanskog pisca i novinara Ticijana Sklavija, u izdanju novosadskog Dnevnika. Bilo je to samo nepunih godinu dana nakon što se *Dilan Dog*, 26. septembra prethodne godine, pojavio u Italiji kao novi junak izdavačke kuće "Serđo Boneli".

Ticijano Sklavi je osmislio serijal kao horor avanturu sa glavnim junakom stacioniranim u Londonu. *Dilan Dog*, po profesiji istraživač noćnih mora, uvek u crvenoj košulji, plavim farmerkama i crnom sakou, vizuelno zasnovan na liku Ruperta Evereta, u pratnji asistenta otelotvorenog u liku komičara Gruča Marksa (za koga se nikada ne razjašnjava poreklo niti da li je to stvarno legendarni glumac), suočava se sa stravom i užasom koji mu na vrata najčešće donose klijenti. U skoro svakoj epizodi prisutne su devojke u koje se *Dilan* zaljubljuje, i bez izuzetka završava slomljenog srca. Klijente dočekuje u jednostavnoj kući u Krejven roudu, ispunjenoj horor memorabilijama, dok svira na flauti Tartinijev *Đavolji triler* ili sklapa repliku jedrenjaka na radnom stolu. *Dilan* ne koristi moderne tehnologije, lečeni je alkoholičar, vegetarijanac, daroviti analitičar, i često se pouzda u ono što naziva "šesto i po čulo". Dugi niz godina se o njegovoj prošlosti nije znalo ništa više osim toga da je bio agent Skotland jarda. Skoro svaka epizoda od 96 strana je zasebna celina, sa retkim pričama koje se protežu na dva broja. *Dilan* vozi žutu folksvagen "bubu" kabriolet, sa tablicama DYD666, a jedino oružje mu je stari revolver, koji mu u presudnom trenutku dobaci Gručo. To su kanoni koje je ustanovio Ticijano Sklavi, i koje su poštovali svi autori *Dilana Doga* nakon što se on povukao sa serijala. Sve ostalo je ograničeno samo maštom autora i njihovom željom da dosegnu provokativnost koju je ustanovio Sklavi.

Ubrzo se ispostavilo da je *Dilan Dog* oličenje mnogo šireg narativa od onog koji se može podvesti pod horor žanr. On je di-

storzija sveta koji okružuje autore i čitaoce, u kome su strava i užas oruđe satire i paradigme svega što je Sklavi smatrao pogubnim društvenim pojavama. Tokom 30 godina objavljivanja *Dilan* se suočavao sa čudovištima u svim oblicima, koja se sa lakoćom mogu izjednačiti sa svime što ne valja na ovom svetu. Pakao je u Sklavijevim očima ponor u kome vlada stroga birokratija, najveći krvnici i poklonici demona su advokati, bankari, menadžeri i biznismeni, a zombiji su paradigma lobotomizovanog društva u kome se život odvija mehanički i bez slobodne volje. Beznađe dominira kao motiv budućnosti, a sadašnjost je puna melanholije. Kada se tome dodaju beskrajne reference na popkulturu, *Dilan* postaje serijal u kome skoro svaka epizoda može biti predmet podrobne analize društva i oličenje postmodernog stripa.

U Italiji je početkom devedesetih pokrenuta opsežna medijska kampanja protiv plasiranja ovakvog sadržaja omladini. Smatralo se da uznemirujući sadržaji u *Dilanu* ne mogu biti dobar uzor mlađim naraštajima, a zanemarena je osnovna komponenta Sklavijevog *Dilana Doga* – kritika društva. *Dilanovi* protivnici su zahtevali gašenje serijala. Sklavi je odgovorio u svom maniru, epizodom *Lov na veštice*, u kojoj je kvazipuritanske protivnike prika-

zao kao krvoločne inkvizitore, koji na kraju rastržu glavnog junaka uz natpis: "Da li će *Dilan Dog* uspeti da se spasi od inkvizitora? Saznaćete u sledećem broju... Ako ikada izađe." Sledeći broj jeste objavljen, i serijal nesmetano izlazi i danas, i jedan je od najpopularnijih stripova izdavačke kuće "Serđo Boneli".

Dilan je, kao i svaki dugovečan serijal, prolazio kroz periode stagnacije i osetnog pada ideja, za šta krivicu dele tadašnji urednici i izdavačka kuća "Serđo Boneli". Čak se smatralo da je serijal istrošen. Kako se bližila tridesetogodišnjica serijala u Italiji, javila se potreba da se *Dilan Dog* osveži novim uredništvom, i izbor je pao na Roberta Rekionija, koji je potom sa Paolom Barbato i ostalim saradnicima pokrenuo korenitu revitalizaciju serijala (videti intervju sa Paolom Barbato, "Vreme" 1335). Jedan od najvećih preokreta za *Dilana* odigrao se na naslovnim stranama stripa. Anđelo Stano je pored Sklavija bio jedno od prepoznatljivih lica serijala. Nacrtao je sve naslovne ilustracije redovne serije od broja 42, *Hijene*, sve do oktobra 2016. godine i broja 361. Naslovnice od broja 363 su delo Đidija Kavenaga. Broj 362 je bio jubilarni, označio je tridesetu godinu *Dilana Doga*. Boneli ga je objavio sa belom naslovnicom i natpisom koji najavljuje povratak Ticijana Sklavija na serijal.

Do raspada Jugoslavije, sankcija i ratova, Dnevnik je išao u korak sa italijanskim izdavačem, i objavio je 59 redovnih epizoda i četiri "specijala" na povećanom broju strana. Devastirano strip-izdavaštvo u Srbiji stalo je na noge tek 2008. godine pokretanjem izdavačke kuće Veseli četvrtak. Dušan Mladenović, glavni urednik ovog izdavača, podseća da je "Dilan Dog u trenutku kada se pojavio na našem tržištu, bio originalniji, svežiji, lucidniji i, što je najbitnije, strašniji od svih ostalih 'Bonelijevih' stripova koje smo do tada čitali. Naslovnim ilustracijama koje istovremeno užasavaju i privlače, hektolitrima prolivene krvi kroz crnim humorom obojen knjižni blok, te omažiranjem jezivih knjiga

Mater Dolorosa, crtež Đidi Kavenago

i filmova koji smo voleli, Dilan je probušio mehur poimanja visokotiražnog komercijalnog stripa i kroz tu rupu u naš svet uvukao sve noćne more koje su i njega mučile. Trideset godina kasnije, iako se serijal postepeno menjao (što se, gle čuda, prilično podudara sa odsustvom njegovog tvorca Ticijana Sklavija sa stranica stripa), svedoci smo da se vraća svojim krvavim korenima, pre svega zahvaljujući Robertu Rekioniju, novom uredniku i glavnom scenaristi serijala.

Veseli četvrtak nastoji da premosti tri i po godine kašnjenja za italijanskim kolegom brojnim edicijama ovog junaka – redovnim epizodama, pričama u boji, specijalnim epizodama iz edicije "Planeta mrtvih" i kolekcionarskim knjigama od prvog broja. Urednik izdanja *Dilana Doga* u Veselom četvrtku je Marko Šelić Marčelo, koji uvodnim tekstovima nastoji da približi značajne aspekte aktuelne epizode i pruži čitaocima opsežan uvid u serijal.

Prvo obeležavanje jubileja *Dilana Doga* na prostoru bivše Jugoslavije je već realizovano na Striporama festivalu u Nišu,

serijom tribina i gostovanjem Đidija Kavenaga, ali i predstavljanjem specijalnog izdanja Veselog četvrtka posvećenog *Dilanu Dogu* – *Majke i očevi*. Pored brojnih analitičkih tekstova i ilustracija, osnovu *Majka i očeva* čine tri priče iz serijala po izboru uredništva, koje zaokružuju jednu narativnu celinu. Prva je Sklavijeva i Stanova *Priča o Dilanu Dogu*, kolorisani stoti broj redovne serije, dosad neobjavljivan u Srbiji. Jedna od ključnih nepoznanica u *Dilanu Dogu* je lik doktora Ksabarasa, koji se pojavljuje još u prvom broju serijala, i čije prisustvo podrazumeva i pojavu zombija. Nakon prvog romerovskog pojavljivanja doktora Ksabarasa svaka sledeća priča je donosila produbljivanje lika, ali i sklavijevske simbolike zombija. *Priča o Dilanu Dogu* pretpostavlja paralelni epilog i prolog ovog zapleta, i otkriva kako bi po Sklaviju izgledala poslednja priča o Dilanu. Strip pruža uvid u prošlost Dilana i sudbine njegovih roditelja, koje se prepliću sa likovima Ksabarasa i Morgane, jedne od Dilanovih ljubavnih opsesija.

Druge priče iz knjige je *Mater Morbi* Ro-

berta Rekionija i Masima Karnevalea. Reč je o drugoj priči koju je Rekioni napisao za *Dilana*, i jedan od razloga zbog kojih je on aktuelni urednik serijala. Kada je originalno obavljena u 280. svesci redovne serije, *Mater Morbi* je u Italiji pokrenula opsežnu javnu raspravu o eutanaziji u koju se uključila i tadašnja ministarka zdravlja. Rekioni je na ličnom iskustvu neizlečive bolesti izgradio priču o bolničkoj patnji, personifikovanoj u zavodljivom liku *Mater Morbi*.

Ove dve celine se prepliću i produbljuju u trećoj priči – *Mater Dolorosa*. Ova sveska redovne serije je objavljena u punom koloru prošlog septembra, početkom obeležavanja jubileja u Italiji, i poslednja je priča čiju je naslovnicu radio Anđelo Stano. Pritom je prva i zasad jedina priča koju je crtao Đidi Kavenago, sadašnji autor naslovnica za *Dilana*. *Mater Dolorosa* zaokružuje metanarativ ovog izdanja, ali i priču o antagonističkoj simbolici oca i edipovskom motivu majke u *Dilanu Dogu*.

Tri decenije *Dilana Doga* na ovim prostorima od njega stvorile su kulturni serijal. Veliki broj fanova redovno prati doživljaje Istraživača noćnih mora. Pored Italije, *Dilan Dog* je najveću popularnost doživeo upravo na prostorima bivše Jugoslavije. Ovde nije prolazio kroz iskušenja i pokretao javne debate kao u matičnoj zemlji, ali je neodvojiv deo popularne kulture generacija fanova. A pre svega je deo opšte kulture generacije koja je 15. avgusta 1987. godine bila dovoljno čitalački zrela da na kioscima kupi novog junaka o kome do tada nije znala ništa.

Zbog već pomenutog kašnjenja, tokom ove godine na kioscima su prisutne tek prve priče koje je uređivao Rekioni. Krajem godine se očekuju prve priče sa kojima je novi urednik otpočeo pravu reformu serijala o kojoj je u intervjuu govorila Paola Barbato. *Dilan* je u tri decenije dokazao da i dalje može da bude inovativan serijal sa aktuelnim društvenim problemima puštenim kroz prizmu horor žanra. Ili jednostavno da bude kvalitetna horor zabava za fanove koji se odluče da zane mare ovaj drugi aspekt njegovog narativa. *Dilan Dog* krije u sebi potencijal da zadovolji obe grupacije zaljubljenika u žanr, i veoma lako, zahvaljujući njima, može da postoji još decenijama.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Moral posttranzicionog nakota

Bugarski film koji je dospao u naše bioskope pronicljiv je prikaz novodobnog licemerja i amoralnosti po vertikali društva

Kad je Sloboda (ne iz Tuzle ili Čačka nego iz Karla Popera) došla na evropski Istok, filmadžije su, u najboljem maniru *teorije odraza*, nastavile da reflektuju stvarnost, što dojučerašnju, što sasvim novu: prvo smo se drogirali izobiljem filmova o patnjama pod komunizmom, a koju godinu kasnije nastupio je talas filmova o patnjama pod tranzicijom. I jedan i drugi su prošli (mada ima recidiva, normalno), no Istok i dalje mahom snima filmove posvećene patnjama, što pojedina, što kolektivita. Samo nije sasvim jasno kako se zove to pod čim se pati. Kapitalizam? U redu, ali to je globalna pojava, a ovde je odviše lokalnih boja da bi se problem sveo na to. Eto, ispada nekako da ni kapitalizam posle socijalizma nije isti kao kapitalizam posle (hladnoratovskog) kapitalizma. Mada teže postepenom ujednačavanju, pogodite po kojem modelu.

Bugarski film *Slava* Petra Valčanova i Kristine Grozeve u neku je ruku reprezentativan primer tog novog, posttranzicijskog istočnog talasa. To znači da ga se izvan domovine uglavnom tretira kao tipičnu "festivalsku robu", mada je to u ovom slučaju bar donekle pogrešno. Film je nedavno pobedio na festivalu u Herceg Novom, pa se čovek mogao nadati da će mu to doneti bar nešto malo publiciteta i vidljivosti; odmah potom je, aleluja, došao u domaće bioskope, ali kako: na neke sumanute ranoposlepodnevne termine, usred najgoreg avgustovskog žaropeka, na četrdeset u hladu. Gledao sam ga u "Fontani", u društvu četvoro-petoro simpatičnih starijih sugrađana. Bili smo jedini ljudi u tzv. dvomilionskom gradu (mada zapravo ima nešto manje od 1.200.000 duša) koji su tog dana u bioskopu odgledali nešto snimljeno za odrasle, mentalno normalno razvijene gledaoce.

Kako god, protagonista *Slave* je Canko Petrov, pružni radnik iz duboke provincije, usamljeni, mucavi, pomalo jurodivi (i, razume se – dekirirani) dobričar koji živucka svoj mali život gajeći *zajce* i gledajući svoja posla. Obilazeći pružni sektor, Canko ugleda na pruži novčanicu (po svoj pri-

lici od sto evra); nakon kraćeg premišljanja i osvrtnja oko sebe, stavi je u džep. Onda ugleda još jednu. Stavi i nju. Potom, međutim, leelee, ugleda hrpu od mnoooooo novčanica, koje su nekome pod misterioznim okolnostima ispale iz voza, ili je zbog nečega morao da ih se reši. Canko shvata da ga ova igra daleko prevazilazi, i zove policiju. Ubrzo stižu ne samo organi reda, nego i ekipa iz PR odeljenja ministarstva saobraćaja, rešena da od Canka-poštenja čine načini figuru heroja, i da nekim misterioznim simboličkim transferom (to ih valjda uče na seminarima iz marketinške crne magije) taj njegov imidž pređe i na samo ministarstvo, inače stereotipno leglo svih onih odvratnih političarskih, piarovskih i drugih njuški kakve ne želite da sretnete ni u tramvaju – gde ih, doduše, sigurno ni nećete sresti.

Druga je ključna protagonistkinja Julija Stajkova, četrdesetogodišnja eks novinarica koja je prodala dušu i ostalo što se moglo prodati belzebubu pi-ara, te je sad glavna prvosveštenica istog u narečenom ministarstvu. Energična je, hiperaktivna, domišljata, i – savršeno amoralna. To jest, u potpunosti je interiorizovala ideju da stvarnost načelno ne postoji, a ako i postoji, da je nevažna: bitna je samo slika koja se o njoj emituje; ako se posao uspešno *odradi*, slika stvarnosti postaje stvarnost sama. Ona će se "pobrinuti" za sirotog, zbunjenog Canka Petrova kojeg dovedu u Sofiju da ga slikaju i vuku nakoko kao mečku, da mu ministar svečano uruči ručni sat kao nagradu za poštenje, i da se svi ogrebu o njegovih petnaest minuta slave kako god mogu, a potom da ga svečano zaborave. No, slava iz naslova filma nije ta, vorholovska; radi se o mehaničkom ručnom satu marke *slava*, koji Canko nikada ne skida s ruke, jer mu je jedina uspomena od oca. Julija mu, međutim, na ceremoniji na brzinu skida sat ne bi li "oslobodio" ruku za poklon, a potom – usled svog apsolutnog nemara za bilo šta i bilo koga ko nije u fokusu njenog posla, čak i za muža i embrion njihovog deteta, kamoli za tamo nekog Canka – uspe-

va da ga zagubi. Dani prolaze, Canko sve opsesivnije insistira da mu se vrati njegov sat, prvo ga zavlache, potom mu šalju zamenski sat iste marke ali Canko, naravno, hoće svoj sat, a ne neki drugi. Jer ovaj, halo androidi, ima *emotivnu*, a ne *materijalnu* vrednost...

Ovde pravi problemi za Canka, ali bogme i za Juliju, tek počinju, i nije u redu otkriti kako će se sve to završiti (ako se uopšte "završi"). *Slava* prikazuje svet vladajućih elita, kao i pomoćnih elita koje ih opslužuju, kao prezrenja dostojno leglo apsolutnog moralnog relativizma. Eh, takve su te "otuđene elite"... Međutim, ni kontraelite nisu mnogo bolje: "nezavisni novinar" će se vešto poslužiti Cankovom pričom ne bi li naškodilo ministru i vlasti, no ni njemu nije do Cankovog sata ili bilo čega drugog; cilj nije neispravan, ali Canko je tu ipak samo sredstvo. Megjutoa, nije ni Cankova radnička klasa ništa bolja: železničari kradu naftu sve u šesnaest (eto ti postkomunističke klasne stratifikacije: svako krade prema svojim mogućnostima), a kada shvate da ih je Canko otkucio, podare mu takve batine da jedva preživi. Pa i sam Canko, sto mu gromova, nije bio s raskida da rokne u džep 150 evra nepoznatog vlasnika, a uplašio se tek kada se iznos vrtoglavo uvećao... Je li to neki "novi nihilizam", praćen poukom kako su u tunnelskom mraku trulih režimčića sve krave podjednako crne? Zapravo ne: radi se tek o realističnoj, pronicljivoj spoznaji o kobnoj uzajamnoj snošljivosti malih licemerstava "malih ljudi" i velikog licemerja bogatih i moćnih. A negde između, prezirući prve i služeći potonjima, klasa je kojoj pripada Julija Stajkova, taj *posttranzicioni nakot*, mada su privatno sve to možda dragi ljudi, samo što, kako bi rekao Harms, nikako da uhvate korena.

TEOFIL PANČIĆ

Savremeno detinjstvo na slici

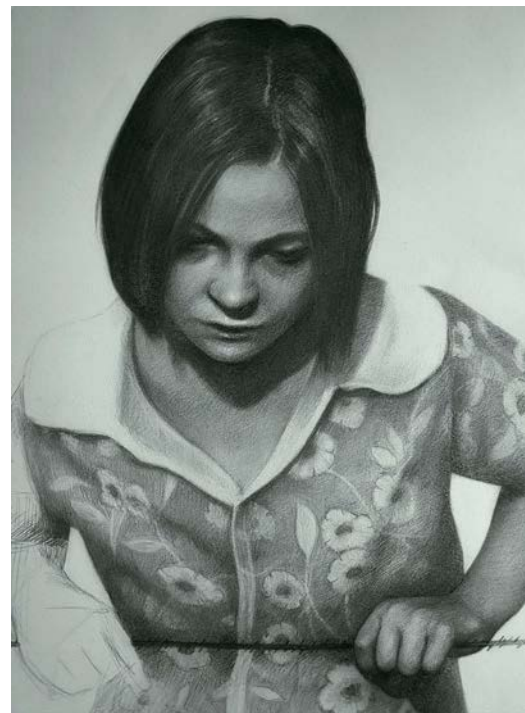
Izložba slika i crteža mladog umjetnika Petra Mošića, koji stvara u duhu starih majstora fokusirajući se na fenomen odrastanja i socijalizacije djece u savremenom društvu, biće otvorena od 18. avgusta u Galeriji "Drina" u Beogradu, na Andrićevom vencu.

Postavku izložbe čine tri slike većeg formata na lanenom platnu i dva crteža tehnike presovani ugljen na akvarel papiru na kojima je predstavljen širok diapazon emocija. Ravnopravne pozicije zauzimaju potresno i lijepo, nevino i zastrašujuće, krhko i mračno, sjetno i naivno, duhovito i bolno.

U kataloškom eseju *Pogled nevinosti*, istoričar umjetnosti Vladimir Bjeličić govoreći o Mošićevom radu objašnjava da

fokusirajući se na portret lica autor razvija narativ kojim pokušava da artikuliše vlastito promišljanje tanke granice između dječje nevinosti i brutalnosti. "Mimo spleta različitih referenci (reprezentacija dece u instalacijama-oltarima Kristijana Boltanskog, uniformisane dece na slikama Gotfrida Helvejna i Biljane Đurđević), izražena ambivalencija koju ovi radovi odašilju navodi nas na duboko promišljanje koje budi najdublje strahove vezane za savremeno detinjstvo", naveo je.

Izložba i stil Petra Mošića (1981, Beograd), nagrađenog Zlatnom paletom na Prolećnoj izložbi ULUS-a, odražavaju širi trend u kojem se slika već neko vrijeme bori za povratak na mjesto koje je u prošlosti imala. Galerija za savremenu umjet-

Nestajanje,
presovani ugljen na akvarel papiru

nost "Drina" prije svega ima za cilj da podrži i podstakne mlade umjetnike iz zemlje i regiona. Mošićeva izložba traje do 9. septembra.

J. PREŠIĆ

Iskustva najboljih iz Evrope

Recept za uspješne i kreativne kampanje

Kako kreirati kampanje koje ostavljaju utisak u javnosti, osvajaju nagrade, a istovremeno donose rezultat klijentu za koga su realizovane? O tome su u Beogradu razgovarali neki od najpoznatijih kreativaca iz Evrope. Izbor glavnog grada Srbije kao mesta sastanka priznanje je ne samo za lokalnu, već i za regionalnu kreativnost. Potvrda toga je i da su agencije sa ovog područja posljednjih godina osvojile brojne nagrade na svetskim festivalima. Tako su McCann Beograd i McCann Zagreb prošle godine proglašeni za najuspješnije agencije koje posluju na svojim tržištima.

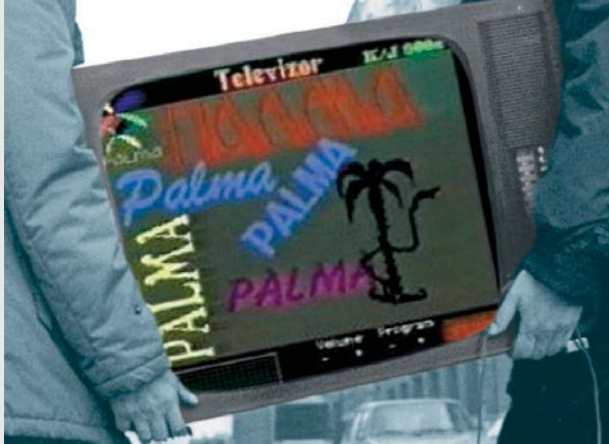
"McCann je ponovno dokazao da radi najinovativnije svjetske radove, što potvrđuje veliki broj prestižnih Grand Prix nagrada na ovogodišnjem festivalu Cannes Lions, najpopularnijem svjetskom festivalu oglašavanja", kaže Daniel Vuković, glavni kreativni director McCanna Zagreb i dodaje da na kreativnoj mapi ovaj deo Evrope izdvaja želja za dokazivanjem, potvrdom i uspehom. "Ovde se susrećemo s drugačijim izazovima od kolega s tržišta zapadne Evrope ili šire. Neki problemi sa naših tržišta na nekim drugim uopšte ne postoje, a potrebno ih je riješiti na specifičan način, često s minimalnim sredstvima. Zato, kad pronađemo efikasna i pametna rješenja za tako specifične probleme, ona znaju biti izrazito inovativna, čak i na svjetskoj mapi kreativnosti", ističe Vuković.

Da je jugoistočna Evropa prepoznatljiva po upečatljivim kampanjama, smatra i jedan od najpoznatijih svjetskih kreativaca, Erik Mone, direktor za kreativnu izuzetnost i potpredsednik McCann Worldgroupa iz Njujorka. "Ovaj region je važan i uvek je bio snažan oslonac u kreativnosti. McCann Beograd prepoznatljiv je po snažnim kampanjama. To su kreativne i pametne kampanje sa jasnom porukom koje su ostvarile efektivne rezultate za klijenta. Namera nam je da takve kampanje razvijamo još više. Posle posete Beogradu još sam uvereniji u potencijal ovog regiona i ljudi koji ovde rade da kreiraju nagrađivane kampanje", zaključuje Mone.

Ni na istok, ni na zapad

Današnje generacije mladih, baš kao i politički vrh Srbije, blagostanje ipak vidi na Bliskom ili Dalekom istoku

Nekoliko nedelja sam talac sukoba operatera Radijus Vektor sa televizijama B92, Prva i Happy, pa sam dobio priliku da se detaljno upoznam sa recentnom produkcijom televizije Grand i Grand 2. Stekao sam popriličan uvid u glavne žanrovske tokove i estetiku turbo-narodnjaka nove generacije.

Prvi utisak je svakako sećanje na praistoriju ove muzike i Televiziju Palma, koja je daleko pre kablovskog formata praktično postavila pravila igre. Već posle tri dana počete da prepoznajete izvođače i refrene, što vam je dovoljno da se pokazete na bilo kojoj srpskoj svadbi. Niko ni ne pokušava da se udubljuje u tekst druge strofe, važno je samo da ćete moći da podignete ruke na refrenu. Dnevna lista se minimalno menja – kolege su formatirane u potpunosti, a jedini govorni sadržaji su povremeni gosti u nekakvom studiju nalik na dnevnu sobu Lee Kiš ili Sarape i Dee na Pinku. Možda ćete zakačiti paparazzo izveštaj gde se vide pevačice kako provode “radni odmor” na Crnogorskom primorju, eto još prilike za sise i dupeta. Sve ko na Palmi, samo nema invencije u džinglovima kojima bi se naglasio identitet TV kanala. To se postiže delovima nastupa iz emisija Grand produkcije – “Zvezde” i “Zvezdice”, “Nikad nije kasno” itd. Gde se lepo vidi žiri, Sale Popović i najavljiivači sa i iza bine. Nema greške, nije Pink.

Što se kvaliteta produkcije tiče, tu je napredak veoma vidljiv. Ipak je Palma, baš kao i ZM (zabava miliona) čedo devedesetih, sada smo u novom veku. Sve zvezde Granda zaista dobiju spot za svoje hitove u vrhunskoj produkciji. Međutim, uprkos uložnim parama i tehnici, vidljiva je neverovatna monotonija u kreativnom pogledu. Ako ste bata (ili vas tako oblače) i zvezda ste Granda, dobićete spot sa sledećim obaveznim elementima.

Nulti nivo je isečak iz emisije gde ste nastupili na *play back*. Bedno.

Ukoliko ste malko manja zvezda, al' svejedno zvezda, onda je to luksuzan stan u novogradnji ili hotelska soba gde se pevač po krevetu ili spavaćoj sobi prevrće sa manekenkom. Razlika je samo u dramaturgiji, pa ili se seća jastučenja koje mu danas nedostaje, ili se sušio pa sad jastučić da nadoknadi. Sledeći nivo je divlja priroda – lepote Srbije i Crne Gore, dakle spot na Rasimov vaučer. Tu je on obično sam na obali, steni, nasred polja, pa ga snimaju dronom. Eventualno je tu i ona, ali kao vizija, ređe je privatavanje u prirodi.

E, a kada ste baš faca – onda vam sleduje Dubai ili Tajland. Tu su i dve egzotične manekenke, možda i transrodne osobe,

ali naši nisu provalili. Tu se pokazuje raskoš, pa je logično pitanje porekla novca za takav život toliko mladih ljudi – što bi rekô Čoro iz *Sjećaš li se Doli Bel?* – nije kriminal, al' inklinira!

Kod devojaka je sve mnogo lakše. Donji veš, pa nekoliko drugarica isto u vešu, ali se lokacija menja – studio sa pozadinom, klub-splav, more i konačno, pogađate, Dubai ili Tajland. Morate imati one brushaltere sa cirkonima i bodi sa nekim alkoholom u rukama. Što bi rekla moja baba, ova deca nemaju kuću, jer se ama baš nijednom ne pojavljuje ambijent koji ne deluje kao provod ili mafijaški štek.

Možda najbolji opis ovog životnog stila našao sam u pesmi izvesne Nele Vidaković simboličnog naziva – Emirati!

Evo refrena koji sve objašnjava:

*Sad me prati maserati,
sijam kao Emirati,
malo Pariz, malo Beč
veruj mi na reč.*

*Neće stati maserati
još sijaće Emirati
bez tebe mi bolje sve
hvala što si ostavio me...*

U želji da nas fascinira svojim seksipilom, Nela previda činjenicu da bi je za pojavljivanje u javnosti u Emiratima u kostimu poput onog u spotu verovatno kamenovali. Takođe, eksplicitna seksualnost svakako nije osobina arapskog sveta, osim u slučaju otvorene prostitucije, jer se ženska lepota prikazuje kao skrivena i rezervisana isključivo za njenog supruga. Nela ostaje evropljanka u smislu emancipacije i žene koja nije objekat već ima inicijativu. Emirati su samo simbol nemerljivog blaga, Ali-babina pećina.

Tu je možda najveći zaokret u geopolitičkom smislu u odnosu na Televiziju Palma, koja je simbolično bila prikazana kao Palma koja se uvija i đuska sa opančićima i šajkačom. Za moju generaciju, koja je sazrevala osamdesetih u popularnoj kulturi, simbol provoda je bio na Zapadu, pa bila to Amerika ili Zapadna Evropa. Čak su i budući pop narodnjaci to definisali slično, pa je Dino Merlin pevao kako mu je “život Švicarska, skoro pa savršen”. Današnje generacije mladih, baš kao i politički vrh Srbije, to blagostanje ipak vidi na Bliskom ili Dalekom istoku. Ova promena vizure je zanimljiva, jer Zapad ostaje za Grand i njegovu publiku zanimljiv samo ukoliko tamo žive i rade naši ljudi, pa je to lokacija za tezge. Provod je ipak negde drugde, jer Emirati sijaju kao Beograd na vodi. ¶

ČISTKE NA BOSE

Foto: AP Photo

Policajac sedi pod tendom, posetioci dolaze i odlaze, svi demonstranti koji su tražili najteže kazne za optužene za neuspeli puč već su otišli, a kamioni natovareni cementom počinju da ulaze u dvorište zatvora Sincan ispred koga stoji tabla sa natpisom "Izgradnja zatvora". Ministarstvo pravde je objavilo da se gradi 175 zatvora. Turskoj nedostaje prostor za zatvorenike, piše hamburški "Cajt", opisujući atmosferu u Turskoj godinu dana nakon neuspelog puča od 15. i 16. jula 2016.

Prvog avgusta pred Četvrti krivični sud u Ankari doveden je 461 optuženi (od 486 okrivljenih, osamnaestorica se brane sa slobode, a sedmorica su u bekstvu). Optužnica od oko 650 stranica tereti ih za pokušaj svrgavanja vlasti u Turskoj, bombardovanje parlamenta, komande Specijalnih snaga, satelitskog centra TURK-SAT, policijskog štaba u Ankari itd. Masa

pred sudom je skandirajući tražila drastične kazne za njih, a tužilac je tražio doživotne robije za 330 optuženika.

Kako piše turski list "Hurijet", među optuženim generalima prvi je komandant vazduhoplovnih snaga Akin Ozturk, čiji je rođak navodno povezan s Gulenom, mada je Ozturk bio simpatizer jedne desne ultranacionalističke političke grupe koja važi za smrtnog Gulenovog neprijatelja.

Među optuženima su 38 starijih oficira, general-majori, general-pukovnici, admirali, 26 pukovnika, 37 majora, 21 kapetan. Na dokazivanje da je 45 optuženih pripadalo "Savetu za mir u kući" (*Yurtta sulh*, što je slogan koji je nekada koristio Atatürk), odnosno takozvane Fetulističkoj terorističkoj organizaciji FETO, potrošeno je čak pet šestina (550 stranica) optužnice. Glavni optuženi je, očigledno, sam Fetulah Gulen, imam koji živi u azilu

na imanju od 10 hektara u malom mestu Sejlzburg blizu Njujorka.

Optužnica sa Gulenom naročito povezuje Adila Oksiza, koga turski mediji nazivaju Fetulahovim "vojnim imamom", a za koga tužioci snimcima sa sigurnosnih kamera dokazuju da je otputovao u Njujork 11. jula 2016. i vratio se 13. jula, dva dana pre puča, i nastoje da dokažu da je u Americi primio naredbu od Gulena da pokrene puč.

Nemački "Cajt" konstatuje da FBI nije našao dokaze za to, pa citira nekog člana britanskog Komiteta za inostrane poslove Donjeg doma koji veruje da je vođstvo puča činila alijansa najmanje tri grupe koje su imale različite razloge da podrže promenu režima: veoma pobožne Gulenove pristalice, strogo sekularni ataturkovski pripadnici vojske i grupa oportunističke koja je nastojala da sačuva svoje pozicije. Nedeljnik "Špigel" piše da nemačka

ORU

Da bi učvrstio vlast, Redžep Tajip Erdogan iskoristio je neuspeli vojni puč kao povod za obračun sa gulenistima, kemalistima i ostalim nelojalnim elementima i pospešio zaduživanje i potrošnju

obaveštajna služba nema indicija da je iza puča stajao Gulenov pokret Hizmet.

Oksiz, koji je tvrdio da se slučajno našao s pučistima u bazi Akniči te kritične noći, uhapšen je neposredno posle puča, navodno dok je bežao preko žitnog polja, ali ga je sud pustio na uslovnu slobodu, pa je brzo nestao neznano kuda.

TOK PUČA

Šta se zapravo dešavalo tokom neuspelog puča, koji je za dvanaest sati odneo oko 300 života? Hambuški "Čajt", oslanjajući se na istraživanja i na optužnicu, početak priče vraća daleko pre onog trenutka kada su u petak 15. avgusta 2016. u 9.45 uveče helikopteri počeli da kruže nad Istanbulom, a tenkovi blokirali most na Bosforu.

Ranije su, obojica u opoziciji prema pučevima održavanom sekularizmu Kemala Atatürk, bili bliski Redžep Tajip Erdogan, koji je u mladosti prodavao susam na obali Crnog mora i sanjao da postane fudbaler, a posle, vođen instinktima, postao jak i nasilan, i Fetulah Gulen, sin seskoga hodže iz Anadolije, koji je razvio pokret Hizmet (Služba).

Gulen je 2002. pomagao tada novu Erdoganovu partiju Pravde i razvoja, što je Erdogan platio postavljanjem Gulenovih ljudi u vladine institucije i u parlament.

Posle izbora 2011. njihov savez je počeo da se urušava, naročito nakon što su Gulenove pristalice omogućile da procure detalji o Erdoganovim tajnim pregovorima sa zabranjenom Kurdistanskom radničkom partijom, kako bi ti pregovori bili onemogućeni.

Režimski turski listovi sada taj pokret sa autoritarnom strukturom i nizom usamljenih pojedinaca opisuju kao sektu koja ima nekoliko stotina škola širom sveta, medije, među kojima je sada zabranjeni Zaman, Asja banku i nekoliko osiguravajućih kompanija.

Kada je Erdogan kao utuk na utuk najavio da namerava da 2013. zatvori Gulenove škole, javni tužilac gulenista je pokrenuo korupcionu istragu sumnjičeći nekoliko Erdoganovih ministara, pa čak

i protiv Erdoganovog sina Bilala, da su primali milione dolara da bi dozvolili da nafta, prirodni gas i novac iz Teherana, uprkos međunarodnim sankcijama, budu krijumčareni preko Turske.

U avgustu 2016. kulminacija sukoba Erdoganova s gulenistima i ostalima približavala se vrhuncu. Pet dana pre puča Erdoganov šef izborne kampanje Erol Olçak je poslao seriju od jedanaest tvitova u kojima je poručivano: "Ovog leta je sezona čišćenja..." Nedeljama su se pronosile glasilne o tome da se u Vrhovnom vojnom savetu sprema čistka 800 do 1000 oficira kemalista, gulenista i – nelojalnih biciklista.

NEOBIČNA PAUZA

Kako se tvrdi u optužnici, planeri puča su se poslednji put sastali 10. jula 2016. u trospratnoj beloj vili u senovitom Ahmet Taner Kışlalı Mahalesi 2880 sokaku (ulici) koju je u jugoistočnom delu Ankare za njih rentirao biznismen Serkan Ajdin u novembru 2015. Procenivši da nemaju mnogo vremena da spreče čistku, odlučili su da puč počne za pet dana, u noći između 15. i 16. jula u 3 sata ujutru.

U rano jutro 15. jula u Logističkoj komandi u istočnoj Ankari vođe puča su navodno vazduhoplovnom majoru Osmanu Karači naložili da bude pripravan da sa svojim helikopterom obavi jednu specijalnu misiju. On je odlučio da se ne drži plana, već je tog dana u 1.55 po podne izašao iz baze, seo u taksi i uputio se u štab obaveštajne službe MIT, gde je oko 2.30 po podne ispričao da su pripremljena tri helikoptera, da bi iz sopstvene kuće bio kidnapovan šef obaveštajne službe Hakan Fidan, te da je to verovatno deo šire operacije.

Prema nekim svedocima, oko 4.30 po podne Fidan o tome telefonom obavestava zamenika načelnika generalštaba Jašara Gulera, u 5.30 zamenik šefa MIT dolazi u generalštab da lično informiše šta je čuo, što je oko šest po podne učinio i sam Fidan na kriznom sastanku, na kome su bili predstavnici vojne komande, obaveštajne službe i vojne policije.

Nešto pre 7.30 te večeri jedan pukovnik među pučistima je shvatio da Fidan

organizuje neki sastanak u generalštabu i pučisti su odlučili da umesto u tri sata narednog jutra krenu u 8.30 te večeri.

U 9.20 uveče tenkovi su krenuli. Zauzele su generalštab, ali komandanta Akara nisu uspeli da ubede da se pridruži puču, već su ga helikopterom prebacili na vojni aerodrom Akıncı severoistočno od Ankare.

Te večeri, na venčanju ćerke visokog oficira vazduhoplovnih snaga u klubu *Moda Deniz Kulubu* u Istanbulu bila je okupljena gotovo cela vazduhoplovna komanda, osim jednog generala. Iz jednog helikoptera su izleteli naoružani vojnici i vazduhoplovne generale, koji su se veselili, poobarali na pod i vezali.

Oko ponoći pučisti su blokirali most na Bosforu, zauzeli Berzu u Istanbulu, Aerodrom "Ataturk", gradsku kuću u Istanbulu, tenkovima blokirali barake antiterorističke policijske jedinice i zauzeli jednu televizijsku stanicu nateravši novinarku da neprekidno čita saopštenje o puču.

Fidan je navodno pokušavao da o puču obavesti predsednika Tajipa Erdogana, koji je od 11. jula s porodicom bio na odmoru u Marmarisu, u tim trenucima samo njegovoj porodici dostupnom privatnom hotelu *Grand Yazıcı Club Turban*, smeštenom među kedrovima i borovima na samoj mediteranskoj obali. Dopro je, navodno, samo do Erdoganovog šefa obezbeđenja. I Rusi, koji su nešto bili saznali o puču, navodno su nekoga u Ankari o tome obavestili, a kada su o tome tokom posete Rusiji pitali Erdogana, on je odgovorio da ne zna ko je koga obavestavao, a da je njega o puču te večeri obavestio zet.

"Čajt" postavlja pitanje da li je moguće da Erdogan nije mogao da uspostavi vezu sa Fidanom, svojim čovekom od poverenja, a i zašto od 2.30, kad su stigla prva upozorenja, do 9.30 po podne nije bilo nikakve akcije protiv pučista.

List pominje nekoliko mogućih odgovora: akteri su bili profesionalno nekompetentni; potcenili su akciju i kapacitet pučista; pogrešno su zaključivali: "Pustimo ih da to urade. Tako ćemo otkriti guleniste i sve ih pohvatati u akciji."

Između dve vatre

Berlin umereno kritikuje Tursku iz straha da Erdogan naпусти oko tri miliona izbeglica na Evropu

Za "Vreme" iz Bona

Tip koji voli da se slika sa cigaretom je nemački novinar Deniz Judžel (na slici), bez dlake na jeziku, čovek koji je Erdoganovu Tursku prozvao "Tajipistanom". Nije nas malo bilo tužnih kad je iz borbenog levičarskog "Tagescajtunga" prešao u bogati konzervativni "Velt" da bude dopisnik iz Istanbula.

To što je i iz "Tajipistana" nastavio da piše bez pardona koštalo ga je slobode. U sedmici u kojoj izlazi ovaj broj "Vremena", Judžel navršava pola godine u samici strogog zatvora Silivri, šezdesetak kilometara od metropole na Bosforu. Tamo je ispraćen optužbom da je podržavao terorizam i podrivao državu, a "dokazi" su tekstovi u kojima je kritikovao režim zbog čistki i rata protiv kurdske stanovništva na jugoistoku zemlje. Optužnice nema – u Turskoj se osumnjičeni za terorizam mogu držati pet godina u "istražnom pritvoru" bez optužnice.

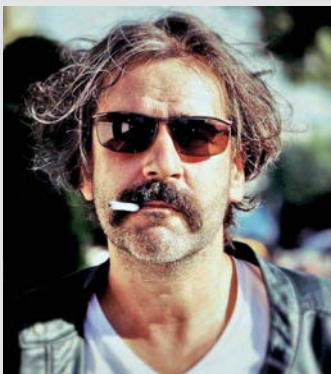
U zatvoru se venčao sa rediteljkom Dilek Majaturk, koja ga posećuje jednom sedmično, kaže da ga ne tuku, da se raduje pismima koja dospeju do njega, da je inače u dobrom stanju, čita novine i knjige.

KLONITE SE TURSKE

Judžel je u Nemačkoj postao ikonično lice, ali u zatvorima sedi još osam nemačkih državljana, a četrnaest drugih je hapšeno pa pušteno. Šef nemačke tajne službe BND Bruno Kal otvoreno je u martu za nedeljnik "Spiegel" rekao da ne veruje u teoriju po kojoj je puč organizovao pokret proповедника Fetulaha Gulena, da su čistke već bile spremne, te da je puč bio samo dobrodošao povod.

Na hapšenje aktiviste za ljudska prava Petera Štojdnera prošlog meseca – pod sličnim suludim optužbama – Berlin nije očutao. Šef diplomatije Zigmar Gabrijel upozorio je Nemce da u Tursku putuju na sopstvenu odgovornost, što je protumačeno kao udarac na najvažniju branšu turske ekonomije – turizam. I pre toga je drastično opao broj nemačkih turista, nekada najbrojnijih gostiju na turskoj mediteranskoj obali. Čak 82 odsto Nemačka je reklo da više neće tamo nakon aprilskog referenduma na kojem je, prema evropskom viđenju, Erdogan krunisan za sultana.

Delimično se turizam oporavio s povratkom Rusa – Erdogan i Putin su izgledili odnose nakon što su turski lovci oborili ruski Suhoj u pograničnom pojasu sa Sirijom krajem 2015. Tako je ovog juna broj ruskih turista porastao na 3,49 miliona (43 odsto više nego prošle godine), svaki peti je Rus,

ali tek svaki deseti Nemač. Na definitivni bilans leta treba još čekati, ali su nemačke novine pune kuknjave hotelijera prinuđenih da privlače goste *last minute* ponudama u kojima se kapaciteti izdaju budzašto.

STRAH OD IZBEGLICA

Osim toga, Nemačka je povukla državne garancije za investitore i izvoznike u Tursku. Berlin je takođe u Briselu počeo da lobira za zamrzavanje pregovora sa

Ankarom o pristupanju EU. Skoro 4,5 milijardi evra pretpristupne pomoći predviđeno je sedmogodišnjim budžetom koji ističe 2020. godine. I ta sredstva bi mogla da budu uskraćena.

Tako je napravljen prvi korak u tamnom vilajetu. S jedne strane, građani traže oštrije držanje prema Turskoj, a nemačke partije obično bolje čuju građane kada se približe izbori – za Bundestag se glasa 24. septembra. Doduše, oštriji odnos prema Ankari zahtevaju i tzv. evropske vrednosti koje obično stoje o mačkovom repu.

Sa druge strane, Erdoganov režim je poslednja (azijska) linija odbrane od talasa migranata koji se već valjao preko Balkana. Smatra se da u Turskoj čeka više od tri miliona sirijskih i drugih izbeglica, a migracija, integracija i izazovi u vezi sa njom jesu za nemačke birače ubedljivo najvažnija tema. Dil sa Erdoganom – zaustaviti izbeglice u zame-nu za evropske milijarde i, možda, ukidanje viza – nekim čudom još drži.

U Nemačkoj živi oko tri miliona ljudi sa turskim korenima, od kojih oni sa turskim pasošem glasaju za Erdogana u većem procentu nego stanovnici u matici. Svako zatezanje na liniji Berlin–Ankara tako je i kopanje jaza posred nemačkog društva, što Erdogan vešto koristi. Rado je držao govore po nemačkim stadionima, slao Galatasaraj i Fenerbahče da međusobno igraju u Minhengladbahu, a kada su mu zabranili političke govorancije u Nemačkoj, nazvao je vladu Angele Merkel nacistima i sličnim pogrđnim imenima.

U toj igri između dve vatre Berlin pazi da ne najedi previše "NATO partnera", ali i da ne izgleda preslabo pred sopstvenim građanima. Sporednih frontova za odmeravanje snaga ima dovoljno. Tako je Bundesver napustio bazu Indžirlik odakle je leteo na Siriju jer Erdoganova vlada nije dozvoljavala posete nemačkim poslanicima. Berlin je uzvratio odobravanjem azila nekolicini turskih oficira optuženim da su učestvovali u puču. Jedino isporuka oružja iz Nemačke u Tursku još ide kao po loju – u taj biznis se retko dira.

NEMANJA RUJEVIĆ

U Marmarisu, Erdogan je u tim trenucima navodno pitao svog prijatelja, vlasnika hotela, gde može da se stigne brodom, a ovaj je rekao da može da ga prebaci na jedno grčko ostrvo u blizini. "Zašto bih išao na grčko ostrvo? Pitam te kako da stignem u Istanbul?", rekao je navodno Erdogan.

Helikopter koji je kružio iznad hotela prebacio je Erdogana i njegovu familiju u obližnji Dalaman, odakle je u 1.43 posle ponoći Erdogan poleteo za Istanbul avionom koji je bio prijavljen kao redovan putnički let THY-8456. Kada su pučističke specijalne snage iz Izmiru upale u hotel u Marmarisu, Erdogan je već bio poleteo ka Istanbulu.

Pre nego što je Erdoganov avion sleteo, dugo je kružio nad Mramornim morem, da bi u 3.02 konačno bio usmeren ka istanbulskom aerodromu, nad kojim su kontrolu uspostavile lojalističke snage.

Na ulicama Istanbula i na bosforskom mostu, koji sada nosi naziv Most žrtava 15. jula, grupa Erdoganovih pristalica se sukobila s vojnicima kojima su oficiri izdavali naređenja da bez kolebanja pucaju u masu koja je izašla na ulice posle poziva koji je uputio Erdogan preko TV CNN Turk preko mobilnog telefona. Vojnici nisu bili voljni da pružaju otpor i policija je počela da ih hapsi, a bar dva vojnika su ostala na ulici pretučena do smrti.

Između sedam i deset ujutru 16. jula, pučistički major Čelebioglu je preko WhatsAppa slao cirkularne poruke: "Učinite što je neophodno da ostanete živi..." Na dopunska pitanja je odgovorio: "Pređajte se ili bežite!"

8651 PUČISTA I 50.000 ZATVORENIKA

Prema podacima turske vojske, u provalom puču su učestvovali 8651 pripadnik armije i 1200 kadeta, a angažovano je 35 aviona, 37 helikoptera, 74 tenka i tri ratna broda.

Predsednik Erdogan, koji je rekao da je taj pokušaj puča zapravo "dar od boga", iskoristio je mogućnost da zbog puča proglasi vanredno stanje i uhapsi na hiljade protivnika, pre svega pristalice Fetulaha, starog neprijatelja i nekadašnjeg saveznika, a i ostale.

Erdoganu veran Hakan Fidan, moćni šef turske obaveštajne službe sa 6000 zaposlenih, navodno je pravio dugoročnu

**ODLAZAK
NA SUĐENJE:**
Komandant
vazduhoplovstva
Akin Ozturk i
drugi osumnjičeni

Foto: AP Photo

kolekciju podataka o Erdoganovim političkim oponentima koja će nakon puča postati baza za čistke, piše "Čajt", pozivajući se na obaveštajnu agenciju NATO zemlje koju ne identifikuje.

Kaznene mere su obuhvatile ne samo vojsku, već i škole i kompanije: istraga je pokrenuta protiv 150.000 ljudi, više od 50.000 ljudi je zatvoreno. Oko 130.000 civilnih službenika je izgubilo posao. Zapadni mediji, nevladine organizacije, parlamentarci i vlade nepodeljeno ocenjuju da čistka koja prati puč pretvara Tursku u autokratsku državu u kojoj su suspendovana fundamentalna prava.

NVO Krizna grupa ukazuje na ilustraciju antizavereničke paranoje koja vlada u Turskoj: više lica uhapšeno je zato što je dozvoljeno da jedan zatvorenik koga su izvodili pred sud nosi majicu s natpisom HERO. To je rastumačeno kao skraćena rečenica *Hoca Efendi Razi Olsun* (Neka te Učitelj blagoslovi...).

Mehmet Altan (64), autor četrdesetak knjiga, optužen je da je pučistima slao "sublimirane poruke" (čiji sadržaj deluje a da ga primalac ne registruje na svesnom nivou, kao na primer 25. frejm u nekim reklamnim video-porukama).

"Njujorker" piše da su u Turskoj među uhapšenima 163 novinara i pisca, da su vlasti u Turskoj, koja je prema Indeksu Reportera bez granica po slobodi medija na 155. mestu među 180 nacija, zatvorile 79 listova, magazina, radio-stanica i TV kanala.

Jednog sparnog letnjeg dana prošle godine policija je uhapsila i književnicu Asli Erdogan (nije u srodstvu sa Redžepom Tajipom Erdoganom). Među 35.000 knjiga zaplenila je šest njenih knjiga o istoriji Kurda, koje su tužioci predstavili kao dokaz njene navodne veze sa zabranjenom Kurdistanskom radničkom partijom. U

dokaze su uvršteni i članci koje je pisala za dnevni list "Ozgur Gundem" (koji su turske vlasti zabranile, pa se pojavio pod drugim imenom).

MERE EKONOMSKOG OŽIVLJAVANJA

Među optuženima su i biznismen Kemal Batmaz, biznismen Hači Bojđak, vlasnik kompanija koje konkurišu firmi Ikea, čija je imovina zaplenjena, a firme stavljene pod kontrolu, Hakan Čiček, vlasnik koledža...

Nemački nedeljnik "Špigel" je ovog proleća pisao da zbog političke nesigurnosti investitori izbegavaju Tursku, čija privreda zbog toga teško trpi, da turska lira rapidno gubi vrednost i da je pala na istorijski nizak nivo u odnosu na dolar.

Nekadašnji "anadolijski tigar" čiji je BDP sa stopom od 8 odsto rasta konkurisao Kini u 2016. je zapadao u krizu, međutim u prvoj četvrtini 2017. zabeležen je ponovni rast turskog BDP-a od 5 odsto.

Uzroci tog rasta se vide u tome što je devalvacija lire turski izvoz učinila jeftinijom, a turska vlada je radi oživljavanja ekonomije podsticala javnu potrošnju i ohrabivala zaduživanja oko 300.000 malih i srednjih preduzeća uz pomoć vladinog kreditnog garantnog fonda koji postoji od 1991, a koji je prošlog novembra uvećan na 53 milijarde dolara.

Ocenjujući da Erdogan te mere preduzima isključivo da bi učvrstio vlast, agencija Blumberg odobravajući citira direktora poljoprivredne kompanije Sezoon Pirinc Mehmeta Erdogana (ni on nije u srodstvu sa Tajipom Erdoganom), koji kaže da to povećanje zaduživanja nije održivo. "Možda nije, ali ne treba očekivati da će Erdogan pritisnuti kočnice", zaključuje Blumberg.

MILAN MILOŠEVIĆ

Nuklearni tvitovi

NADMETANJE U PRETNJAMA:
Kim Džong Un i Donald Tramp;
Severna Koreja testira rakete

Fotografije: AP Photo

Još jedna eskalacija sukoba između Vašingtona i Pjongjanga završila se verbalnim ratom. Povod za pravi rat je, međutim, ostao, baš kao i strah od upotrebe nuklearnog oružja, pre svega zbog neuračunljivosti Donalda Trampa, sa kojim svet ne zna na čemu je i za šta je sve sposoban

Svet je zastao. Čovečanstvo je prikovano za radio i televiziju. Treći svet-ski rat izgleda neizbežan. Nuklearni, atomski, poslednji. Nemoguće se čini mogućim, nezamislivo postaje zamislivo, apokalipsa, sudnji dan, uništenje planete zemlje. Ljudi sanjaju atomske pečurke, noćna mora ne prestaje ni kada se probude. Sa svakim satom sve je izglednije da će ludilo nadvladati razum. Ponovo

Hirošima i Nagasaki. Samo ovoga puta u Vašingtonu, Londonu, Rimu, Moskvi, Pragu, Bukureštu... Kubanska kriza je sveprisutna. Vrhunac dostiže 24. oktobra 1962. godine u 10 časova pre podne po vašingtonskom vremenu, u centralnoj Evropi je 16 časova. Predsednik Sjedinjenih Američkih Država Džon F. Kenedi naredio je pomorsku blokadu Kube. Sovjetska ratna mornarica sa sve atomskim

podmornicama ide pravo na američke brodove. Nuklearne rakete u nuklearnim bazama širom sveta su spremne za lansiranje. U poslednjem trenutku generalni sekretar Komunističke partije Sovjetskog Saveza i premijer SSSR Nikita Hruščov izdaje naređenje da se sovjetski ratni brodovi zaustave. Kenedi dobija partiju pokera u kojoj je ulog bio svet. SSSR odustaje od nuklearnih baza

na Kubi i povlači već postavljene rakete srednjeg dometa, SAD pristaju da povuku rakete tipa Jupiter iz Turske, što se tek kasnije saznaje. Svet je nekoliko nedelja bio na ivici nuklearnog rata.

ČIJI JE VEĆI

Donald Tramp je tada imao šesnaest godina. Mora da mu je imponovao Džon F. Kenedi koji je naterao SSSR da poklekne i da povuče svoje trupe i nuklearno oružje sa Kube, kao u onoj igri američkih tinejdžera popularnoj šezdesetih godina u kojoj se punom brzinom u automobilima zaleću jedni na druge, u kojoj gubi onaj koji prvi skrene, ispada kukavica, *chicken*.

Danas je Tramp vrhovni komandant SAD, drži prst na nuklearnom arsenalu, preti vodi Severne Koreje Kim Džong Unu "ognjem i besom, kakav svet još video nije", ako ne obustavi svoj nuklearni program. Tramp je tako prekinuo dobar običaj američkih predsednika od Kubanske krize do Baraka Obame da ne mašu i ne prete nuklearnim arsenalom kao ulični nasilnici.

"Vojno rešenje je gotovo", oružje je "spremno za upotrebu", *locked and loaded*, ako bi Severna Koreja kojim slučajem pokušala nešto glupo, izjavio je prošle nedelje Tramp i izrazio nadu da će Kim Džong Un izabrati drugačiji put. Usledio je hvalospev o snazi američkog nuklearnog oružja, pa izjava da bi Severna Koreja trebalo da bude "veoma, veoma, nervozna", Tramp neće ispasti *chicken, no way*.

Kim Džong Un je uzvratilo da je njegova vojska u stanju borbene gotovosti i spremna da uzvрати udarac. Severna Koreja je prethodno obelodanila da će sredinom avgusta biti spreman operativan plan da se ispale četiri rakete srednjeg dometa preko Japana na ostrvo Guam koje je udaljeno oko 2000 kilometara istočno od Filipina i na kome se nalaze američke vojne baze sa oko 6000 vojnika, u čemu Pjongjang vidi pretnju. Guam je i omiljena turistička destinacija za Južnokorejce i Japance.

"SAD osećaju omču oko vrata" pa zato prave ratnohušakačku buku, rekao je Kim, bolje bi im bilo da hladne glave odmere "šta mogu da dobiju, a šta da izgube". Zahtevaao je i obustavu "arogantnih provokacija" i "jednostranih zahteva".

BEZ UZBUĐENJA

Naravno da Kubanska kriza ne može da se poredi sa krizom do koje su neumerenom, ratobornom retorikom dovela dva neuračunljiva šefa države, Tramp i Kim. Prvo, čak se pouzdano ne zna da li je Severna Koreja uspela da razvije rakete srednjeg ili dugog dometa koje bi uspešno mogle da ponesu nuklearne bojeve glave, ukoliko ih zaista imaju, a i da jeste, bilo bi ih tek nekoliko, a čak i da hoće da ih lansira, američki sateliti bi to registrovali pre nego što bi poletele, bilo bi dovoljno vremena da se presretnu i unište pre nego što dođu do bilo kakvog cilja; drugo, SAD bi mogle da zbrišu Severnu Koreju sa lica zemlje za nekoliko minuta bez ikakvih posledica po zapadnu hemisferu, pri čemu bi doduše Južna Koreja bila kolateralna šteta. Cinici skloni crnom humoru bi rekli: taman da se u konflikt umešani SAD, Japan i Kina ratosiljaju konkurencije, da se zbrišu Kia, Hjundai i Samsung, mnogo su se razmahali, te garancija od sedam godina na sva moguća vozila, te najbolji televizori i mobilni telefoni na svetu, te najveći porast prodaje.

Za razliku od Kubanske krize, čovečanstvo se preterano ne uzbuđuje zbog severnokorejske krize. Početkom šezdesetih nuklearno oružje je bilo još nešto sasvim novo, užasavajuće, hladni rat je bio na vrhuncu, slike iz Hirošime i Nagasakija još žive, Svetski rat nije bio nezamisliv, tek što se bio završio. U međuvremenu su generacije odrasle sa svešču o postojanju oružja za masovno uništenje, a svetski ratovi su tek neki tragično sumanutu događaji iz predinternetske istorije. Na Trampovo zveckanje nuklearnim oružjem gleda se kao na najnoviji rijaliti šou: uključite i sutra u isto vreme svoje televizore, da vidite da li će nešto da gori kao Hirošima.

Pa ipak, blagu jezu izaziva što u Ovalnoj sobi caruje čovek sa kojim svet prosto ne zna na čemu je. Šta ako nešto krene naopako? Da li je Tramp u stanju da naredi "preventivno bombardovanje" Severne Koreje konvencionalnim oružjem, jer neće njemu tamo neki Kim Džong Un da prkosi? Da li je u stanju da naredi upotrebu neke nuklearne rakete manje razorne moći, ako neka severnokorejska raketa na kraju zaista poleti ka nekoj živoj meti? Da li Trampa ima ko da obuzda? Šta će

biti ako "lider slobodnog sveta" napravi presedan i pritisne nuklearni oroz? Kako bi reagovali Kina i Rusija?

STIŠAVANJE STRASTI

Nakon što se Tramp sit istvitovao na račun Severne Koreje, ministar odbrane SAD Džejs Matis i ministar spoljnih poslova Reks Tilerson su objasnili u autorskom prilogu u "Volstrit džurnalu" da SAD "nemaju interes" niti da obore Kim Džong Una, niti da "ubrzavaju ujedinjenje Koreje", te da ne traže izgovor da stacioniraju trupe severno od demilitarizovane zone koja razdvaja Južnu i Severnu Koreju. Objasnili su i da ne izjednačavaju "napaćeni severnokorejski narod" sa neprijateljskim režimom u Pjongjangu.

I Kim Džong Un je spustio loptu. Rekao je da su SAD prve počele da svoj nuklearni arsenal primiču Severnoj Koreji, te da bi sada trebalo da povuku prave poteze, smire atmosferu na Korejskom poluostrvu ako hoće da spreče opasan sukob. Severnokorejska armija ipak ostaje do daljnjeg u stanju borbene gotovosti.

Dok su se Tramp i Kim nadvikivali pre svega zarad sopstvene publike, Evropska unija, Rusija i Kina su pozivale na "diplomatsko" rešenje i smirivanje ratne retorike. Tu i tamo se postavljalo pitanje: gde je granica verbalnog i pravog rata i da li će neko i pod kojim uslovima da je pređe? Savet bezbednosti UN je još ranije osudio "ilegalno" testiranje nuklearnog oružja i zapretio Pjongjangu novim sankcijama, na šta se severnokorejsko rukovodstvo nije obaziralo.

Pjongjang i Vašington još jednom su ispucali arsenal verbalne municije bez upotrebe bojevih glava. Situacija se smiruje, ali samo do prve sledeće prilike. Kim Džong Un će svakako davati nove povode vrhovnom komandantu SAD Donaldu Trampu da se možda, ipak, oprobu u jednom sasvim novom, njegovom ličnom ratu.

Trenutno mu pažnju preokupiraju neonacistički i rasistički ispadi u Šarlotvilu i širom SAD. Oklevajući da odmah nedvosmisleno osudi desničarske pokrete, čiji su članovi masovno glasali za njega, Tramp je ponovo navukao na sebe bes "levih, liberalnih" medija. Za njegove pretnje Severnoj Koreji, ma koliko nemušte bile, imali su mnogo više razumevanja. ¶

ANDREJ IVANJIC

Peking Boga ne moli

Od početka godine američki bojni brodovi učestalo patroliraju Južnokineskim morem demonstrirajući "slobodu navigacije" u međunarodnim vodama. Razarači i krstarice odrede kurs kroz ostrvska područja koja su decenijama tema graničnih sporova okolnih zemalja zbog stava Kine da gigantski deo Južnokineskog mora sve sa ostrvima čine njene teritorijalne vode

Amerika je opet ozbiljno narušila mir i stabilnost i pod izgovorom slobode plovidbe još jednom poslala vojni brod u kineske teritorijalne vode bez dozvole Pekinga", saopšteno je više puta iz kineskog Ministarstva odbrane.

Operacije kojima SAD dokazuju slobodu plovidbe imaju za cilj da ospore samoproglašeni suverenitet Kine nad spornim ostrvima, a prilike se dodatno komplikuju otkad Kinezi samouvereno nasipaju koralne grebene i grade veštačka ostrva sa vojnim bazama i aerodromima.

SVOJATANJE MORA

Iako se to more na kineskom jeziku već tri milenijuma zove Nan Hai, tj.

(naše "Južno more", politički značaj ima i činjenica da mu je u Vijetnamu ime Bieng Dong, tj. "Istočno more", da ga od 2012. u Manili označavaju kao "Zapadnofilipinsko more", a da je Indonezija nedavno preimenovala ove vode u "Severnonatunsko more", po nazivu svog arhipelaga Natuna.

Malezija, Brunej, Singapur i Tajvan, čije obale takođe zapljuskuju talasi za koje Peking – izazivajući neskrivani bes u susedstvu – naglašava da su "neupitno kineski", još ne menjaju glavni toponim, ali sa zabrinutošću prate postupke Kine.

Sadašnje široko prihvaćeno ime Južnokineskom moru dali su portugalski moreplovci u XVI veku, potom su ga usvojili kartografi Velike Britanije (koja je Kini

prodavala opijum, a ne obrnuto), pa su onda mape i atlasli taj naziv ustalili skoro u celom svetu.

To more je, inače, po definiciji Međunarodne hidrografske organizacije, velika akvatorija od 3,5 miliona kvadratnih kilometara, deo Tihog okeana uz obale Azije, preciznije – to je more na jugu od Kine, na istoku Vijetnama, zapadno od Filipina, istočno od Malajskog poluostrva i Sumatre i severno od indonežanskog arhipelaga Natuna.

Onog ko poznaje Kineze ipak ne čudi njihov aksiom da je Južnokinesko more oduvek bilo, pa i sada jeste, samo kinesko i da su još u vreme careva iz dinastije Zapadni Čou (XI–VII vek p.n.e.), varvarska plemena sa teritorija koje su sada

POKAZIVANJE MIŠIĆA:
Kineski nosač aviona i mapa
turbulentnog regiona
Foto: Sinhua

susedne države, plaćala danak za pravo na plovidbu i ribolov.

Na takvu otvorenu posesivnost najenergичnije su reagovali Vijetnam i Filipini (gde je Rodrigo Duterte, predsednik od lane, unekoliko ublažio ton). Uzvrćali su demaršima i kritikama, iniciranjem arbitraža i uličnih protesta kada su paljene kineske fabrike i na smrt prebijani zatečeni Kinezi, ali i vojnim akcijama u kojima je padala krv i tonuli brodovi.

PROTEST ZBOG BIOSKOPA

U Južnokineskom moru postoji više od 250 malih ostrva, atola, koralnih grebena, peščanih sprudova, plicaka, hridi i stena na kojima nema domorodačkog stanovništva i veoma su retki izvori pitke vode. Ne zna se tačno čija su. Ta mala kopna često su ispod vode kad je plima, a neka su i stalno potopljena. Iako su sva zajedno, pre kineskih građevinskih intervencija, imala su površinu manju od 15 kvadratnih kilometara, kormilari i političari ih dele u čak pet grupa, a oko njih se spori čak šest okolnih država.

Neobaveznost u Konvenciji UN o pravu mora

Ekskluzivni ekonomski pojas (EEZ) predstavlja morsko područje na 200 nautičkih milja od obale u kome dotična država ima posebna prava za istraživanje i korišćenje resursa iz mora, uključujući naravno ribolov, ali i energiju sa dna, iz vode i od vetra. Po pravilu, EEZ se nastavlja na teritorijalne vode (12 milja od obale) nad kojima država ima pun suverenitet, dok EEZ podrazumeva samo "suverena prava" na područje ispod mora. Pučina unutar EEZ smatra se međunarodnim vodama (otvoreno more) i slobodna je za sva strana plovila. Ali ako je širina mora manja od 400 milja, pa se pojasevi suseda preklapaju, EEZ se mora dogovorno ili arbitražom smanjiti. Nisu retki ni višegodišnji ljuti sporovi kao što je slučaj u Južnokineskom moru, a i na Jadranu između Hrvatske i Italije ili između Grčke i Turske.

Najveći je arhipelag Parasel (Sjiša na kineskom, a Hoang Sa na vijetnamskom), sa 22 ostrva i stotinak atola i grebena koji sabrani čine jedva osam kvadratnih kilometara vidljivih iznad mora. Jednako su udaljeni od Kine i Vijetnama i na polovini su puta od Vijetnama do Filipina. Tokom kineskog građanskog rata (1927–1950) ostrva je držala vojska predsednika Čang Kaj Šeka i nacionalisti partije Kuomintang koji su posle pobede komunisti pod vođstvom Mao Cedunga izbegli na Tajvan. Ali nisu prestali da potražuju "svoju zemlju".

Sadašnja Kina je Paraselska ostrva preuzela oružjem 1974. godine, proterujući odatle snage Južnog Vijetnama koji je tad uživao podršku SAD, ali je već gubio

rat u kome je Peking pomagao severno-vijetnamske komunističke borbe. Kad je Severni Vijetnam zauzeo prestonicu američkog marionetskog režima u Sajgonu i ujedinio zemlju, iz Hanoja je podnet zahtev da se arhipelag vrati pod vijetnamsku upravu. Do danas, međutim, taj zahtev nije uvažen.

I pre neki dan Vijetnam je ponovo, po ko zna koji put, zvanično protestovao, sada zbog otvaranja kineskog bioskopa na Paraselskim ostrvima gde već živi nekoliko hiljada stanovnika; taj događaj opet je uzalud nazvan povredom vijetnamskog suvereniteta i narušavanjem međunarodnog prava.

Još veću zbunjenost u Južnokineskom moru izaziva podeljenost kontro-

le na arhipelagu Spratli (kineski Nanša i vijetnamski Truong Sa), koji čini stotina ostrvaca sa ukupno dva kvadratna kilometra suve teritorije, ali na koja osim Kine kidišu još i Brunej i Malezija (naziva ju ga Kepulauan Spratli), Filipini (Kapuluhan Ng Kalajan), pa opet Vijetnam, koji je u nekoliko navrata uspostavljao vojne garnizone i postavljao "granično kameenje", ali opet i Tajvan, koji već ima bazu s vojnicima i aerodrom.

U arhipelagu Pratas (Dongša), kojim upravlja Tajvan, najveći atol dug je manje od tri kilometra, a širok oko 800 metara. Ima nešto vinograda, a ostalo čine primorsko rastinje i pesak.

Među sporna područja spadaju još i sprud Meklesfeld, koji se ni ne vidi iznad vode, i Skarboro plićaci (kineski Huangjan Dao i filipinski Kulumpol Panatag Ng), odnosno lanac grebena i stena od kojih se najviša za vreme plime uzdiže samo 1,8 metara nad morem. Sve to veoma energično svojataju Kina, Tajvan i Filipini.

PUT NAFTE

I sada se, naravno, postavlja pitanje šta je u toj sitnoj geografiji toliko politički ili ekonomski važno da se naizgled bezazleni granični problemi u Južnokineskom moru smatraju svetskim žarištem. Severna Koreja? Ne, to je druga kriza; ona je predaleko na severu. Pa onda, u čemu je problem?

Gledano iz udaljenijih država, prvi problem je činjenica da bi eventualni veći vojni sukobi ugrozili bezbednost plovidbe – u Južnokineskom moru se obavlja čak trećina celog svetskog vodenog saobraćaja u kome učestvuju trgovačka flota sa više od polovine tonaže svih brodova na planeti. Pritom, godišnja vrednost robe koja se vozi tim pravcem iznosi oko pet triliona dolara (5.000.000.000.000, ako je bilion 1.000 miliona, kao naša milijarda, tj. 109, a trilion 1.000 biliona, odnosno 1012).

Takođe, količina nafte koju iz Arapskog zaliva na putu za istočnu Aziju tankeri voze kroz moreuz Malaka u Južnokinesko more triput je veća nego što prođe kroz Suecki kanal, a čak pet puta veća od tranzita u Panamskom kanalu. Južna Koreja tom rutom dobija oko dve trećine goriva, u Japan i Tajvan preko Juž-

nokineskog mora stiže 60 odsto petroleja, a u samu Kinu oko 80 odsto potrošnje.

Pravac kojim bi se izbegavalo Južnokinesko more, odnosno ako bi tankeri sa Bliskog istoka obilazili Sumatru i Javu s južne strane i dopremali naftu kroz moreuz Lombok, pa istočno od Filipina, povećao bi Južnoj Koreji troškove za 270 miliona dolara, a Japanu za 600 miliona. Ako se računa i roba iz Australije namenjena Kini i drugim lokalnim kupcima, neka druga trasa povećala bi troškove čak za 20 milijardi dolara godišnje!

Iz perspektive same Kine i priobalnih država značaj Južnokineskog mora je ogroman i zbog izrazito bogatih energetskih rezervi. U SAD su ocenili da u morskom dnu leži oko 11 biliona barela nafte i 190 triliona kubnih stopa gasa (jedna stopa je 28,3 litra), dok u regionu veruju da petroleja može biti i 125 biliona barela, a gasa oko 500 triliona kubnih stopa tj. oko 14.500 km³. Naime, vrlo je verovatno da Južnokinesko more nadmašuje nalazišta u svim drugim zemljama osim Saudijske Arabije.

POVIŠENA NERVOZA

Eskalacija u tom očigledno važnom moru počela je još 1988, kada je pri krvavom vijetnamsko-kineskom dokazivanju oko prava vlasništva na moru poginulo više od 60 Vijetnamaca i manji broj Kineza. Potom je u proleće 2014. Kina usidrila džinovsku naftnu platformu za istraživanje morskog dna "Haijiang 981" kod Paraselskih ostrva, za koje, kako je već rečeno, Vijetnam smatra da su mu silom oteta. Uz ploveće postrojenje bilo je čak 80 bojnih brodova koje su patrolni čamci vijetnamske obalske straže neuspešno pokušali da zaustave. Prethodno se dogodio i niz incidenata u kojima je Kina niskim

SPOR OKO MORA ILI OKO ONOGA

ISPOD MORA: Eksploatacija prirodnih resursa

Foto: Reuters

preletima aviona sprečavala ribare okolnih zemalja da love u vodama koje oduvek smatraju za zajedničke.

Neizbežno, i u SAD su objavili da kineska platforma u vodama Vijetnama znači provokaciju i da je Vašington "duboko zabrinut zbog agresivnog ponašanja Kine". Peking je uzvratio da u Južnom moru jeste bilo provokativnih koraka, ali da je za to odgovorna upravo Amerika koja ohrabruje nedopustivo nasilje Vijetnama.

Iz Hanoja su ukazivali da platforma u tom području krši Konvenciju UN o pravu mora (UNCLOS), jer je lokacija hiljadama milja od obala Kine i znatno bliža zemljama koje se protive ekspanzionističkim kineskim potezima.

Međutim, budući da su Kinezi arhipelag Sjiša (Parasel) prisvojili, tvrdili su da se instalacija nalazi na samo 17 milja od tih ostrva, dok je od vijetnamskog kopna udaljena 150 milja. Peking je, pritom, vrlo oštro optuživao vladu Vijetnama da šalje ljude-žabe koji sabotiraju rad na platformi i da su naoružani vijetnamski brodovi u pokušajima da probiju kineski zaštitni kordon izazvali čak 1416 incidenata.

Hanoj je, sa svoje strane, naveo da oko platforme kruži 119 kineskih plovila, među kojima i šest bojnih brodova i četiri stalno prisutna aviona. Pokazani su i snimci kako jedan vijetnamski brod tone, dok Kinezi vodenim topovima rasteruju ribarske brodove iz zone koja po međunarodnom pravu spada u ekskluzivni ekonomski pojas Vijetnama.

Ipak, promenilo se nije ništa. Štaviše, početkom ovog avgusta Vijetnam

Uključivanje Vladimira Putina

Geopolitički sukob velikih sila u Južnokineskom moru dobio je i novu dimenziju kad je ovih dana objavljeno da će Kina i Rusija u septembru održati zajedničke vojne vežbe baš u područjima gde "voda već ključa" zbog graničnih i energetskih sporova.

Peking kaže da su manevri rutinski i da "nisu upereni ni protiv jedne treće strane", ali očigledna je poruka Vašingtonu, odakle već duže vreme kore Kinu zbog njenih "nelegalnih akcija i militarizacije spornih arhipelaga".

Amerikanci su, sa svoje strane, najavili da će Pacifička flota nastaviti da patrolira u Južnokineskom moru, a za to opravdanje vide u slobodi plovidbe i zaštititi interesa svojih saveznika, u koje se svakako ubrajaju Vijetnam i Filipini.

je, posle kineske direktne pretnje da će vojno napasti, bio prisiljen da obustavi rad platforme Blok 136/3 nakon samo tri nedelje pumpanja nafte iz mora koje vlada u Hanoju smatra svojim. Kina je kategorički tvrdila da se postrojenje nalazi u njihovom moru i posao je prekinut nakon nevoljnog pristanka ponižene i uplašene vlade u Hanoju.

LINIJSA SA DEVET CRTICA

Želje Kine za punom hegemonijom u Južnokineskom moru uočene su još tri-desetih godina prošlog veka, a pogotovo 1947, posle kapitulacije i povlačenja Japana. Tad je objavljena "Linija sa 11 crtica", geografska karta na kojoj je isprekidana linija u formi latiničnog slova U označila skoro 90 odsto površine mora kao kineske teritorijalne vode. Ekspanzionistička demarkaciona linija koja se protezala neshvatljivo daleko od obala Kine, koja je sezala do samog kopna Vijetnama u Tonkinškom zalivu, izazvala je oštre reakcije i kritike. Ali na tome je i ostalo.

Po završetku građanskog rata u Kini i nakon što je 1949. osnovana komunistička Narodna Republika Kina, iz Pekinga je saopšteno da ne priznaju mirovni ugovor s Japanom jer u njemu područje unutar "Linije sa 11 crtica" nije pridodato novoj kineskoj državi. Dokument sa isprekidanim naznakama morskih granica i bez ikakvih geografskih koordinata i detalja, nikad nije preciziran, već je samo ovlaš korigovan (na devet crtica), ali je i dalje, sve dosad, ostao političko nastojanje i javni kineski program.

Aktuelna "Linija sa devet crtica", iako se bazira samo na carskoj istoriji, a ne i na važećoj Konvenciji UNCLOS (koju je i Kina prihvatila 1996), ušla je u udžbenike i u govore kineskih funkcionera, a tvrdi se i duboko u srca i svest kineskog naroda.

Sedmog maja 2009, istog dana kada je Kina podnela tu mapu Ujedinjenim nacijama, Filipini su svetskoj organizaciji uputili notu protiv "ilegalnih zahteva"; sutradan su to zajednički uradili Vijetnam i Malezija, a sledila ih je i Indonezija. Opet se ništa nije rešilo. Četiri godine kasnije Kinezi su samo dopunili mapu sa 10. crticom, koja, doduše, nije u Južnokineskom moru, već je istočno od Tajvana da bi granice obuhvatile i tu "odbe-glu" provinciju.

U januaru 2013. Filipini su "zbog nezakonitih kineskih teritorijalnih pretenzija" pokrenuli arbitražu, a Stalni arbitražni sud u Hagu stao je u julu 2016. na stranu vlade u Manili.

Zaključeno je da nema dokaza da je Kina uvek kroz istoriju jedina imala potpunu kontrolu nad vodama i resursima celog mora i da nema osnova da traži istorijska prava u okviru "Linije devet crtica". Tribunal je i ukorio Peking da intervencijama na atolima Spratli nanosi ozbiljnu štetu životnoj sredini.

Kina je, očekivano, odbacila tu odluku iz Haga. Predsednik Sji Đinping rekao je da njihova teritorijalna suverenost u Južnokineskom moru ni na koji način nije tangirana takozvanom presudom, ali da je Kina i dalje posvećena mirnom rešavanju problema i bilateralnim pregovorima sa susedima, ali bez Amerike, tj. bez upli-tanja treće strane.

VOJNE BAZE

Prethodno, da bi ojačala osnovanost argumentacije "Linije od devet crtica", Kina je u arhipelagu Spratli preduzela obimne građevinske radove. Nasipanjem peska na koralne grebene započeto je praktično izdizanje i širenje starih ostrva i formiranje novih. Spratli je do kraja 2016. navodno povećan, kako tvrde neki izvori, za čak 13,5 hektara. Ali posebno uznemirenje izazvao je pritom zaključak da je na novim betonskim terenima moguće graditi piste i instalirati i "izvesno oružje" – antiavionske i antiraketne sisteme!

Mnogi veruju da Kinezi prave pomorsko-vazduhoplovne baze, da kopaju prilazne kanale, grade lukobrane, grudobrane, zidaju radarske tornjeve i kasarne i da dovoze vojsku s opremom za komunikaciju i nadgledanje. Iz Pekinga, međutim, naglašavaju da samo unapređuju bezbednost da pomognu svim brodovima koji plove oko arhipelaga Spratli, kao i da stvaraju bolje uslove za život i rad meteorologa, ribara i svih drugih ljudi na ostrvima.

Južnokinesko more i njegova ostrvca za Kinu predstavljaju i vredno "bezbednosno dvorište", kako u odbrambenom smislu tako isto – ako bude potrebe – i kao napadačka odskočna daska. Naime, Deng Sjaopingove uspešne reforme locirale su veliki kapital skoro isključivo duž obale i otvorile su problem "strateške plitkosti" najvažnijeg i najbogatijeg dela kineske teritorije. Veštačka ostrva, odnosno virtuelno pomeranje granice na istok, očigledno ima za cilj i stvaranje "strateške dubine"; za Kinu je nužno "istrčavanje" u Pacifik i isturanje vojne moći i eventualne linije fronta dalje od obala i velikih bogatih gradova.

Ipak, veštačka kopna koja Peking formatira i izdiže iz mora ne smatraju se pravi ostrvima; za njih ne važi Konvencija UNCLOS, niti kao takva dobijaju svoje teritorijalne vode, pa se uz vojnopolitičke tenzije množe i sporovi o tumačenjima međunarodnog prava u Južnom kineskom moru.

A konačno, da bi "čorba bila gušća", Kina i Tajvan nisu jedini koji grade na doskora pustim atolima; Vijetnam je 1975. od Filipina preoteo Juzozapadni sprud i izgradio luku, Malezija je 1983. okupirala Lastin greben i dovela inženjere, a Filipini planiraju svoj aerodrom na ostrvcetu Titu.

Sadašnje frikcije, jasno je, u stvari predstavljaju samo posledicu trajne strepnje Jugoistočne Azije od rasta kineske moći u svakom pogledu – ekonomske, političke, pa naravno i vojne. Ali, Vašingtonu, koji je uvek spreman da suzbija Kinu, zebnja od kineske politike odgovara. Jer, očigledno je i da bahato nastojanje Kine da osigura punu kontrolu resursa Južnokineskog mora, praktično politički gura zemlje regiona u zagrljaj Amerike.

RADOVAN RADOVANOVIĆ

Crveni orkestar svira za Staljina

Početkom pedesetih godina bio sam prvi put posle rata u Nemačkoj. Nije mi bilo žao do temelja razrušenih gradova, osećao sam se kao pobednik, ali nisam likovao. Upoznao sam tada mnoge nemačke pisce, između ostalog i Gintera Vajzenborna koji je bio član sovjetske špijunske organizacije u Berlinu, koju je Gestapo nazivao "Crveni orkestar". Mogao sam da upoznam i Tomasa Mana, ali sam to odbio. Ne umem danas da objasnim zašto, valjda sam se uplašio tako velikog pisca

Piše: Ivan Ivanji

Nemački producent i reditelj dokumentarnih filmova Zigfrid Resel upravo mi je poslao knjigu *Ljubav u vreme veleizdaje*, zbirku pisama koje su dramski pisac Ginter Vajzenborn i njegova supruga Džoj (Margareta, rođena Šnabel) pisali jedno drugom dok su čekali na smrtnu kaznu u nacističkim zatvorima 1943. i 1944. godine. Resel se začudio kada sam mu rekao da sam dobro poznavao Vajzenborna. On mi je pomagao kada sam 1952. i 1953. godine kao novinar beogradskog lista "Omladina" prvi put posle rata došao u Nemačku da pravim intervjue i pišem reportaže, uprkos tome što sam sedam godina ranije bio u nemačkim koncentracionim logorima.

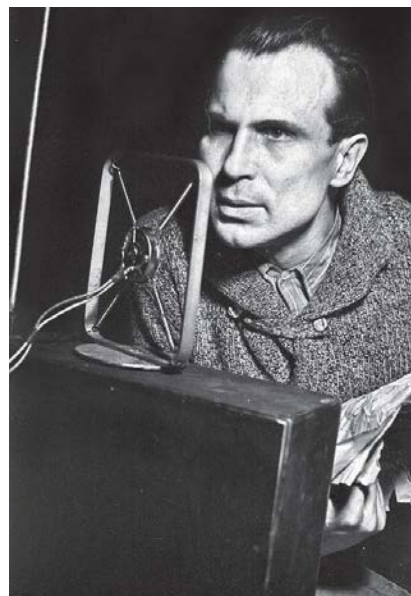
Ginter Vajzenborn je jedini član špijunske organizacije "Crvena kapela" koga je Gestapo uhapsio, nacistički sud osudio na smrt, a ostao živ najverovatnije zbog toga što se tada veoma popularna filmska glumica Kamila Horn kod Gebelsa zauzela za njega. Ona je pre Vajzenbornovog hapšenja naručila da specijalno za nju napiše dramu. Čak je uspela da dobije dozvolu da ga poseti u zatvoru. Odustajanje od pogubljenja i pretvaranje kazne u dugogodišnju robiju usledilo je i zbog toga što je u obaveštajnoj organizaciji koja je radila za SSSR, on bio tek sporedna ličnost.

Ako se na srpskom preko Gugla potraži "Crvena kapela", naići će se na čudnu dansko-severnokorejsku dramsku ekipu i jedan njihov dokumentarni film. Uporniji će naći ime Anatolija Gureviča, kontroverznog sovjetsko-nemačkog obaveštajca, koji je iz Brisela organizovao obaveštajnu mrežu u Nemačkoj, ali mimo one kojoj je pripadao Vajzenborn. Gurevič, koji je radio pod pseudonimom Kent, takođe je pao šaka Gestapou, da bi ostao živ pristao je da radi za njih, kasnije se pravdao da je to bilo "samo bajagi". Posle rata odsedeo je nekoliko godina u sovjetskom zatvoru, ali to je druga priča.

Gestapo je sve špijune koji su svoje vesti slali kucanjem na tasteru tajnih radio-stanica Morzeovom azbukom nazivala pijanistima – klaviristima. Ako ih je bilo više, orkestrom – na nemačkom *Die Kapelle*. Jednostavnosti radi, sve obaveštajne grupe nazivali su *Die rote Kapelle* – Crveni orkestar, mada mnoge od njih nisu bile međusobno povezane. Crveni, zbog toga što su radili za "crvene", za komuniste, za Staljina. Ime sovjetskoj obaveštajnoj organizaciji je zapravo dao Gestapo.

VESELI ŠPIJUNI

Grupu kojoj se priključio moj docniji prijatelj Ginter Vajzenborn, koji je krajem dvadesetih i početkom tridesetih godina

Ginter Vajzenborn
Foto: Nemačka fototeka

bio uspešan dramski pisac, vodili su ekonomista Arvid Harnak, rođen 1901. i viši činovnik u ministarstvu privrede, vazduhoplovni poručnik Haro Šulce Bojzen rođen 1909. Deda-ujak mu je bio admiral Alfred fon Tirpic, tvorac nemačke carske flote pred Prvi svetski rat. Ta mu je rodbinska veza bila od velike koristi. Šulce Bojzen, koji je završio obuku za vojnog pilota, radio je u obaveštajnom odeljenju ministarstva vazduhoplovstva. Obojica su zahvaljujući svojim poslovima imali pristup važnim informacijama.

SUČELJAVANJE SA POSLERATNOM NEMAČKOM: Keln

Foto: Jack Clemmer

SOVJETSKI ŠPIJUNI ZA VREME
NACIZMA: Marta Huzeman, Ginter
Vajzenborn i Haro Šulce-Bojzen

Foto: Bundesarchiv

Vajzenborn, koji je bio poznatiji kao ženskaroš nego kao čovek zainteresovan za politiku, postao je ljubavnik supruge Šulcea Bojzena, koja se zvala Libertas, verovatno uz znanje muža, ali se istovremeno zaljubio i u njihovu sustanarku Margaretu Šnabel, koju je iz milošte nazvao "Džoj", a kojom se i formalno oženio. Slobodan život, rekli bismo promiskuitetan, tada se smatrao antiburžujskim.

Društveni život u Nemačkoj na početku Hitlerove vladavine, pogotovu u Ber-

linu, bio je čudan i veseo. Harnak i Šulce Bojzen, obojica na relativno visokim položajima, obojica članovi nacističke partije, da bi zamaskirali svoje ubeđenja i svoj tajni rad išli su na sve moguće vesele terevenke, pravili izlete u prirodu i piknike, obožavali pozorište, ljubakali se naokolo, što je donekle zavaralo kontraobaveštajce. Mislilo se da se špijuni trude da budu neupadljivi.

Oni su mrzeli svoje poslodavce, bili razočarani u kapitalizam, verovali u budućnost koju je obećavao SSSR. Mada nisu bili članovi komunističke partije, bili su, što je i Breht govorio za sebe, "komunisti van partije". Oni su pred napad Nemačke na SSSR slali Moskvi sve više

tajnih depeša, pored ostalog i detaljno obaveštenje o koncentraciji trupa, pa čak i vreme početka napada, ali Staljin im nije poverovao, rekao je svojim da ga ne maltretiraju "glupostima koje šalju ti kurvini sinovi". On nije poverovao ni istovremenim i identičnim porukama Riharda Zorgea, možda najboljeg špijuna u toku Drugog svetskog rata, koji je obaveštenja slao iz Japana. Staljin je verovao u pakt koji je 1939. godine sklopio sa Hitlerom, napad Nemačke nazvao je kasnije "verolomnim".

Vajzenborn je dvadesetih godina bio dramaturg pozorišta *Volksbühne*, veoma uspešna bila je njegova antiratna drama *Podmornica S-4* koju su nacisti, došavši na vlast, osudili kao nepatriotsku i štampano izdanje zajedno sa mnogim drugim delima u Berlinu bacili na lomaču, ali se i on po ugledu na Harnaka i Šulcea Bojzena primirio, upisao u imperijalnu komoru književnika, počeo da piše lake društvene pozorišne komade koji su izvođeni, čak je uz Gebelsovu dozvolu postao dramaturg "Šilerovog pozorišta" u Berlinu.

Gestapo je ubrzo razotkrio celu grupu. Kao i mnogi drugi, Harnak i Šulce Bojzen su osuđeni na smrt i obešeni decembra 1942. godine, Libertas je giljotinirana dan posle njih. Vajzenborn i njegova supruga ostali su živi u zatvoru. Hitlerovski mediji nisu ništa objavili o tom uspehu svoje službe, jer nisu hteli da se za vreme rat-

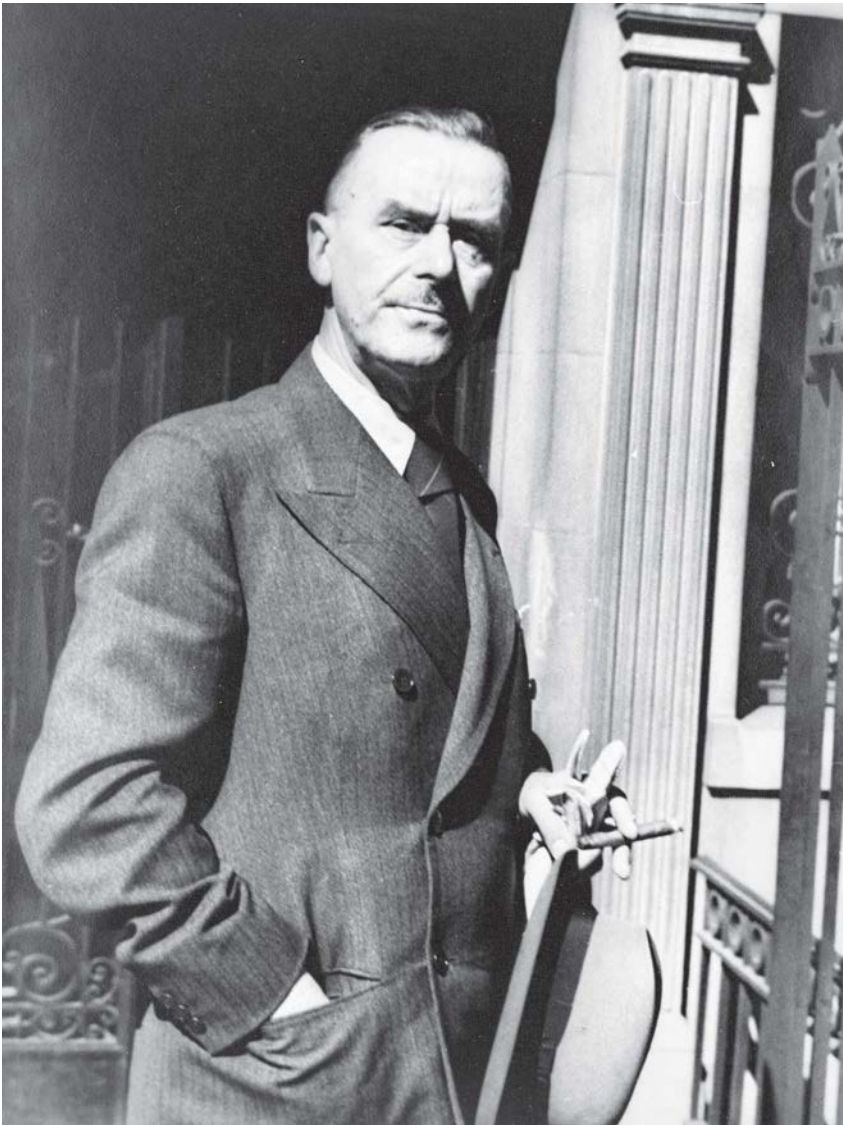

Foto: Carl Van Vechten, Library of Congress

NEMAČKI NOBELOVCI: Tomas Man i Hajnrih Bel

je nego u vagonima za stoku u kojima su nas esesovci prevozili iz logora u logor. Tako sam upoznao bombama temeljno razrušene gradove Minhen, Keln, Frankfurt na Majni i stigao na severnu tačku mog puta u Hamburg i, odmah da kažem, imao sam toliko uspeha sa svojim reportažama da sam već sledeće, 1953. godine poslat ponovo na slično putovanje.

STRAH OD TOMASA MANA

Vajzenborn me je poveo i na relativno intiman prijem u čast Tomasa Mana, koji je upravo održao predavanje u Hamburgu, i hteo da me predstavi velikanu, ali ja sam se uplašio i to odbio. Danas teško da mogu da zamislim kako sam mogao da budem tako glup. Naravno da me Tomas Man ne bi čestito ni pogledao, promrmljao bi dve-tri ljubazne reči, kao svakome koga bi mu priveli, ali ja bih danas mogao da kažem da sam se rukovao s njim, pa čak da preteram i tvrdim da sam poznavao tri nemačka nobelovca – sa Hajnrihom Belom i sa Ginterom Grasom sam zaista drugovao. Bela i Grasa sam prevodio na srpski jezik, ali nikad se nisam usudio da prevodim Tomasa Mana.

Opraštam sebi nekako, bio sam klinac, ali pre toga se u Minhenu nisam ustručavao da potražim i zamolim za intervju Eriha Kestnera, kod nas poznatog pre svega kao dečjeg pisca, ali ja sam imao njegovu zbirku pesama *Lirska domaća apoteka* u kojoj za razna raspoloženja preporučuje odgovarajuće stihove. Neke sam preveo i objavio, i to sam mogao da mu kažem.

U Kelnu sam se popeo na vrh katedrale i bacio pogled na potpuno razoreni grad, ruševina do ruševine. Da li mi je bilo žao? Pa nije, ali nisam se ni osećao trijumfalno. Valjda sam u logoru postao tup za tuđe patnje, mislim da smo bili surova generacija. U kelnskoj radio-stanici sam se prvi put sreo sa Hajnrihom Belom, koji još nije bio slavan, on mi je prvi pričao o neformalnom udruženju pisaca Grupa 47 i upozorio da jedan njen član živi u Beču, a poreklom je iz Jugoslavije, Milo Dor. Rajnlandanin Hajnrih Bel mi

nih pobeda išta sazna o tako razgranatim radnjama protiv vlasti, za razliku od suđenja učesnicima atentata na Hitlera godinu i po dana kasnije, čiji su svi detalji gromoglasno objavljivani preko radija i u svim novinama.

JUGOSLOVENSKI NOVINAR

Ja o svemu tome nisam imao pojma kad sam kao dopisnik iz Beograda upoznao mnoge nemačke pisce, tako i Vajzenborna u Hamburgu, gde je bio šef-dramaturg u *Hamburger Kammerspieler* – Hamburškom komornom teatru. Ništa mi tada nije govorio o svojim ratnim podvizima.

Četiri godine posle raskida Tita sa Staljinom bilo je lako biti jugoslovenski novinar u Nemačkoj. Vladala je velika radoznalost kakva je jedna komunistička zemlja koja se pobunila protiv SSSR, pogotovu kod levičarsko nastrojenih Nemaca. Ako je neko, kao ja, dobro znao nemački jezik, pre toga čak bio u koncentracijom logoru, to je bio bonus više.

Ja sam se početkom 1952. godine zaposlio u redakciji lista "Omladina", "organu Narodne omladine Jugoslavije", koji je na velikom formatu izlazio tri puta nedeljno, i već iste godine su me poslali da pišem reportaže iz Savezne Republike Nemačke – zapadne Nemačke. Nimalo se nisam ustručavao da prvi put posle rata idem u Nemačku. Naprotiv, osećao sam se kao pobednik. Iako lično nisam imao prilike da išta doprinesem toj pobedi, bilo je jasno na čijoj sam bio strani, iako ne svojom zaslugom jedva dorašlog deteta.

Trebalo je dobiti pasoš, jugoslovensku izlaznu vizu, pa nemačku vizu, ali to je rešavala služba CK Narodne omladine. Dobio sam i veoma skromne dnevnicke u devizama. Da bih što više uštedeo, poneo sam dosta dvopeka, trouglastih "zdenka" sireva i salame, između nemačkih gradova koristio sam noćne vozove i umeo savršeno da spavam uz klopavanje točkova i fujuk parnih lokomotiva da bih uštedeo i na hotelima. Bilo je mnogo udobni-

Foto: Hoffmann, Harald

je prvi rekao da postoji Banaćanin Milutin Doroslovac – Milo Dor – koji će ubrzo zatim postati jedan od mojih najdražih, najintimnijih prijatelja u ovom životu.

KO PLAĆA RUČAK

Upoznao sam i druge nemačke pisce, a od jednog od njih, pesnika Volkfanga Vajrauha, naučio sam u Hamburgu važnu lekciju o nemačkim običajima, koju sam platio relativno skupo. Njemu sam takođe mogao da kažem da sam preveo i objavio neke njegove pesme, pa me je pitao da li bih želeo da sutradan ručam s njim. Naravno da sam želeo. Bio je to skup, otmen restoran, a ja ne baš gladan, ali sam umoran od salame i dvopeka navalio da naručujem šta mi se po jelovniku sviđalo. Kad smo završili i kelner došao da naplati, on je izdiktirao šta je pojeo i bocu vina, koju smo popili, uz primedbu da piće on časti, što je značilo da ja treba da platim svoje. Da sam to znao, mnogo bih skromnije naručivao ili čak ne bih ništa jeo. Pre toga nisam znao da ako vas u Nemačkoj pitaju da li želite da zajedno obedujete, to znači da svako plaća svoje, ako onaj koji predlaže name-rava da plati sve, on će naglasiti "...ja te pozivam".

Mnogo bolje sam prošao kad sam zamolio za intervju pisca Ernsta Šnabela, koji je u to vreme bio generalni direktor radio-televizije NWDR u Hamburgu. Iz nekog razloga još nije bio u svom kabinetu, sekretarica mi je prenela da se izvi-

njava, da će doći sa zakašnjenjem, mogu da dođem kasnije ili da pričekam. Meni se učinilo da je ona najlepši ženski stvor koji sam ikada video u životu. Očigledno nije imala mnogo posla, počeo sam razgovor, valjda i da se udvaram, ona je prihvatila, na kraju sam se usudio da je pitam da li može da mi nabavi ulaznicu za pozorište, ona je rekla naravno da može, šta želim da gledam, pa sam izvalio da bih voleo nešto što ona još nije gledala, pa da idemo zajedno. Iznenadio sam se što je odmah prihvatila. Rekoh već, tada nije bilo loše biti iz Titove Jugoslavije.

O tom doživljaju ljubavi u Hamburgu napisao sam prvu radio-dramu u svom životu, sticajem okolnosti to je postala prva režija muzičke saradnice Radio Beograda Mire Trailović. Tada nisam imao pojma, a mislim da nije ni ona, da će biti jedan od najvažnijih pokretača teatra i reditelja u Jugoslaviji.

Sekretarica generalnog direktora NWDR-a setila se da mi predloži da sve što sam njoj ispričao kažem i za javnost na radiju. Rastelefonirala se, napravili su tri male emisije sa mnom – kad je ona zvala, mislilo se da prenosi želju generalnog direktora – dobio sam u gotovom honorar znatno veći nego što su bile moje dnevnice za deset dana. Kupio sam veliki radio marke "Blaupunkt". Naravno da je bio isuviše veliki da se na bilo koji način sakrije u vozu, ali carinu nisam platio. Jugosloveni su tada tako retko putovali u inostranstvo da pravilnik o carinama za takvu robu još nije ni postojao. Nisam siguran da li je istina, ali posle sam čuo da je slovenački kompozitor Bojan Adamič, koji je stvorio malo-pomalo muziku za oko 200 filmova, bez carine uvezao avion jer još nije bila propisana carina za privatne letelice.

NA RUŠEVINAMA

Kada sam 1944/45. bio u logorima u Magdeburgu, Buhenvaľdu kraj Vajmara, seocetu Nideroršel u Tiringiji, Langenštajnu sasvim blizu starog grada Halberštata, naravno da još nisam upoznao ta mesta, ništa o njima nisam saznao. Upoznaću ih dobro mnogo kasnije. Logor Aušvic namerno ne pominjem u tom kontekstu, jer se nalazi u Poljskoj i posle rata nikad nisam bio tamo. Kad kažem Aušvic mislim na logor koji su izgradili nemački

ki esesovci, kad pomenem poljski grad, u tom pogledu ni kriv ni dužan, navodim njegovo ime Osvijecim.

Minhen, Keln, Frankfurt na Majni i Hamburg sam upoznao već 1952. i 1953. godine, ali posle ponovo bio u njima tako često da ne umem da izbrojim. Posetio sam i mnoge druge nemačke gradove i na zapadu i na istoku te zemlje, to znači u dve veoma različite nemačke države. Na prvom mestu je svakako Berlin, ali i mala mesta kao Špejer blizu francuske granice, gde sam učestvovao na jednom međunarodnom skupu urednika omladinskih novina i takođe upoznao jednog od važnih prijatelja, Ansgara Skrivera, sa kojim ću posle dugo blisko sarađivati, kad je postao urednik fičera radio-stanice u Kelnu. Najviše sam zavoleo i volim Hamburg. Hoću da kažem da mislim da poznajem Nemačku baš kao i Srbiju, baš kao što sam poznavao Jugoslaviju. Moja Jugoslavija se raspala, a dve nemačke države su se spojile.

LJUBAVNA PISMA PRED SMRT

Ginter Vajzenborn bio je u zatvoru dve i po godine, na slobodu je pušten tek kad je Crvena armija stigla u Berlin, njegova supruga Džoj puštena je ranije, oslobođena optužbe, njoj se nije ni sudilo. Čitam njihova pisma. Ako se ne uzme u obzir u kakvim su uslovima pisana, deluju frazerski, gotovo kao kič. Ali to dvoje supružnika bili su svesni da njihova pisma, koja su slali iz jednog zatvora u drugi, čita cenzura, nikad nisu znali da li je baš to poslednja prilika da jave nešto jedno drugom. Znali su da su njihovi drugovi, pa i Libertas, na koju je Džoj na slobodi bila toliko ljubomorna, pogubljeni, da njih svake noći može da čeka ista sudbina. Zbog toga pišu samo o paketima, o zdravlju, neprekidno o tome koliko se vole, šta su sve zajedno doživeli, Ginter njoj daje dirljive savete kako da sačuva zdravlje, da hoda gore-dole po čeliji, radi sklekove. Ništa herojski, nikakve velike fraze, zbog toga je utoliko dirljivije. Nisu mogli da znaju da će posle rata, koji je za njih značio oslobođenje, a za mnoge njihove sunarodnike poraz i kapitulaciju, još relativno dugo živeti zajedno. Ginter Vajzenborn je umro 1969, a njegova dvanaest godina mlađa supruga Džoj 2004. godine.

OBRATI PAŽNJU!

MILAN MILOŠEVIĆ

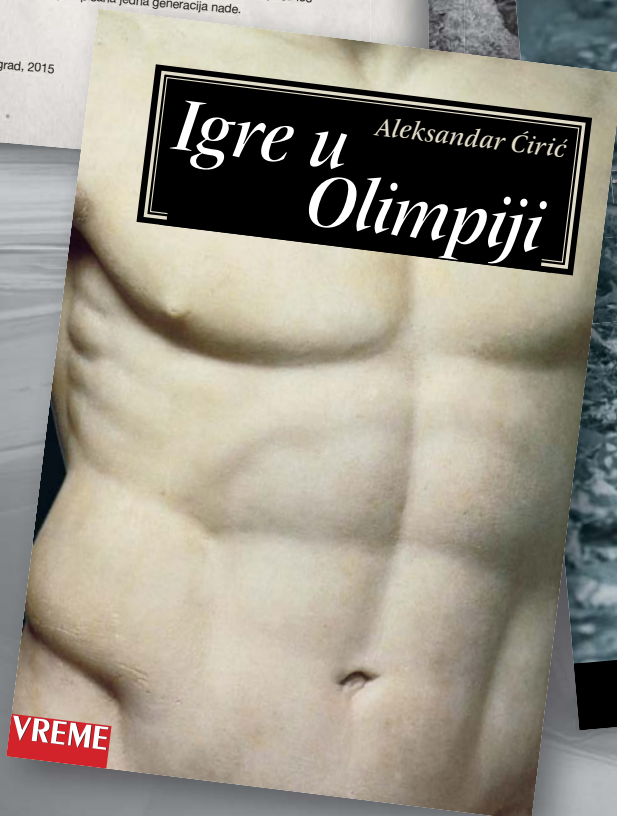
Desna deca levih roditelja

O JOŠ JEDNOJ GENERACIJI X
IZMEĐU "VOĐE", "DANGE" I "STRADIJE"

Prilog kulturi sećanja, hronika u 250.000 reči
u tekstovima ispisivanim tokom 2340 nedelja,
kao prolećne vode proteklih od 1970. do 2015.

Odabrani članci objavljeni tokom prethodnih 45 godina u listovima
Vreme, NIN, FAKK i Yu Novosti, o raspadu Jugoslavije, Kosovu,
uspaljenosti s kataklizmičnim posledicama, o političkim borbama
90-ih, prekinutoj modernizaciji i urbanizaciji bez urbanosti, migracijama
u samoupravnom socijalizmu i pećinskom antikomunizmu, o tome
kako će, sudeći po socijalizmu, kapitalizam u Srbiji ispasti loš
i o tome kako je otpisana jedna generacija nade.

Beograd, 2015

Knjige u izdanju nedeljnika

VREME

možete kupiti u:

prostorijama redakcije,
boljim knjižarama,
pouzećem ili preko interneta

Razum i osećajnost

Začepila vam se ve-ce šolja, pozvali ste vodoinstallatera, koji je rekao da će hitno poslati svog čoveka. Na vratima se pojavljuje žena, uredno obučena u radnu uniformu sa torbom punom alata. Jeste li makar na trenutak zbunjeni i da li u dubini srca ili mozga pomalo strepите kakav će biti ishod popravke? Ako se ispostavi da popravka nije izvedena baš najbolje, a to se dešava, šta ćete prvo pomisliti? Ali budite iskreni.

U ravnopravnom svetu nema podele na muške i ženske poslove, od menjanja pelena do pilotiranja, ali ni beskompromisni pozitivni zakoni ne mogu da izbrišu vekovne predrasude. Nevolja je kada zastupnici stava da polovi nisu podjednako uspešni u svim poslovima to logično argumentuju. Poput softver inženjera Gugla Džejmsa Danmora.

On je napisao memorandum na desetak strana objašnjavajući zašto je za softversku industriju loša pozitivna diskriminacija, odnosno nastojanje da se ženama i muškarcima po svaku cenu daju iste šanse. Između ostalog, u tom dokumentu tvrdi da su zbog svojih spremnosti na kompromis žene lošiji lideri u poslu koji traži stalne pobede i da je to razlog zašto ih je manje na visokim položajima i samim tim imaju u proseku niže plate. Po njemu, tako treba i da ostane. Slično misli i o posvećenosti kodiranju i drugim poslovima vezanim za IT industriju, a koji traže veću žrtvu od one koju je racionalni ženski mozak spreman da prihvati. Razlike su biološke, ustvrdio je Danmor, ne ulazeći u to koji je pol jači, već zašto u sadašnjem poretku stvari žene ne mogu biti ravnopravne u IT svetu. Otkaz je dobio smesta, Gugl se temeljno ogradio od njegovih stavova, ali

je davo izišao iz boce i sada trese sajber industriju.

Danmor za sebe tvrdi da nije mizogin, ali su ga svejedno prigrllili desničari (Alt Right pokret u Americi) i iskreni ženomrsci. Naruku im idu neke činjenice, recimo to da su osnivači svih danas velikih IT kompanija nastalih iz ideje muškarci i da su žene retko bile u krugu od prvih pet do šest zaposlenih (Gugl, Epl, Majkrosoft, Fejsbuk, Pejpal itd.). Danmor i oni koji ga podržavaju to objašnjavaju činjenicom da žene nisu sklone riziku, naročito igranju na sve ili ništa, što je pravilo kod startapa. Da se vratim na primer vodoinstallatera s početka i zapitam da li bi vas podjednako iznenadila rodna ravnopravnost u kladionici ili kockarnici?

Kritičari Danmorovog načina razmišljanja kažu da je uzrok te nejednakosti istorijski, devojčice se ne usmeravaju ka tehničkim zanimanjima, a informatika se (u Srbiji pogotovo) vezuje za tehničko obrazovanje. Ne prolaze tu mnogo bolje ni muškarci, da budemo iskreni. Kada biste samo na osnovu izgleda odlučivali ko treba da vam popravi kompjuter da li biste se opredelili za Breda Pita ili Vudija Alena?

Ako je nešto dobro proizišlo iz tog memoranduma, onda je to priznanje da je IT industrija puna rodnihi predrasuda i da je to možda glavni razlog što svetu nedostaje toliko informatičara. Jer ako eliminišemo, odnosno diskriminišemo veću (bolju) polovinu stanovništva, onda se taj manjak teško nadoknađuje samo od muškog ostatka. A dalja diskriminacija je neminovna ako industrija nastavi putem kojim sada ide, programiranim za muškarce i robote. Treba joj veliko spremanje, a za taj posao se tradicionalno angažuju žene.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD
		50,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

STARI PIJANAC

ALEKSANDAR ZOGRAF

"NIKO NE ZNA ODAKLE JE STARA PIJANICA DOŠAO. NIKOME NIJE REKAO SVOJE IME. SVAKE GODINE ON PUTUJE OD SEVERNE DO JUŽNE KINE".

JUAN HUANG TAO (1568-1610) JE BIO JEDAN OD NAJZNAMAJNIJIH PESNIKA, PUTOPIŠACA I ESEJISTA IZ PERIODA DINASTIJE MING. U SVOJIM BELESKAMA, POPUT ONE O GROTESKNOM, ALI MOŽDA I PROZORLJIVOM STAROM PIJANCU, PISAC JE INDIVIDUALISTIČKI OKRENUT KA POJEDINAČNOM, KA DETALJU, I ŽUDJI SVAKODNEVNOG, ŠTO GOVORI O SOFISTIČIRANOSTI KINESKE KULTURE TOG VREMENA...

"ON PIJANČI OD RANE ZORE, LUTA ULICAMA U POTRAZI ZA VINOM... USPUT SE HRANI GUSENICAMA, BUBAMA, ŽABAMA... DECA GA SE PLAŠE - KADA GA UGLEDAJU POKLANJAJU MU VAŠKE I BUBE, SAMO DA GA ODOBROVOLJE..."

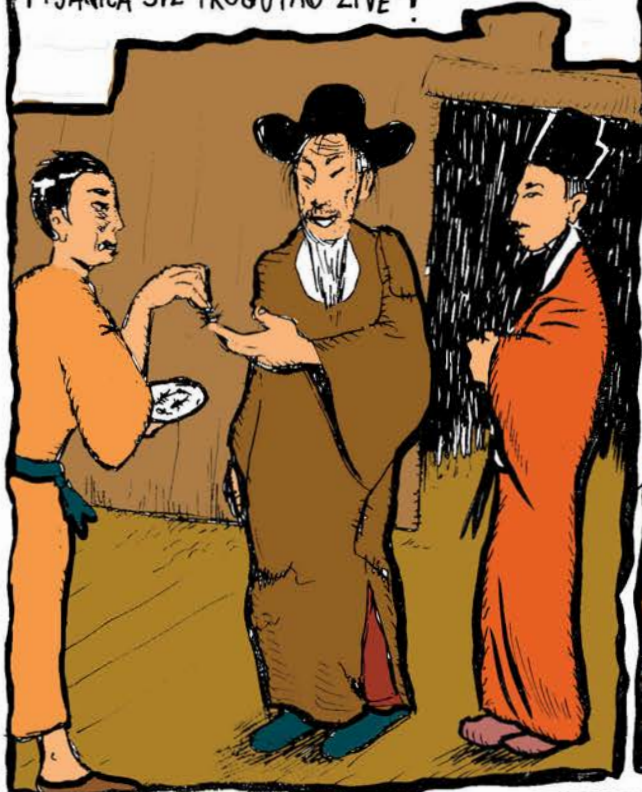
"GDE GOD DA KRENE, UVEK U NJEGA ZURI RADOZNA-LA GOMILA. AKO GA NEKO UVREDI, ON ODBRUSI NEKOLIKO REČI KOJE ODAJU NEKAKVU TAJNU OSOBE KOJOJ SU UPUĆENE, DA BI JE, ZATIM, KONAČNO NAGNALE U TRK."

"U SVOJOJ KORPI STARA PIJANICA NOSI STOTINAK SUŠENIH STONOGA -
"U HLADNO VREME UVEK MOGU DA DOĐEM DO VINA,
ALI DO OVIH -
NIKAKO!"

"KADA SAM ČUO PRIČE O OVOM ČOVEKU, ZVUČALO MI JE KAO PRETERIVANJE, STOGA SAM GA POZVAO KUĆI NA PICE. SLUGA JE SAKUPIO DEŠETAK OTROVNIH INSEKATA, KOJE JE STARI PIJANICA SVE PROGUTAO ŽIVE!"

"ŽIVOTINJICE SU SE KOPRCALE U NJEGOVIM USTIMA I DOK SMO GA TAKO GLEDALI PODLAŽILA NAS JE JEZA! ALI ON SE OČIGLEDNO DOBRO ZABAVLJAO: "ŠKORPIONI SU NAJUKUSNIJI, ALI NE MOGU SE NAĆI NA JUGU. DOBRE SU I STONOGE, A OD PAUKOVA VOLIM ONE MALE. ČOVEK NE BI TREBALO DA JEDE MNOGO MRAVE, JER NAS ČINE DEPRESIVNIM." UPITAO SAM GA KOJE SU PREDNOSTI TAKVE ISHRANE? "NEMA PREDNOSTI, ALI MENI SE TO SVIĐA."

"JEDNOG DANA ŠETAO SAM S UJAKOM RAZGOVARAJUĆI O LEHOTAMA ZLATNE PLANINE, KADA NAM U SUSRET DOĐE STARA PIJANICA. MOJ UJAK SE PRISETIO USPINJANJA NA PLANINU PRE MNOGO GODINA. STARA PIJANICA SE OSMEHNUO: "GOST VAM JE BIO RATNI SAVETNIK TAJ I TAJ". NA PITANJE KAKO JE ZNAO ZA TAJ PODATAK, NIJE ODGOVORIO, A MOJ UJAK JE BIO ZAPANJEN!"

"STARA PIJANICA JE NOĆIVAO U HRAMOVIMA, I POD KROŠNJAMA DRVEĆA. STALNO JE PONAVLJAO: "SVE DARME SE VRAĆAJU U JEDNO, ALI GDE JE TO JEDNO VRAĆA"? TO JE PONAVLJAO DOK BI SEDEO, JELO, SPAVAO ... NA PITANJE O ZNAČENJU OVIH REČI, NIJE ZNAO DA ODGOVORI."

Šampanj-tetka

Jedinica u bábe i matere, očeva jedanaest godina starija sestra od ujaka jednog dana je, negde u svojoj devetnaestoj, dok su svi za astalom duvali u žutu supu, kao fino vospitana frajlica i hoteći da roditelje i majku sačuva od skandala, izjavila: "Znate, bábo, jać sutra uskočiti."

Šamarčina, jedna jedina koju je u životu dobila, pukla je već sledećeg trenutka, sve preko zveketa duplih tanjira i silnog porculana na damastnom stolnjaku postavljanom i *svakidanom*. Međutim, za ta doba pustio i svojeglavu bačku to udavaču nije omelo u naumu da se uda za dosta starijeg Padejca. Što *ukrajtise* nije mala stvar, jer je u *tim* kraju opštepoznato da je Stvoritelj ljude od blata pravio sedeći baš na bačkoj obali, a sve koji mu nisu bili po volji je sam' *prikotise* zasorio u – Aziju.

Ona uskočila, Padejac se ud'o kod nje *ukuću*, trgovačku, pa još na čošku. Ubrzo su odlučili da sreću oprobaju u Parizu, ona sa svojim šnajderajom, a on kao pekar. Dece nisu imali. Četrdeset godina radili su šta su znali i našli, a kući su, kao i svi gastarbajteri, dolazili jedared-dvared godišnje. Sećam se kako je deda Jaša, njen bábo, sa svoje nabuositosti prozvan Generalom, jednom pričao o svom prvom putu kod Mice u Pariz: "Došo voz, ja sišo, pa užo papir i prav' u taksi. Ovaj vid'o atresu, vožo digod daleko, pa me onda pred'o kolegi, pa ovaj opet tera na kraj sveta, pa tako trired. A pričala meni Mica kako njena *mamazelka* ima neku zdrav' veliku keru, k'o tele. I slikala se sa njom! Čita onaj sa cetlike, vi, to je ta *atresa*. Izađem ja, al' nisam siguran... Kad odjedared grune na avlinska vrata ona kera sa slike! A ja se obradov'o! Ona je! Ko da sam moju Micu vid'o! Oma mi je lakše bilo..."

Pre nego što se zanavek doselila kući, pamtim je po samo dva-tri slučajna susreta *ucrkvi*, obično za Vrbicu. Za seoske uslove preterano gizdava, u jarke boje i neobične krojeve odevena, nadasve mirišljava, ali vrlo srdačna i uljudna gospođa, pažnju mi je najviše privlačila svojim ekstravagantnim ramovima za naočari iza kojih se jedno oko nekako čudno caklilo. Kasnije ću saznati da je veštačko, danak tuberkulozi, ali je, sudeći po pričama rodbine, bilo ništa manje legendarno od nje: "Sedimo ti mi tako *naslavi*, divanimo... Lupeta onaj Bata koješta, svi se zacenili, a Mica sve ne mož' da nadiše *odsmeja*. Skinula naočare, nagla se nad astal, a sve ciči i trese glavom levo-desno. Odjedared joj nešto iz glave tresnulo u tanjir, iskočilo *otud*, pas' otkotrljalo po čaršafu međ čaše. Ondak je s džepnicom pokupila to što je ispalo. Oko! O, Gospodnja volja! Mi svi zinuli u čudu, a ona se *privrće odsmeja*, sve se za

trbu' vata. Ondak je obrisala ono oko, s drugom rukom otvorila onu bušu di ga meće i, opa, sam' ga ubacila. E, tu je nekim' već i muka bilo... A ona se sam' smeje, luda jedna!"

Zapravo sam je upoznala nekako preko volje, dok je ona još bila u žalosti za tečom, a ja zgrožena time što ju je ožalošćena porodica, kao ona Nušićeva, najedared uredno posećivala, sve oblizujući brke i na dajući joj mira. Preneta mi je bila poruka da bi tetka Mica želela da me upozna i da me zove na kafu. Red je red, pa sam otišla, ta ništa jedna drugoj skrivile nismo. Kod nje sve na note i po redu, kao da sam vremepl

vom dospela u neki vojvođanski Pariz sedamdesetih. Mal-malo, pa u divan ubaci po koju francusku reč, a nazočni krenu da privrću očima. Ker zalaja, ona mu reče nešto na francuskom, on učuta, al' jedna zjalava komšinica ne izdrža, uz prigušeni kikut: "Stvoriš ti taj nobles, da se s vaškom francuski razgovara."

Dočekasmo nas dve da se razide gužva, krenusmo u priču i, na obostrano zaprepašćenje, završismo par sati kasnije. Valjda zato što je tetka, čim me je ugledala na vratima, uzviknula: "Evo ko će sa mnom uz tortu i ananas popiti i *champagne*!" Učinih joj taj *plaisir*, a ona se navadila, pa otad kad god dođem, iz kredenca sva srećna vadi one plitke, široke šampanj-čase od brušenog

kristala, uz sledeći tekst: "Navika je to, znaš, taj *joie de vivre*. A to meni ovde fali, nek' kaže ko šta 'oće. Ovde to ne razumeju, neg' glavno da se čoveku u rođenoj kući smeju što s kerom francuski razgovara. Čak i moje drugarice iz detinjstva s kojima se kartam."

Dođe još jedna nedelja, vreme za popodnevno kartanje, tortu i ananas. Stigla ja, a sve babe ciknuše od sreće na sledeću tetkinu rečenicu: "Ded, skokni u garažu i donesi nama jedan *champagne*, a babama vino!" Imala sam šta i da donešem. Ceo jedan zid u garaži dužom je bio načičkan položenim bocama.

Da ne bude zabune, imamo mi tetaka mašala, al' je zato uvek muka objasniti o kojoj je reč. Na sutrašnje pitanje ukučana gde sam se *prikonoć* zadržala, hoteći da budem koncična kao iz topa sam odgovorila: "Kod Šampanj-tetke!"

Onima koji u životu imaju sreće, u familijarnoj menažeriji zalomi se pokoja "crna ovca" za koju se, kao u priči, naposletku ispostavi da su sve porodične spletke i intrige u vezi sa njom istinite. Moja Šampanj-tetka je, hvala Nebesima, jedno od tih polu mitskih bića. Zašto? *Champagne Tante* je naprosto – zmaj.

ANKICA DRAGIN

NAJVEĆI IZBOR

ŠKOLSKE OPREME NA JEDNOM MESTU

DO **-50%** **RANČEVI**
KNJIGE
PERNICE

Detaljnije na www.takolako.com ili pozovite na broj (011) 635 8440

tl takolako®

100% DURUM

Najbolje od pšenice!

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec